



İstanbul Ticaret Üniversitesi

İletişim Bilimi ve İnternet Enstitüsü

Medya ve İletişim Çalışmaları Anabilim Dalı

**Türkiye’de Politik Aktörlerin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Ulusal
Basında Yer Alan Söylemlerinin Analizi**

Doktora Tezi

Hazırlayan: Ferit Tunç

100036453

Danışman: Prof. Dr. Füsun Alver

İstanbul-2022



İstanbul Ticaret Üniversitesi

İletişim Bilimi ve İnternet Enstitüsü

Medya ve İletişim Çalışmaları Anabilim Dalı

**Türkiye’de Politik Aktörlerin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Ulusal
Basında Yer Alan Söylemlerinin Analizi**

Doktora Tezi

Hazırlayan: Ferit Tunç

100036453

Danışman: Prof. Dr. Füsün Alver

İstanbul-2022

ÖZET

“Arap Baharı” olarak nitelendirilen protesto hareketlerinin 2011 yılının başından itibaren Suriye’ye de sıçraması sonrasında yaşanan iç savaşla birlikte ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin önemli bir kısmı Türkiye’ye sığındı. Aradan geçen on yılda Türkiye’ye sığınan kişi sayısı 4 milyona ulaştı. Türkiye, yaşanan bu kriz karşısında insani hassasiyetler çerçevesinde açık kapı politikasını uyguladı. Bununla birlikte tarihi, dini ve kültürel gerekçelerle bu akın karşısında kayıtsız kalmayarak gerekli tüm yardımları ilk andan itibaren yapmaya çalıştı.

Bu çalışma, Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyelilere dair politik aktörlerin ulusal basında yer alan söylemlerin analizine odaklanmaktadır. Bu kapsamda Suriyeli sığınmacılarla ilgili her alanda yoğun tartışmaların yaşandığı 2017 yılı boyunca Yeni Şafak, Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde yer alan “Suriye” ve “Suriyeliler” anahtar kelimeleriyle bulunan haberler, Van Dijk’in söylem analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

Çalışmanın temel bulgularına göre, geçici koruma altındaki Suriyelilerle alakalı politik aktörlerin söylemlerinin birlikte yaşama, yardımlaşma, ekonomik yük, ulusal tehdit ve vatandaşlık tartışmaları çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Bu çerçevede iktidar ve muhalefete mensup politik aktörlerin söylemlerinde ciddi farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler, Ulusal Basın, Politik Aktörler, Söylem Analizi.

ANALYSIS OF DISCOURSES OF POLITICAL ACTORS IN TURKEY REGARDING SYRIAN REFUGEES IN THE NATIONAL PRESS

ABSTRACT

After the protest movements, which are described as the "Arab Spring", spread to Syria since the beginning of 2011, an important part of the Syrians, who had to leave their country with the civil war, took shelter in Turkey. Turkey has implemented an open door policy within the framework of humanitarian sensitivities in the face of this crisis. However, it did not remain indifferent to this influx for historical, religious and cultural reasons and tried to provide all necessary assistance from the very first moment. In the last ten years, the number of people who took refuge in Turkey has reached 4 million.

This study focuses on the discourses of political actors in the national press regarding Syrians under temporary protection in Turkey. In this context, the news with the keywords "Syria" and "Syrians" in the newspapers YeniŞafak, Cumhuriyet and Hürriyet throughout 2017, when intense discussions were experienced in all areas regarding Syrian refugees, was analyzed by Van Dijk's discourse analysis method.

According to the main findings of the study, it is seen that the discourses of political actors related to Syrians under temporary protection are shaped within the framework of discussions on living together, cooperation, economic burden, national threat and citizenship. In this context, it is understood that there are critical differences in the discourses of political actors belonging to the government and opposition.

Keywords: Turkey, Syrians under Temporary Protection, National Press, Political Actors, Discourse Analysis.

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

BOP: Büyük Orta Doğu Projesi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DEAŞ: Devlet'ül Irak Ve's Şam

İHH: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı

İGAMDER: İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi

İPM: Integrated Pest Management

IDP: International Development Program

İŞİD: Irak Şam İslam Devleti

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

MYK: Merkez Yürütme Kurulu

NATO: North Atlantic Treaty Organization

ÖSO: Özgür Suriye Ordusu

PYD/YPG: Demokratik Birlik Partisi/ Halk Savunma Birlikleri

SGDD: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri



İÇİNDEKİLER

Özet	I
Abstract	II
Kısaltmalar Listesi	III
Giriş	1
1- Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve.....	5
1.1. Göç, Göçmen, Mülteci, Sığınmacı ve Geçici Koruma Kavramları.....	5
1.2. Göç Nedenleri	9
1.3. Göç Türleri.....	11
1.4. Göç Kuramları.....	12
1.4.1. Ernst Georg Ravenstein Kuramı	12
1.4.2. Lee'nin İtme-Çekme Kuramı	13
1.4.3. Stouffer'ın Kesişen Fırsatlar Kuramı	15
1.4.4. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı	16
1.4.5. Göç Sistemleri Kuramı.....	17
1.4.6. Merkez-Çevre Kuramı	17
2- Türkiye'nin Göç Politikası ve Uluslararası Göç Deneyimleri.....	19
2.1 -Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası	19
2.2- Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikasının Hukuki Kaynakları.....	20
2.3.-Türkiye'ye Yönelen Göç	22

2.4. Arap Baharı ve Suriye’de İç savaş	27
2.4.1. <i>Arap Baharı Sonrası Suriye’de Yaşananlar ve Türkiye’ye</i> <i>Yönelen Suriyeli Göçü’nün Bir Değerlendirmesi</i>	28
3- Kültürel Çalışmalar	31
3.1. Kültürel Çalışmaların Ortaya Çıkışı	31
3.2. Kültür, İdeoloji, Söylem-İktidar ve Kültürel Kimlik Kavramları	35
3.3.Kültürlerarası Karşılaşma	41
4-Türkiye’de Politik Aktörlerin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Ulusal Basında Yer Alan Söylemlerinin Analizi	46
4.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Önemi	46
4.2. Araştırmanın Yöntemi	48
4.3.Araştırma Bulguları ve Bulguların Analizi	54
4.3.1. Birlikte Yaşama, Uyum ve Nefret Söylemi.....	54
4.3.2. Yardıma Muhtaç ve Ekonomik Yük Söylemi	67
4.3.3. Tehdit, Güvenlik ve Toplumsal Düzen Söylemi	78
4.3.4. Kimlik ve Vatandaşlığa İlişkin Söylemler	99
Sonuç ve Değerlendirme	109
Kaynaklar	115

Giriş

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Bir ya da birden fazla gerekçe ile gerçekleşebilen bu hareketlilik, bazen iradi bazen de zorunlu bir şekilde gerçekleşebilmektedir. Çıkış noktası ile varış noktası arasında geçen zaman diliminde bireysel olarak birtakım etkiler bırakabildiği gibi kitlesel sonuçlara da yol açmakta; bununla birlikte sosyoekonomik ve sosyokültürel anlamda da değişimi sağlamaktadır.

Göç, farklı kültürlerin etkileşimini sağlayan en önemli faktördür. Gerek bireysel gerekse kitlesel olarak gerçekleşen bu hareketlilik ekonomik, sosyal, kültürel, mekânsal, siyasal, dini ve hukuki olmak üzere birçok alana etki etmektedir. Dolayısıyla göç olgusu birçok disiplinin ilgi alanına girmektedir. Her disiplin göç olgusunu farklı yönlerden analiz ederek, göçün sebep ve sonuçlarına ilişkin ilgili literatüre katkı sağlamaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Küresel Eğilimler Raporu'nda (2020); savaşlar, çatışmalar ve zulümden dolayı yerinden edilenlerin sayısının 82 milyonu aştığı paylaşılmaktadır (Anadolu Ajansı, 2021). Özellikle Ortadoğu, Afrika ve Asya'nın belli bölgelerinde yaşanan istikrarsızlık ve çatışmalar nedeniyle yerinden edilmelerin hızlanacağı ön görülmektedir. Göç Vakfı raporu (2017)'na göre ise bugün zorunlu insan hareketliliği hususunda en kötü tablo Suriye'dedir. Bugün 10 milyonun üzerinde Suriyeli ülke sınırları içinde veya ülke sınırları dışında yerinden edilmiş durumdadır. Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere, Suriye iç savaşı başlangıcından bu yana ülke nüfusunun önemli bir kısmının zorunlu bir hareketlilikle karşı karşıya kalmıştır. Suriye'de yaşanan bu yerinden edilme sürecinden başta Türkiye olmak üzere, Suriye'ye komşu ülkeler belirli oranlarda etkilenmiştir.

Türkiye'nin coğrafi konumuna dair değerlendirmeler yapılırken genellikle "köprü" metaforu kullanılmaktadır. Türkiye tarih boyunca farklı milletlere "sığınak" işlevi görmüş ve halen devam etmektedir. Bu bağlamda Türkiye, küresel çapta gerçekleşen bireysel ve kitlesel göç noktasında bazı dönemler "kaynak ülke" bazı dönemlerde "transit" veya "hedef ülke" konumuyla ön plana çıkmaktadır (Türk,

2019: 2977). Son dönemlerde yakın coğrafyalarda yaşanan krizler veya iç savaşların etkisiyle Türkiye'nin hedef ülke konumunun ön plana çıktığı görülmektedir.

2010 yılında Tunus'ta başlayarak hızla Mısır, Cezayir, Yemen, Ürdün, Libya gibi ülkelere yayılan ve "Arap Baharı" olarak ifade edilen protesto hareketleri sonucu birçok ülkede hükümetler devrilmiş ya da çeşitli reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu protesto hareketleri 2011 yılı itibariyle Suriye'ye de sıçramıştır. Suriye'de yaşanan protesto hareketleri etnik, dini ve siyasi farklılıkların da etkisiyle zamanla iç savaşa dönüşmüştür. Bu iç savaşa zamanla küresel aktörlerin de müdahil olması süreci daha da belirsiz hale getirmiştir. Suriye rejimi dışındaki aktörlerin etkisi ile sürdürülen bu savaş, Suriye topraklarını küresel aktörlerin güç gösteri alanına dönüşmüş vaziyettedir. Bu durumdan etkilenen milyonlarca insanın en temel hakları ise yaşanan onca yıkıma rağmen görmezden gelinmeye devam edilmektedir. Suriyeli sivililer bu iç savaş karşısında ya ülke içinde yer değiştirerek ya da en yakındaki ülkelere iltica ederek hayata tutunmayı tercih etmişlerdir. Ravenstein'in göç kuramında da ifade ettiği üzere; göçün yedi kanunu içerisinde en önemli kanun olarak gördüğü, kısa mesafe gerçeğinin göçe yön veren en önemli kanun olduğu ve Suriyeli sivililerin de bu kanun doğrultusunda hareket ederek en yakın ülkelere iltica ettikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, Suriye'de yaşanan belirsizlikten en fazla etkilenen ülke konumundadır. Suriye'deki hak arayışlarıyla başlayan bu süreç, başta Türkiye gibi komşu ülkeler üzerinde ekonomik, sosyal, siyasal vb. etkiler bırakarak, küresel bir sığınmacı/mülteci krizine dönüşmüş durumdadır.

2011 yılından beri Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle Türkiye'ye sığınan kişi sayısının yıllar içinde 4 milyona ulaştığı görülmektedir. Geçici olduğu düşünülen bu iç çatışmalar zamanla küresel aktörlerin vekâlet savaşına dönüşerek, içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Türkiye açısından ise başlangıçtan beri misafir olarak ya da geçici koruma altında kabul edilen Suriyeli sığınmacıların süreç uzadıkça artık bu kavramlar ile ifade edilebilmelerinin zorlaştığı görülmektedir. Dolayısıyla Türk vatandaşlığına geçme/kazanma gibi tartışmaların zemin bulduğu bir döneme girildiği anlaşılmaktadır. Her ne kadar, Türkiye'nin Cenevre sözleşmesindeki coğrafi kısıt şartına dayanan geçici koruma yaklaşımı ile bu mümkün gibi görünmüyor olsa da süreçteki belirsizlik Suriyelilere ilişkin tartışmaları, vatandaşlık ya da mülteci hakları noktasında yoğunlaştırmaktadır.

Türkiye, her platformda 1951 yılında Cenevre Sözleşmesini *coğrafi çekince* ile kabul ettiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda, *Avrupa ülkelerinin birinden kaçan insanları mülteci olarak kabul edip Avrupa dışındaki ülkelere gelip sığınma talep edenlere bu hakkı tanımama* yönünde bir politika benimsemiş olsa da bu yaklaşımı uluslararası zeminde sürekli eleştiri konusu haline getirilmektedir. Ancak Türkiye coğrafi konumu itibariyle bu tarz kitlesel hareketliliklerle geçmiş dönemlerde de karşı karşıya kaldığından, Suriyelileri mülteci olarak değil de geçici koruma altında bulunan misafirler olarak görmeye devam edeceğini her fırsatta dile getirmektedir. Buradaki temel amaç, Türkiye’yi coğrafi konumu itibariyle iç çatışmaların yaşandığı ülkelere gelebilecek akınlar karşısında muhafaza etmektir. Coğrafi çekince şartı kaldırıldığında dünyanın farklı ülkelerinden Türkiye’ye doğru bir akının başlayacağına dair kaygılar ağırlıktadır. Bu sebeple Suriyeliler geçici koruma altındaki misafirler olarak görülmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliğinin 25. maddesi de Suriyelilerin Türkiye’de aldıkları ikamet izin süreleri 5 yıldan daha fazla olsa bile bu sürenin Türk vatandaşlığına geçiş açısından bir dayanak oluşturmayacağı hükmünü içermektedir.

Aradan geçen yaklaşık 10 yıl içerisinde Suriyeli sığınmacılar hakkında birçok akademik çalışma yapıldığı gibi ekonomik ve sosyal hayatın bir parçası haline dönüşen Suriyelilerle alakalı yerel ve ulusal basın organlarında hemen hemen her gün, farklı boyutlarda haberler yer almaktadır. Bu haberlere konu oluş biçimleri ise ya mağduriyetler ekseninde ya da bir sorunun kaynağı olarak çoğunlukla olumsuz ifadeler içermektedir.

Politik aktörlerin geçici koruma altında bulunan Suriyelilerle alakalı söylemleri sığınmacılara yaklaşım konusunda belirleyici olmaktadır. Politik aktörlerin sığınmacılarla alakalı söylemlerini “tehdit” ekseninde kurarak “ötekileyici” söylemi yeniden üreten bir yaklaşımı benimsemesi, toplumda sığınmacılara karşı Zenofobik tutumlar sergileyen birey ya da grupların artışına ve bu konuda çözümsüzlüğe yol açabilmektedir. Ters yönde politik aktörlerin söylemleri ise sığınmacıların uyum sürecinin hızlanmasında işlevsel olabilmektedir. Çalışmanın önemi ve özgünlüğü, On yıldan uzun bir süredir Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli sığınmacılarla ilgili politik aktörlerin söylemlerine odaklanılmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın amacı ve önemi dışında politik aktörlerin basındaki söylemleri çerçevesinde ideolojik mücadelelerini nasıl sürdürdükleri, bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Tezin amacı ve literatür taraması sonucu ön plana çıkan belirli tartışma konuları çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

Ulusal basında politik aktörler, Suriyeli sığınmacılarla alakalı yardım, birlikte yaşama veya uyum sürecine dair hangi söylemi paylaşmaktadır? Ayrıca politik aktörlerin Suriyeli sığınmacıların milli yük/ tehdit olduklarına dair hangi söylemi paylaşmaktadır? Son olarak 2017 yılı ve sonrasında gündemde sıkça yer alan vatandaşlık tartışmalarına dair politik aktörlerin Suriyeli sığınmacılarla ilgili gazetelere yansıyan söylemi nelerdir?

Kısa açıklama doğrultusunda, bu çalışmada politik aktörlerin Cumhuriyet, Yenişafak ve Hürriyet gazetelerinde yer alan Suriyelilerle alakalı söylemlerinin analizine odaklanılmaktadır. Bu kapsamda Suriyeli sığınmacılara ilişkin basında temsil edilen politik aktörlerin söylemleri, söylem analizi metodu ile incelenecektir.

1- Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Tarihte yaşanan savaşlar, doğal afetler, işsizlik, yoksulluk, evlilik, ticaret gibi çok çeşitli sebeplerden dolayı iradi ya da zorunlu olarak sosyal hareketlilik gerçekleşmiştir. Dün nasıl ki bu hareketlilik gerçekleştiyse gelecek zamanlarda da ulusal veya uluslararası ölçekte bu hareketliliğin süreceği öngörülebilir. Özellikle son zamanlarda kimi coğrafyalarda artan baskı ve şiddetin etkisiyle sosyal hareketliliğin daha da hızlandığı görülmekte; sebep ve sonuçları itibarıyla bu hareketlilik çeşitli disiplinlerin ilgi alanına girmektedir.

Bu bölümde göç ile ilgili temel kavramlar tanımlanacak, göç nedenleri ve türlerine değinildikten sonra göçe ilişkin belli başlı kuramlar ele alınacaktır.

1.1.Göç, Göçmen, Mülteci, Sığınmacı ve Geçici Koruma Kavramları

Göç, İnsanlık tarihi kadar eski bir olgudur (Liang, 2007: 487). Türk Dil Kurumu (2005:769)'na göre göç; ekonomik, toplumsal, siyasi, iktisadi nedenlerle kişi veya kitlelerin bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim biriminden başka bir yerleşim birimine gitme işi veya taşınması anlamlarına gelmektedir. Kent bilim Terimleri Sözlüğü'nde göç “yerleşmek amacıyla, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine, bir ülkeden bir başka ülkeye gitme eylemi” (Keleş, 1998: 58) şeklinde tanımlanmaktadır. Söz konusu hareketlilik ulus devlet anlayışının yaygınlaşmaya başladığı dönemden itibaren sınırlar arası ya da aynı sınır içindeki coğrafyalar arasında gerçekleşmektedir.

Göç coğrafik olmasının yanında toplumsal ve kültürel yerleşim hareketidir (Bal, 2011: 92). Bu sebeple birçok disiplinin ilgi alanına girmektedir. İnsanlar; bulundukları yerleşim yerlerinden zorunlu veya gönüllü olarak, bazen tek bazen de gruplar veya kitleler halinde göç etmektedir. Bu hareketlilik ekonomik başta olmak üzere sosyal, siyasal, kültürel, hukuki birtakım sonuçlar doğurmaktadır. Bu hareketlilik sonucunda birey, grup veya kitleler salt fiziksel mekânı değiştirmekle kalmayıp, aynı zamanda bireysel ve sosyal hayatlarını çevreleyen tüm ilişkilerini de

yeniden kurmaktadır. Bu süreç bireylerin hayatlarında yeni ilişki ağlarını zorunlu kılmakta ve yeni bir sosyalleşme süreci başlamaktadır. Bu hareketlilikte bireyler göç edilen yere beklentileri, hayalleri ve gündelik yaşamlarındaki pratiklerini de taşıyarak bir nevi yeni bir bilinmezliğe doğru yelken açmaktadır. İster gönüllü olsun ister de zorunlu olsun, ülke içinde veya ulus sınırlarını aşarak bireyin bildiği yerleri terk etmesi kendi içinde birçok riski barındırmaktadır. Bu riskin göze alınabilmesi için d bireyler veya toplulukları harekete geçirecek önemli bir motivasyonun, itme ve çekme faktörlerinin mevcut olması gerekmektedir (Adıgüzel, 2016: 1- 3). Kısacası göç bir yada birçok sebeple gerçekleşmekte; statik olmaktan ziyade, sebep ve sonuçları açısından dinamik bir süreci ifade etmektedir(Özer, 2004: 13).

Göç, kendine has özellikleri olan bir süreçtir. En önemli öğeleri ise, göçün kaynağı olan yerleşim, göç eden bireyler, göçün hedefi olan yerleşim yeridir (İçduygu ve Ünal, 1998: 38-39). Göç, kişileri yeni bir topluluğa doğru götüren aynı zamanda yeni yerde uyum sağlama sorunlarıyla karşı karşıya bırakan bir yer değiştirme olayıdır (Tekeli, 1998: 9-10). Öte yandan fail ile eylem arasında karmaşık ve kavranması zor bir ilişki olduğu açıktır. Bu yapı, göç çalışmalarının önündeki en büyük engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı doğru bir analiz yapmak için, göç ve göçmen ayırımı yaparak çalışmaları özelleştirmektedir (Çağlayan,2006: 68).

Uluslararası açıdan kabul gören bir ‘göçmen’ tanımı bulunmamaktadır. Bu terim genelde, kişilerin göç kararında, tedrici faktörler olmadanözgür irade ile aldığı tüm durumları kapsamaktadır. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlamaktadır(IOM, 2009: 37). Göçmenler, genellikle vatandaşı oldukları ülkelerin korumasından yararlanmaya devam ederlerken, daha iyi yaşam standardına ulaşabilmek amacıyla daha gelişmiş olduğunu düşündükleri ülkeye giriş yaparlar. 5543 sayılı İskan Kanunu’nun 3/d maddesine göre göçmen, “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır.” 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 12. maddesinin (c) bendine göre göçmen olarak yurda kabul olunan kişilerin milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel bir durum olmaması kaydıyla İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararıyla Türk vatandaşlığına alınabilecekleri de düzenlenmiştir

(Kaya ve Eren, 2015: 17). Göç ve göçmen tartışmalarının yanında son yıllarda üzerinde en çok durulan kavramlardan biri de mülteci kavramıdır.

Mülteci “İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” (1967 Protokolü ile değişik Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, 1A(2) Maddesi) olarak tanımlanmaktadır. 1951 Mülteci Sözleşmesi, Madde 1(2)’deki mülteci tanımına ilave olarak, 1969 Afrika Birliği Örgütü (OAU) Sözleşmesi bir mülteciyi ‘kendi menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle ülkesini terk etmeye zorlanan kişiler’ olarak tanımlar (IOM, 2009: 65). Öte yandan sayılan bu özellikleri taşımasına rağmen, mülteci statüsü verilemeyecek, dolayısıyla uluslararası hukuki korumadan faydalanamayacak kişiler de bulunmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 1. maddesinin (f) bendinde mülteci statüsü verilemeyecek kişiler üç grup halinde sayılmıştır:

- “1. Barışa karşı suç işleyenler veya savaş suçu işleyenler veya uluslararası belgelerde tanımlandığı şekilde insanlığa karşı suç işleyenler,
 2. Politik olmayan önemli bir suçu mülteci başvurusunun yapıldığı ülke dışında işleyenler,
 3. Birleşmiş Milletler’in ilkelerine ve amaçlarına aykırı eylemlerde bulunanlar.”
- İşte bu kişiler, sözleşme kapsamı dışında bırakılmışlardır (Kaya ve Eren, 2015: 18).

Literatürde mülteci ve göçmen kavramlarının açıklanması noktasında bazı ayrıntıların göz önünde bulundurulduğu görülmektedir. Buna göre mülteciler, yaşama hakkına zarar geleceği kaygısıyla, mal varlıklarını geride bırakarak güvenli bir ülkeye iltica etmekteyken; göçmenler ise ekonomik manada daha iyi bir yaşama erişme gayesi ile göç etmektedir. Yani birinde zorunluluk birinde ise gönüllülük ön plandadır. Mülteci ile göçmenler arasındaki farklar dikkate alındığında kimlerin mülteci, kimlerin göçmen olduğunun belirlenmesi kolay olsa da uygulamada bu ayrımı yapmak çoğu zaman oldukça zordur. Bunun sebebi insanların yaşam haklarını sınırlayacak unsurların ekonomik ve sosyal şartları da içerisinde barındırmasındandır. Bu sebeple 1951 Sözleşmesinde tanımlanmış olan mülteci

kavramı uygulamada daha yaygın bir kitleyi kapsayabilecek hale gelmiştir (Ziya, 2012: 232-233).

Literatürde mülteci ve göçmen kavramlarının yanında sığınmacı kavramı da sıklıkla kullanılmakta olup belli noktalarda diğer iki kavramdan farklı anlamlar içermektedir. Buna göre;“zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişiler Sığınmacı (asylum seeker) olarak tanımlanmaktadır. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler temelinde ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler” (IOM,2009: 74). Sığınmacı, mülteci statüsü almaya yönelik başvurusu bulunan fakat bu başvurusu, henüz karara bağlanmamış kişiler için kullanılmaktadır. İlgili sözleşmelerde sığınmacıların başta “geri göndermeme” (non-refoulement) ilkesi olmak üzere, belli temel haklardan yararlanmaları öngörülmüştür ve insanca yaşamaları için asgari standartların sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Sığınmacı statüsü geçici bir statüdür ve mülteci statüsü tanınmasının ardından, mülteci statüsünün en başından itibaren geçerli olduğu kabul edilir. Bu yönüyle, mültecilik statüsünün –hukuki anlamda– geriye yürüyen bir kavram olduğu söylenebilir (Kaya ve Eren, 2015: 17-18). Bu kavramlarla bağlantılı olarak son zamanlarda yaşanan kitlesel göçlerde sıklıkla kullanılmaya başlanan bir diğer kavram ise Geçici Koruma’dır.

Geçici Koruma “çatışma veya yaygın şiddet ortamlarından kitlesel olarak kaçıp gelen kişilere öncesinde bireysel statü belirleme işlemine tabi tutulmaksızın devlet tarafından geçici koruma sağlama konusunda geliştirilen düzenleme” (IOM, 2009: 33) olarak tanımlanır.İltica Hukukunda yeni olarak kabul edilebilecek “geçici koruma” (temporary protection) kavramı,acil durumlarda kitlesel olarak göç eden kişilere koruma sağlamak için geliştirilen bir statüdür. Geçici korumanın amacı, bu kişilerin acilen güvenli bir ortama yerleştirilmelerini sağlamak ve başta geri gönderilmeme ilkesi olmak üzere temel insan haklarını güvence altına almaktır (Kaya ve Eren, 2015: 33). Bu bağlamda “geçici koruma” adı altında yürütülen uygulamalar 1990’lı yıllarda Yugoslavya krizi ve sonrasında Kosova krizi ile şekillenmiştir. Avrupa’da yaşanan krizler karşısında bir çözüm yolu olarak görülen

geçici koruma statüsüne dair kapsayıcı çalışmalar yapılmış olsa da bu çabalar bağlayıcı sonuçlar doğurmaktan ziyade yol gösterici özellik göstermekten öteye geçememiştir (Öztürk, 2017: 206-207). Son zamanlarda yaşanan kitlesel göçler karşısında hükümet politikalarının bu kavramlar ekseninde tartışılmaya açıldığı görülmektedir. Dolayısıyla uluslararası hukuk açısından göç eden kişilerin statülerinin ne olacağına ilişkin muğlaklık ya da çekinceler söz konusu kavramların ülke politikalarına göre değil evrensel insan hakları çerçevesinde belirlenmesini zorunlu kılmaktadır.

1.2.Göç Nedenleri

Kişi ya da kitleleri bir coğrafyadan farklı bir coğrafyaya göç etmeye sevk eden nedenler bir ya da birden fazla olabilmektedir. Ancak tarihin her döneminde ekonomik faktör daha belirleyici olmuştur. Bu çerçevede kişilerin daha iyi iş olanakları araması, aile bireylerinin maddi şartlarını iyileştirme çabası gibi etkenler göçün ana nedenlerinden sayılmaktadır. Ayrıca ekonomik olmayan nedenler de göç kararı almaya sebep açabilmektedir. Bunlar; siyasal işkenceler veya ırk ayrımından kaçma arzusu, her türlü güvenlik kaygısı, dini özgürlüklerini kullanabileceği yerleri aramak ve çocukların daha iyi eğitim almalarını sağlamak gibi faktörlerdir (Fichter, 2012:181-182). Başta sosyoekonomik nedenler olmak üzere, siyasal, kültürel, güvenlik kaygısı vb. nedenler insanların bulundukları yeri terk etmelerinin temel sebeplerindendir (Ekici ve Tuncel, 2015: 10).

İnsanların zorunlu nedenler olmadıkça göç kararını vermekten kaçınmaktadır (Özer, 2004: 11-12) Güvenlik kaygısı ya da güvensizlik, bireylerin ve ailelerinin göç kararları üzerinde etkilidir. Buna göre, bireyler, hareketli ya da hareketsiz, yaşadıkları yerlerdeki çatışmalara, zorluklara tepki verirler ve aktif biçimlerde bunlara karşılık stratejiler geliştirirler (Sirkeci ve Cohen,2015: 16).

Göç sosyal, ekonomik, kültürel ya da psikolojik açılardan ele alınabilir.Uluslararası göç literatüründe sıklıkla karşılaşılan göç nedenleri dört ana başlıkta değerlendirilebilir:

1. Bölgeler arası eşitsizlik,
2. Ülkelerarası farklı demografik özellikler,
3. Kapitalizmin devresel krizleri,
4. Küresel olarak yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomiler vb. (Güllüpınar, 2012:56).

Binlerce yıldır insanlar çeşitli nedenlerle yer değiştirmektedir. Genel olarak bu hareketliliğin birkaç nedeninin olduğu görülmektedir. Bunlar (Laczko ve Anich, 2013: 31-33):

- Ekonomik faktörler (ülkeler arası yaşam koşullarının farklılığı),
- Az gelişmiş ülkelerdeki zayıf yönetim/yönetişim ve kamu hizmetlerinin yetersizliği,
- Demografik faktörler
- Az gelişmiş ülkelerdeki yüksek doğum oranlarının ortaya çıkardığı yüksek işsizlik),
- Uluslararası ağlar
- Çatışma, savaş ve doğal felaketler şeklinde sıralanabilir.

Buna göre ülkelerin nüfus yapısı göç alıp verme noktasında temel belirleyicilerdendir. Şöyle ki, nüfusunun önemli bir kısmı yaşlılardan oluşan gelişmiş çoğu ülke, sanayi alanında ihtiyaç duyduğu işgücünü farklı coğrafyalardan çalışmak amacıyla topraklarına göçü özendiren politikalar uygulayabilmektedir. Tersini durumlarda ise gelişmemiş ülkelerdeki genç nüfusun da istihdam umuduyla yasal ya da yasal olmayan yollarla gelişmiş ülkelere doğru göçü bilinen bir gerçektir.

Zaman zaman yaşanan küresel krizler sonucu yaşanan ekonomik sıkıntılar da uluslararası göçü hızlandıran bir diğer neden olarak ifade edilebilir. Aynı şekilde ülke sınırları içinde yaşanan bölgelerarası gelir dağılımındaki adaletsizlik ya da iş imkânlarının farklılaşması, bireysel ve kitlesel hareketlilikleri sağlayan bir diğer neden olarak sıralanabilir. Sonuç olarak, ister ülke sınırları içinde ister de ülke sınırları dışına doğru gerçekleşen çoğu göçün ekonomik sebeplerden kaynaklandığı; bununla birlikte yaşanan krizler, iç çatışmalar ve bireysel bir takım kaygılar sebebiyle insanların tarihten günümüze sürekli bir hareketlilik içerisinde olduğunu ifade etmek gerekir.

1.3. Göç Türleri

Castles ve Miller (2008: 14), ekonomik, sosyal ve siyasal değişim çerçevesinde dünyada uzun zamandır var olan göçlerin yeni formlarda varlığını sürdüreceğini savunarak, günümüzde beş temel eğilimin önem kazandığını vurgulamaktadır.

Bunlar;

- 1- Göçün küreselleşmesi
- 2- Göçün hızlanması
- 3- Göçün farklılaşması
- 4- Göçün kadınsallaşması
- 5- Göçün giderek siyasallaşması olarak sıralanabilir (Güllüpnar, 2012:54-55).

Göç olgusu üzerine yazılmış kaynaklara bakıldığında bu hareketliliğin *irade, sınır, süre ve yerleşim yeri*ne göre birçok açıdan sınıflandırıldığı görülmektedir. İrade açısından göç olgusunun iki genel tipte gerçekleştiği söylenebilir (Fichter,2012:181). İrade açısından bakıldığında; serbest irade ile göç, daha iyi yaşam koşulları, iş ve mali olanaklar, güvenlik, istikrar ve çeşitli sosyal imkânlar elde edebilmek arzusu ile gerçekleşir. “Güdümlü gerçekleşen göç” tipleştirmesine göre ise bireyler kendi istekleri dışında çeşitli itici güçler sebebiyle yer değiştirmek zorunda kalırlar(Akkayan, 1979: 22-23). Bu çerçevede 2011 yılının Nisan ayından bu yana Suriye topraklarından Türkiye’ye yönelen nüfus hareketi “güdümlü göç” adı altında değerlendirilebilir.

Göç, değişik açılardan sınıflamalara tabi tutulmaktadır. Amacı açısından ekonomik göç-ekonomik olmayan göç; süresi açısından geçici göç-sürekli göç; son yerleşim yeri açısından transit göç-yerleşik göç; göçü tetikleyen etmenler açısından gönüllü göç-gönülsüz göç;yasal statü açısından yasal (legal) göç, kaçak(illegal) göç ve göç edenin özelliği açısından vasıflı (beyin) göçü- vasıfsız göçü akla ilk gelen belli başlı kategorilerdir (Güllüpnar, 2012:57).Özetle göç olgusu, süre, sınır, irade, yasal statü ve yerleşim yeri gibi birden fazla kategori altına analiz edilen bir hareketliliği ifade etmektedir. İnsanlık tarihi kadar eski olan bu hareketlilik kararının alınmasında bir ya da birden fazla sebep belirleyici olmakta; sonuçları itibariyle göç eden kişiler kadar göç edilen yerde mukim olanları da belirli açılardan etkileyen çok boyutlu bir süreç olarak değerlendirilebilir.

1.4. Göç Kuramları

Göçle ilgili kuramsal yaklaşımların ortaya çıkmasında belirleyici olan bakış açısı, genellikle göçmenlerin karar alışlarında etkili olan unsurların sistematik olarak sınıflanabileceği öngörüsünden hareket etmektedir. Söz konusu kuramların ilk örnekleri, çoğunlukla göçü doğuran sebeplere yoğunlaşarak birtakım genel geçer yasalara erişmeyi hedeflemiştir. Göçün ortaya çıkmasında ve gelişiminde iktisadi, sosyokültürel ve siyasi birçok sebebin sürece eş zamanlı etkide bulunabilmesi gerçekliğinden hareketle, günümüzde evrensel bir göç modelinin benimsenmesi mümkün görünmemektedir (Özcan, 2017: 187). İnsan hareketliliğinin bu kadar yoğun olduğu bir dönemde göç olgusuna ilişkin ortaya konulan modeller bu süreci bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde açıklama konusunda yetersiz kalabilmektedir.

Göç kuramları, göç sebeplerine, gelişim aşamalarına ve sonuçlarına göre geliştirilmiştir. Göçle doğrudan ilgili kuramların başında “Ravenstein’in Göç Kanunları, 1885), İtme – Çekme Teorisi (E.Lee, 1966), Kesişen Fırsatlar Teorisi (Jansen, 1970), Ağ (network) Teorisi (1992), Merkez-Çevre Teorisi, Parekh’in Göç Teorisi Sınıflaması (1994), Marksist Teori, “Modernleşme Okulu’nun Denge Kuramı, Bağımlılık Ekolü Kuramı” vb. gelmektedir (Çakır, 2011). Bu başlık altında, Türkiye’ye yönelen ulus ötesi ve bununla ortaya çıkan göç sorunlarını tartışma olanağı sağlayan kuramlara kısaca değinilmektedir.

1.4.1. Ernst Georg Ravenstein Kuramı

Göç olgusunu açıklamaya çalışan ilk kuramlardan biri Georg Ravenstein’in 1885 ve 1889 tarihlerindeki “The Laws of Migration” adlı çalışmalarıdır (İnce, 2019:2583) Erken dönem göç kuramcılarının biri olan Ravenstein’in göç olgusunun genel geçer kanunlarını bulmaya çalışmıştır (Çağlayan, 2006: 68-69). Bunlara kısaca değinilecek olursa;

1. Farklı sebeplerden dolayı göç etme eğilimi olan göçmenler genelde kısa mesafeli yerlere göç ederler. Göç edilen yerdeki yerel halk da bu göçten önemli ölçüde etkilenmektedir.

2. Göç hareketi kademeler/basamaklar halinde gelişmektedir. İlk göç domino taşı işlevi görmektedir. Kentin çevresindeki kırsal alanların boşalan alanlarını da daha uzak yerlerde yerleşim olan insan gruplarının göç etmesiyle dolmaktadır. Bu süreç kademeli olarak göçün tüm dünyaya yayılmasını sağlamaktadır.
3. Göç hareketinde yayılma ve çekme aşamaları benzer niteliklerdedir.
4. Göç alan bölgeler aynı zamanda göç verme özelliğine de sahiptir.
5. Kısa mesafelerdeki sanayi ve ticaret merkezlerine doğru göç gerçekleştiği gibi daha uzun mesafelerdeki sanayi ve ticaret merkezlerine doğru da olmaktadır.
6. Göçler genellikle kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru gerçekleşir. Bu sebeptendir ki kentsel alanlara göç etme eğilimi kırsal alandan daha fazladır.
7. Göç eğiliminde cinsiyetler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Kadınların göç etme eğiliminde genellikle kısa mesafelere, erkekler ise genellikle uzun mesafelere doğru göç etme eğiliminde bulunur (Yalçın,2004:20-25). Bu bağlamda, Ravenstein'in bahsettiği mesafe hususu genel geçer olmazsa dahi Ortadoğu coğrafyasında yaşanan krizler ve savaşlar sonrasında Türkiye'nin yaşadığı göç baskısı da bu çerçeveden değerlendirilebilir. Son on yılda Suriye'den Türkiye'ye sığınanların öncelikli hedefinin Türkiye toprakları olmasında da mesafe temel belirleyicilerdendir.

1.4.2. Lee'nin İtme-Çekme Kuramı

Bir diğer erken dönem göç kuramcısı Everett Lee, 1966 yılında Bir Göç Kuramı (A Teory of Migration) başlıklı makalesini yayımlamıştır. Bu makalede, Ravenstein'ın, göç üzerine ortaya koyduğu kuramdan sonra yapılmış olan çalışmaların çoğunun Ravenstein'a atıfta bulunduğunu ve yapılan çalışmaların ise göçmenlerin demografik yapısını açıklamaktan öteye gitmediğini belirtmiştir (Çağlayan, 2016: 72).

Everett Lee (1969: 285), bireylerin göç ederken vermiş olduğu kararların ortak özelliklerini açıklayarak bu safhada bireyleri göç etme eğilimine sürükleyen

itme ve çekme faktörlerini açıklamıştır. Ona göre, göç sürecini başlatan 4 temel faktör vardır. Bunlar,

- I. Yaşanan yerle ilgili faktörler,
- II. Göç edilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
- III. Araya giren engeller,
- IV. Bireysel faktörlerdir.

İtme-çekme kuramının temel bileşenlerini yukarıdaki şekil üzerinden açıklayan Lee'ye göre hem yerleşik olunan hem de göç edilecek yerde itici ve çekici faktörler bulunur. Çekici faktörler (+), itici faktörler (-) ve etkisiz/nötr faktörler (0) ile gösterilir (Yaman, 2019: 41).Günümüzde yaşanan göç hareketlerini bu kuram açısından değerlendirildiğinde, itme ve çekme faktörlerinin günümüz göç süreçlerinde etkisi olsa da göç hareketlerinin daha karmaşık ve çok boyutlu sebeplerle meydana geldiği bilinmektedir (Çağlayan,2006: 73-75). Kısacası, itme ve çekme faktörleri küresel göç hareketliliklerinde yalnızca bir basamağı oluşturmaktadır.

İtme çekme faktörleriyle ilgilenen bir diğer göç kuramcısı da Willam Petersendir. Petersen kuramında, bireysel ve sınıfsal farklılıkları da gözetenek, beş göç tipi oluşturmıştır.

- İlkel (primitive) göçler: Bu göçler doğal çevrenin yarattığı itme etkisiyle oluşan göçlerdir. Doğal çevre, bazen çevreye yönelik olumsuz etkilerde bulunabilmektedir. Kuraklık ve kötü hava koşulları gibi fiziksel zorluklar insanoğlunda itme etkisi yaratarak kitlesel bir şekilde göç eğilimine bulunmasına neden olmaktadır.

- Zoraki (forced) ve yönlendirilen (impelled) göçler: Petersen, ilk göçtipinde farklılaştırıcı özellik olarak doğanın yarattığı baskıyı kullanırken; ikinci göç tipi olan zoraki göç ve üçüncü göç tipi olan yönlendirilen göçte, sosyal durumun yarattığı baskıyı farklılaştırıcıbir özellik olarak kullanmaktadır.

Serbest (free) göç: Petersen'in tipleştirdiği serbest göçte, bireylerin göç etme eğiliminde bulundukları zaman aldıkları karar sadece kendilerine aittir.

Kitlesel (mass) Göç: Petersen'e göre küreselleşme, teknoloji ve ulaşım ağındaki gelişmeler göçün kitlesel bir şekilde gerçekleşmesine neden olmuştur. Bu göç tipinin en belirgin özelliği, göçün kolektif bir olgu hâline gelmesidir. Bir diğer ifadeyle, teknolojik gelişme ve öncü göçmenlerin kurdukları göçmen ağları, yeni göçmenleri

göçe cesaretlendirerek kitlesel göçü yaratmıştır (Petersen, 1958, 259–263 akt. Çağlayan, 2006:75-76). Petersen'in ortaya koyduğu bu göç tipi günümüzde yaşanan kitlesel hareketlilikleri açıklama konusunda önemli bir yere sahiptir. Göçün zoraki, bireysel ve kitlesel boyutu araştırmacıların çalışmalarına kaynaklık etmektedir. Bu perspektiften hareketle bu tez çalışmasının asıl öznelere olan Suriyeli sığınmacıların hareketliliği, Petersen'in kuramı çerçevesinde de değerlendirilmektedir.

1.4.3. Stouffer'ın Kesişen Fırsatlar Kuramı

Erken dönem göç çalışmalarında göçmenlerin genellikle yakın mesafeleri hedef alan hareketlilikler gerçekleştirdiklerine yönelik ortak bir yaklaşım bulunmakla beraber, göçün sadece mesafe değişkeni üzerinden değil aynı zamanda fırsatlar bakımından da ele alınması gerektiği anlaşılmıştır. Bu çerçevede Stouffer (1940) tarafından ortaya konulan kuramsal yaklaşımda ilk kez sosyal bir aktör olarak göçmen ön plana çıkarılarak göç kararında belirleyici olan kesişen fırsatlar (intervening opportunities) kavramı öne sürülmüştür. Göçle matematiksel bir yaklaşım olarak değerlendirilebilecek olan bu kurama göre, göçü belirleyen temel hususlar, göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki fırsatlar ve bu fırsatların miktarıdır. Bu kurama göre, bir bölgeye göç eden göçmen sayısı, göç edilen bölgedeki fırsatların sayısı ile doğru, kesişen fırsatların miktarıyla ters orantılıdır. Diğer taraftan, göç edilecek yerle yerleşik bulunulan yer arasındaki mesafenin kısalığı göçmenlerin karar alışlarını olumlu yönde pekiştirir. Tersinden bakıldığında, örneğin uluslararası göç durumunda, kat edilecek mesafede bulunan devlet sınırları göç üzerinde olumsuz etkiye sahiptir (Stouffer, 1940 akt. Yaman, 2019: 39-40). Bu sınırların fazla oluşu hedef ülkeye ulaşma ihtimallerini azaltmaktadır.

Bu kuramlar açısından hangi unsurlardan dolayı Suriye göçünün gerçekleştiği ve göç edilecek bölgenin seçilmesinde hangi faktörlerin daha da etkili olduğu konusunda bir analiz yapmak faydalı olacaktır. Buna göre menşe ülke olarak Suriye göçünün temel sebebinin çatışmalar olduğu kanaati yaygın olsa da bütün Suriyelilerin bu nedenden dolayı göç ettiğini söylemek mümkün değildir. Dahası hem dönemseller olarak hem de mekânsal olarak Suriye göçü birçok farklılığı barındırmaktadır (İnce, 2019: 2587-2588). Yani uzun yıllardır yaşanan çatışmalarla

beraber Suriye’de yaşanan ekonomik, sosyal, siyasal sebepler de göçü hızlandırıcı faktörler olarak devreye girmektedir.

1.4.4. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

İlişkiler ağı teorisi genel manada sosyal ağlara odaklanmaktadır (Abadan-Unat, 2002: 18). Buna göre, öncü göçmenler ilk olarak göç veren ve alan toplumları birbirine bağlayan bir altyapı oluştururlar. Bu altyapı da göç veren ülkedeki potansiyel göçmenlerin göçe katılımlarına yardımcı olur(Yaman, 2019: 56). Özellikle günümüzde hızla gelişen kitle iletişim ağları bu göç hareketin de artışa sebep olmasındaki en önemli faktörlerden biridir (Özcan, 2017: 202).Kitle iletişim ağları üzerinden gerçekleşen bağlantılar bu sürecin daha da hızlanmasını sağlamaktadır.

Yabancı bir ülkeye yasal olmayan yollardan ilk defa geçen insanlar için bu ağ riskleri azaltacağı için bu tür zincirleme göç hareketleri oldukça yaygınlaşmaktadır (Güllüpinar, 2012: 73). Kısacası, önceki göçmenler göç tecrübelerini kullanarak ayrıldıkları memleketleri ile göç ettikleri yeni coğrafi mekânı birbirine bağlayan bir ağ oluştururlar. (Adıgüzel, 2016:31).Özellikle göç edilen ülkedeki uyum sürecinin hızlanmasında bu ilişki ağı önemli bir işlev görmektedir. Kişiler bu sayede hedef ülke koşullarına daha çabuk adapte olabilmekte, işbirliği yapılan kişilerle sosyoekonomik ve sosyokültürel sorunların üstesinden gelinmektedir.

İlişkiler ağı kuramı, göçmen üzerinden göçü anlamaya çalışarak diğer kuram ve modellerden bir farklılık ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, yapılacak olan analizde sadece yapısal etkenleri göç nedeni olarak değerlendirmekle kalmamayı, bireysel etkenleri de göç sebebi olarak analize katmayı mümkün kılmaktadır (Çağlayan, 2006: 88).Bu kuram bağlamında geçici koruma altındaki Suriyeliler açısından bir değerlendirme yapıldığı takdirde; kitlesel göç hareketliliğini ilk deneyimleyenler ile sonraki dönemlerde gelenler arasında kurulan ilişki ağı bu kişilerin Türkiye’ye uyum sürecini kolaylaştıran bir etki yaptığı söylenebilir. Dolayısıyla ilişkiler ağı kuramı, Suriyelilerle alakalı süreci açıklama noktasında önemli bir kuram olarak değerlendirilebilir.

1.4.5. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramına göre,göç alan ve veren iki ülke arasında göç öncesi tarihsel, politik ve sosyal bir ilişki mevcut ise göçün gerçekleşme olasılığı çok daha yüksektir. Buna göre, göç alan ve veren ülkelere arasında geçmişte sömürgecilik, sosyal etkileşim, ticaret, yatırım veya kültürel bağlar ve bağlantılar varsa, göç ortaya çıkmaktadır (Güllüpnar, 2012: 77; İnce, 2019:2600).Göç hareketleri bir defalık bir olay değil aksine zaman içerisindeki olaylar silsilesini içerisinde barındıran aktif bir süreç olmaktadır (Faist, 2003: 82–83). Bu bağlantılar mikro yapıların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Buna göre mikro yapılar, göçmenlerin kendi aralarında göç ve yerleşim sorunlarıyla baş edebilmek için geliştirdikleri informal sosyal ağlardır. Bu sosyal ağların oluşmasını sağlayan ve aynı zamanda göçmen ağlarının taşıdığı temel değerler “kültürel sermaye” ve “sosyal sermaye” olarak adlandırabilecek referans noktalarıdır (Çağlayan,2006:83).

Göç sistemleri kuramı bağlamında geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilerle alakalı bir değerlendirme yapıldığı takdirde ise tarihi, sosyokültürel ve dini bağların son on yılda yaşanan Suriyeli göçünde belirleyici olduğu ve yaşanan süreci açıklama noktasında da Göç sistemleri kuramının önemli olduğu söylenebilir.

1.4.6. Merkez-Çevre Kuramı

Merkez-çevre kuramına göre, göçün yönü gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerden(çevre) gelişmiş kapitalist Batı ülkelerine(merkez) doğrudur (Yalçın,2004: 35). Merkez ülkeler olarak ifade edilen ülkeler ekonomik ve sosyal açıdan gelişmiş kapitalist ilişkilerin ön planda tutulduğu ülkeleri iken; ekonomik ve sosyal açıdan merkez ülkelere bağımlı olan ülkeler ise çevre ülkeler olarak ifade etmektedir. Bu açıdan merkez ve çevre ülkeler hayatlarını idame ettirebilmek için birbirlerine bağımlıdırlar (Çağlayan,2006: 79). Merkez ülkeler ucuz işgücü, hammadde ve üretilen mamulleri pazarlamak için çevre ülkelere gereksinim duymaktadır. Çevre ülkelerde aynı şekilde gelişimini tamamlamak için merkez ülkelere ihtiyaç duymaktadır. Bu oluşum karşılıklı ve bağımlılık temelinde gelişmektedir

(Özcan,2017:200). Kısacası merkezdeki kapitalist ağlar, kapitalist olmayan toplumların çevre dokularına sızmaya başlayınca çevredeki nüfus göç etmeye başlamaktadır (Güllüpınar, 2012: 67).

Bu kuramlar çerçevesinde genel bir değerlendirme yapıldığı takdirde; Ravenstein'in vurguladığı mesafe faktörü, bütün göçmenler için önemli olmazsa da Suriye kaynaklı zorunlu göçü açıklarken önem arz etmektedir. Suriye'de on yılı aşkındır süren çatışma ve baskılardan dolayı göç etmek zorunda kalanların önemli bir kısmı kısa mesafede bulunan komşu ülkelere yönelmişlerdir. Ayrıca bu süreç göç sistemleri kuramı bağlamında değerlendirildiğinde ise tarihi ve sosyokültürel bağların son on yılda yaşanan Suriyeli göçünde belirleyici olduğu ve yaşanan süreci açıklama noktasında da Göç sistemleri kuramının önemli bir referans kaynağı olabileceğini göstermektedir. İlişkiler ağı kuramına bakıldığında da kitlesel göç hareketliliğini ilk deneyimleyenler ile sonraki dönemlerde gelenler arasında kurulan ilişki ağı bu kişilerin Türkiye'ye uyum sürecini kolaylaştıran bir etki yaptığı söylenebilir. Dolayısıyla ilişkiler ağı kuramı, Suriyelilerle alakalı süreci açıklama noktasında önemli bir başka referans kaynağıdır. Son olarak merkez-çevre kuramı da Suriye topraklarından Türkiye'ye yönelen zorunlu göçü açıklama noktasında önemli bir kuram olarak değerlendirilebilir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular çerçevesinde Türkiye'ye yönelen Suriyeli göçünün tek bir kurama dayandırılmayacak kadar karmaşık bir yapı arz ettiği söylenebilir. Ancak yukarıda da ifade edilen kuramlar bu süreci daha anlaşılır kılma noktasında referans alınabilecek kuramlardır.

2. Türkiye'nin Göç Politikası ve Uluslararası Göç Deneyimleri

Türkiye toprakları, tarihin her döneminde farklı medeniyetleri ev sahipliği yapmış kadim topraklardır. Dolayısıyla konumu itibari ile bazen kaynak ülke bazen de hedef veya transit ülke olarak değerlendirilebilir. Türkiye'nin, jeopolitik ve jeostratejik konumu itibariyle uluslararası göç hareketliliği karşısında uyguladığı politika ülkeye yönelecek göç miktarında belirleyici olmaktadır.

Bu bölümde Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası hukuki dayanaklar ve Türkiye'ye yönelen göçler ele alınacaktır.

2.1. Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren artan siyasi istikrarsızlık, baskıcı rejimler, etnik çatışmalar, iç savaşlar, insan hakları ihlali, ekonomik sıkıntılar, iş gücü talebinin azlığı, coğrafi koşulların yetersizliği ve can güvenliği korkusundan kaçan insanlar, gelişmiş ülkelere yönelmektedir(Danış, 2004:1).

Anadolu coğrafyası tarih boyunca gerek sahip olduğu iklim özellikleri, gerekse doğu-batı hattında uzanan önemli ticari ve kültürel yolların kavşağında bulunması açısından stratejik önemi haiz bir bölge olarak öne çıkmaktadır. Buradan hareketle tarihinde pek çok medeniyete ev sahipliği yapan Anadolu, dünyanın farklı bölgelerinden çeşitli sebeplerle yerlerinden edilmiş birçok topluluğa bugüne değin güvenli bir sığınak olmuştur. Günümüz Türkiye'sinin oluşumunda, söz konusu medeniyetlerden tevarüs eden sosyokültürel mirasın ve göçlerle gelişen etnik çeşitliliğin payı büyüktür (Yaman, 2019: 113). Anadolu topraklarının iki kıta arasında köprü konumunda oluşu ve İslam-Batı medeniyetinin kesiştiği noktada bulunması bu çeşitliliği sağlayan temel unsurlardır. Özellikle Osmanlı döneminde zirveye ulaşan hoşgörü anlayışı sayesinde Anadolu coğrafyasındaki bu çeşitlilik önemli ölçüde korunmuş; ancak Lozan sonrası mübadele ve yaşanan gelişmeler bu çeşitliliği önemli ölçüde etkilemiştir.

Türkiye tarih içinde karşılaştığı bu göç hareketleri karşısında belli bazı politikaları merkezi yönetim eliyle uygulamaya koymuş ve bu alanda yukarıda isimleri zikredilen yasal düzenlemeleri ortaya koyarak kurumsal yapıları ve kurulları oluşturmuştur (Demirhan ve Aslan, 57-58). Aşağıda Türkiye'nin tarihin her döneminde karşı karşıya kaldığı göç tecrübesi çerçevesinde zaman içinde şekillenen uluslararası göç politikası irdelenmektedir.

2.2. Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikasının Hukuki Dayanakları

Türkiye'nin göç politikalarının belirlenmesinde esas olarak üç temel faktörün belirleyici olduğu; bunların dışında Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde atılan adımlar ve 2011 yılı sonrası Suriye topraklarından gerçekleşen göç dalgasının diğer önemli iki faktör olarak sıralanabilir. Dolayısıyla Türkiye'nin göç konusunda politikalarını biçimlendiren bu beş faktörün değerlendirilmesi, kamu politikalarının analizini yapabilmek için oldukça önemlidir. Türkiye'nin göç politikalarını önemli derecede etkileyen bu faktörler şöyle sıralanabilir: İlk başta, 1923 ile 1960 yılları arasındaki tarihleri kapsayan Türkiye'nin o dönemdeki göç politikaları; ulus-devlet inşa çalışmalarına yönelik milli aidiyet ve kimlik oluşturma politikalarıdır. Bir diğer faktör ise; Türkiye'nin çok önemseydiği NATO üyeliğinin başlamasıyla ortaya çıkan süreçtir. Türkiye'nin göç politikalarını biçimlendiren bir diğer önemli faktör ise; Türkiye'nin coğrafi çekince koyarak Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamasıdır. Bu dönemde NATO'ya ve Cenevre Sözleşmesi'ne dayandırılarak göç politikalarını oluşturan Türkiye, 1990'lı yıllara gelindiğinde, küresel göçün yeni yüzü ile karşı karşıya kalmıştır (ORSAM, 2012: 15-16).

Türkiye, son dönemde uluslararası göç yönetimi alanında insan hak ve hürriyetleri temelinde yeni bir anlayış geliştirmeye çalışıp, buna uygun olacak şekilde hukuki düzenlemeler çıkartmaya çalışsa da aslında Cumhuriyetin ilk yıllarından beri bu alanda bazı düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bu kanun ve yönetmeliklerden bazıları şunlardır:

- “2006 yılında değişen 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunu”
- “1941 tarih ve 4104 sayılı Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun”

- “1998’de değişen 1950 tarihli 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun”
- “1950 tarihli 5682 sayılı Pasaport Kanunu”
- “1995 ile 2003’te iki kez değişikliğe uğrayan 1964 tarihli 403 sayılı Vatandaşlık Kanunu”
- “Türk Ceza Kanunu, İş Kanunu ve Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun”- “Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun”((BMMYK ve İçişleri Bakanlığı, 2005: 7; Göç İdaresi, 2017)
- “Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği”
- “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği”
- “Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelik”
- “Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği”
- “Kabul, Barınma ve Geri Gönderme Merkezleri ile İlgili Yönetmelik”
- “Geçici Koruma Yönetmeliği”
- “Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelik”
- “Türkiye’de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik,
- “25/09/1968 tarihli ve 6/10733 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31 Ocak1967 tarihli Protokolü”
- “Geri Kabul Antlaşmasıyla İlgili Başbakanlık Genelgesi”
- “Sınır Kapılarında Verilen Vizelerle İlgili Bakanlar Kurulu Kararı”dır.

Bu konuda yapılan son düzenleme 2013’te çıkarılan 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” dur (Demirhan ve Aslan, 43-45). Uluslararası koruma dışında kalan yabancıların ülkeye girişini, ülkede kalışını, ülkeden çıkışını, vize ve ikamet izni işlemlerini, sınır dışı edilmelerini ve Türkiye’de bulundukları sürece sahip oldukları hak ve yükümlölüklerini düzenleyen 5682 sayılı Pasaport Kanunu ile 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, 1950 tarihli olup, güncel sorunlar ve gelişmeler karşısında yetersiz kalmaktadır. Bunun yanında, uluslararası koruma alanında kanun düzeyinde temel bir düzenleme bulunmamakta, uygulamalar idarî düzenlemeler doğrultusunda yürütölmektedir (Göç İdaresi, 2017). Bu bağlamda zaman zaman yaşanan krizler karşısında başta vatandaşların desteği olmak üzere İçişleri Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi Genel

Müdürlüğü, AFAD, Kızılay, Sivil Toplum Kuruluşları gibi aktörler sayesinde Türkiye’de bulunan yabancı uyrukluların özelde ise Suriyelilerin uyum sürecini hızlandıran çabalar ortaya konulmaktadır.

2.3. Türkiye’ye Yönelen Göçler

Asya ile Avrupa arasında köprü olarak değerlendirilen Türkiye, tarih boyunca yaşanan göç hareketliliklerinde bazen hedef ülke olarak görülürken; Asya ve Afrika kaynaklı göçte transit ülke konumu vedîğeryandan da zaman zaman farklı gerekçelerden dolayı göç veren kaynak ülke konumunu bir arada sürdürmektedir.

Bilindiğı üzere, Orta Asya'da Moğol istilasıyla batıya doğru gelişen nüfus hareketleri yanında özellikle 1071'deki Malazgirt Savaşı'nda Bizans'ın yenilgiye uğratılması, Anadolu'nun Türk Hâkimiyetine girişini sağlamıştır. Bu tarihten sonra Orta Asya'dan Anadolu'ya yapılan göçler yoğunlaşmış, özellikle Selçuklular döneminde göçebe Türkmen topluluklarının bölgeye iskânına (Efe, 2018: 18) yönelik politikalar uygulanmıştır. Burada temel gaye Anadolu topraklarını yurt edinmek olmuştur.

Osmanlı Devleti döneminde ise Anadolu farklı zamanlarda ve farklı büyüklüklerdeki göçe ev sahipliğı yapmıştır. Bunlar arasında, Avusturya -Macaristan İmparatorluğu’nda ortaya çıkan ayaklanmalar sonucunda OsmanlıDevletine sığınan ve geri gönderilmeyen Macar ve Leh mülteciler yanında, Kırım' da yaşanan karışıklık sonrasında bölgelerini terk ederek Türkiye'ye gelen yaklaşık dört milyon Çerkez ve Tatar mülteci ve Rusya'da gerçekleşen Bolşevik İhtilali sonrasında Rus, Ermeni ve Rumlardan oluşan toplulukların Türkiye'ye gelişi (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1011-1012) gibi örnekler bulunmaktadır. Kafkaslardan Anadolu'ya yönelen bu göç dalgalarına, ilerleyen süreçte Gürcü, Çeçen ve Laz halklarının önemli katkı sağladığı bilinmektedir. 1783'te Çarlık Rusya'sının Kırım'ı ele geçirmesi sonrasında Kırım Tatarlarının gerçekleştirdikleri göç, Osmanlı topraklarına yönelen ilk büyük çaplı Müslüman göç dalgası olarak dikkat çekmektedir. Bu tarihten sonraki Tatar göçlerindeyse 1890'a kadar devam eden Osmanlı-Rus savaşlarının belirleyici olduğu söylenebilir. Bu dönemdeki göçler kimi araştırmacılarca (Tekeli, 2007: 449) Osmanlı

İmparatorluğu'nun küçülmesi ve parçalanmasıyla gelişen "Balkanlaşma göçleri" olarak tanımlanmaktadır.

Göç dalgalarının güçlenmeye başladığı 1860'lı yıllardan sonra Osmanlı Devleti göçün yönetimini sağlayabilmek adına "Muhacirin (Göçmen) Komisyonları" kurarak gelen göçmenleri özellikle Trakya ve Anadolu'ya sistemli olarak yerleştirmeye başlamıştır (Tekeli, 2007: 452-453). Başta Arnavutlar olmak üzere bu göçlerde Boşnak ve Pomak halkların yer aldığı bilinmektedir. Esasen Arnavutluk'un Osmanlı yönetimine katılmasıyla başlayan göç hareketliliği ve kültürel kaynaşma, Arnavutları Osmanlı devlet idaresinde en fazla görev yapan etnik grup durumuna taşımıştır. Boşnaklar ise özellikle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bölgeyi işgalinden 1918'e kadarki süreçte Anadolu'ya gerçekleşen göçlerin önemli bir bölümünü oluşturmuştur (Yaman, 2019: 113-116).

Bilindiği gibi milliyetçilik akımlarının etkisiyle ortaya çıkan ulus devletler ve Rus İmparatorluğu'nun genişleme süreci içinde Osmanlı'ya açtığı savaşları kazanması, Osmanlı İmparatorluğu'nun aşamalı bir biçimde küçülerek toprak kaybı yaşamasına, bu topraklarda bulunan Müslüman unsurların Osmanlı topraklarına göç etmesine sebep olmuştur. Kafkasya bölgesinden kitlesel düzeyde gerçekleşen önemli göç dalgalarından birini Çerkezler oluşturmaktadır. I. Dünya Savaşı'na kadarki süreçte Anadolu'ya yaklaşık iki buçuk milyon Çerkezin geldiği bilinmektedir. Benzer şekilde, 1800'lü yılların ilk yarısında Osmanlı-Rus savaşlarıyla başlayan ve 1921'e kadar devam eden Gürcülerin oluşturduğu göç dalgasında bir milyonun üzerinde göçmenin Anadolu'ya yerleştiği kayıtlanmaktadır (GİGM, 2018).Cumhuriyet döneminde ise göç politikasında temel belirleyici kıtas "Türk soyundan olan veya Türk kültürüne bağlı bulunan"("Soydaş") olarak belirlenmiştir (Çavuşoğlu, 2007: 145-146).Bu açıklamalar doğrultusunda 1923 yılından günümüze Türkiye'ye gerçekleşen uluslararası göçler aşağıda sıralandığı şekildedir:

-1923-1938 Lozan Mübadelesi ile Yunanistan'da yaşayan Müslümanlar

-1924'ten itibaren Romanya, Makedonya, Kıbrıs 'tan ve Bulgaristan'dan (1990'a kadar)

-1930-1940 yılları arasında Nazilere muhalif Almanlarla Avrupa'da soykırıma uğrayan Aşkenaz ve Sefarad Yahudileri, Stalin rejimi aleyhtarı Troçkistler

- 1950'de Çin işgali nedeniyle Doğu Türkistan'dan [Uygurlar]
- 1979'da İran'dan [Rejim muhalifleri]
- 1982'de Sovyet işgali nedeniyle Afganistan'dan [Peştun, Tacik, Özbekler vd.]
- 1945-2014 yılları arası Suriye'den [Araplar, Kürtler, Türkmenler vd.]
- 1992-1998 yılları arası Bosna'dan [Boşnaklar]
- 1999'da Kosova'dan [Arnavutlar, Türkleri]
- 2001'de Makedonya'dan [Arnavutlar, Makedonlar, Türkler]
- 2010'da Irak'tan,
- 2011'den bu yana Suriye'den Araplar, Türkmenler ve Kürtler (Özipek vd., 10-12)

Aşağıda Lozan sonrası yaşanan mübadele ve devamında sürdürülen göç politikası sonrası Türkiye'ye farklı coğrafyalardan gerçekleşen göç süreçlerine kısaca değinilmektedir.

Doğu Bloku'nda özel mülkiyetin ve üretim araçlarının kamulaştırılmasını, silahların toplatılması yoluyla güvenliğin ulusallaştırılmasını, kıyafetlerin modernleştirilmesini, kadının iş hayatına girmesini, geleneksel yaşam tarzının, yerel kültür ve dinsel kimliğin "müreffeh komünist gelecek" adına terk edilmesini öngören reformlar Yugoslavya Müslümanları arasında toplumsal, mali ve siyasi endişelerin yükselmesine yol açarken, Demokrat Parti yönetimindeki Türkiye'de hızlı bir iktisadi liberalleşme ve Amerikan tarzı modernleşme süreci yaşanıyordu. Yugoslavya'da topraklar kamulaştırılırken, Türkiye'de iskân edilen göçmenlere iki savaş arasında Ermeni ve Rumların terk ettikleri araziler verilmekte, Kemalist modernleşme döneminde din alanında uygulanan reformlar hızla sonlandırılıp dini yaşam özgürleştiriliyordu. Bu bakımdan 50'li yıllarda Yugoslavya'da mülklerine el konulan toprak burjuvazisi, muhafazakâr kesimler ve İslâmi kurumlar içerisinde belirli itibar, otorite ve kazanımları olan Müslüman ileri gelenleri için Türkiye'ye göç etmek daha anlamlı oldu (Baklacioğlu, 2015: 215).

Türkiye'ye yapılan göçler konusunda Bulgaristan Türklerinin uzun bir döneme yayılan göç hareketi bazı dönemlerde artmış, bazı dönemlerdeyse azalmış; fakat bu göçler hiç eksilmemiştir. Bulgaristan Türklerinin 20.yy'daki ikinci büyük kitlesel göç hareketi 1950-1951 yılları arasında gerçekleşmiştir. Dönemin Bulgar yönetiminin uyguladığı "Tek bir ulusun yaratılması" siyasetine en büyük engel olarak Bulgaristan'da yaşayan en büyük azınlık olan Türkler görülmüş ve yaklaşık 200.000 Türk vatandaşı zorunlu göçe tabii tutulmuştur (Çolak, 2013: 113). Özetle Osmanlı hâkimiyetinde asırlardır süren bir arada yaşama kültürüne rağmen milliyetçilik akımının etkisiyle Balkanlarda ve genişlemeye çalışan Rus topraklarında Müslüman topluluklara yaşatılan zulüm sonrasında, bu topraklarda yaşayan Müslüman halkların Anadolu topraklarına göç etmesi zorunlu hale gelmiştir. I. Dünya Savaşı sonrası mübadele sürecinde bu akın zirve yapmış ve göç edenler Anadolu'nun farklı coğrafyalarına yerleştirilmiştir.

Son zamanların Afrika göçü ise 1990'ların sonlarına doğru başladı. Gelişen bu göçlerle birlikte, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilerleyen diplomasi ve eğitim ilişkilerinin bölgesel ekonomi konumunda değişiminin hem ürünü hem de göstergesi sayılabilir. 1980'li yıllarda belirmeye başlayan üniversite öğrencileri, yeni göç dalgasının öncüleri oldu. 1960'ta birçok Afrika ülkesinin bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte bu ülkeler son 60 yıl içinde bir taraftan kendi üniversitelerini geliştirirken bir taraftan da çok sayıda öğrencilerini yüksek eğitim için yurt dışına gönderdiler. Afrika ülkelerinin tercih edip öğrenci gönderdiği ülkelere biri de Türkiye'dir. Afrikalı göçmenlere yönelik ilk akademik araştırmalardan birini yapmış olan Öcal'ın (2005) tezinde aktardığı sözlü anı alıntılarında bu üniversite öğrencileri vardır. Süreç içerisinde artan Afrika göçüne katkıları, hem "zincirleme göç" denen sürecin ilk halkalarını oluşturmaları hem de bunlardan bazılarının üniversite mezuniyetlerinden sonra Türkiye'de kalıp evlenerek ve yurttaş olarak daha sonra gelen hemşerilerine kolaylık sağlayabilmeleri oldu. Arap Devletlerinden oluşan ve Kuzey Afrika dışında kalan bölge olarak adlandırılan Sahra-altı ülkelerinin vatandaşları tarafından Türkiye'de kurulan dayanışma derneklerinin yöneticileri genellikle iyi derecede Türkçe bilen ve Türkiye'de geniş çevreleri olan bu eski mezunlar arasından çıkmaktadır.

Sahra-altı Afrika göçünün ikinci kaynağı 1990'larda başlayarak hızla gelişen küçük ölçekli dışsatım ticareti oldu. Bu süreçte Cezayir, Tunus gibi ülkelerin vatandaşları ticaret açısından Türkiye'yi tercih etmeye başladı. Türkiye yine aynı dönemde Doğu Avrupa ülkeleri ile bavul ticareti şeklinde başlayan ama gittikçe boyutları artan benzer bir ticaret furyası içindeydi. İstanbul'un Laleli semti, daha sonra Osmanbey'in iç sokakları küçük ölçekli dış ticarete yönelen toptancı mağazaları ile doldu. Bu faaliyet, hazır giyim ve deri ürünleri ile başlamıştı ama kısa zamanda Kumkapı'dan Aksaray'a uzanan bir atölye ayakkabıdan aksesuarlara kadar çeşitli imalat ile küçük ölçekli dış ticareti beslemeye başladı (Şaul, 2015: 109-110).

Türkiye ile Azerbaycan arasında gerçek boyutları henüz tam olarak saptanamayan, önemli ve gelecekte daha da önem kazanabilecek bir olgu ile karşı karşıya olunduğu ortadadır. İki ülke arasındaki beşerimobilité ilişkisi ileride kuşkusuz diğer Türkçe konuşulan ülkelerle de benzeri biçimde gelişecektir. Esasen özellikle eski Sovyet Cumhuriyetlerinin eğitiminde ülkemizdekinden daha çok yeri olan müzik, görsel sanatlar ve sair kültür alanlarında uzman olan Türk soylu göçmenlerin çalışmak için mesleki bakımdan iyi olanaklar sunan ülkelerin yanında Türkiye'yi öncelikle tercih ettikleri görülmektedir. Aynı zamanda temel bilimler alanlarında çalışan bilim insanlarının Türkiye'de mesleklerini icra ettikleri, özellikle matematikçi ve fizikçilerin çoğunlukta olduğu öğrenilmiştir. Bu alanları tarih ve dilbilimi izlemektedir. Azerbaycan'dan gelen bilim insanlarının ülkemizin öğrenim ve bilim yaşamına olumlu katkıda bulunduğu, aynı zamanda da toplumlar arasındaki yakınlaşma ve etkileşimi arttırdıkları görülmektedir. İki ülke arasındaki sınır aşırı bilimsel ve beşeri alanların bu denli kolay oluşmasında hiç kuşkusuz etnik kimlik önemli rol oynamıştır. (Ünver, 2015: 256).

Özetle, tarih boyunca Anadolu topraklarına yönelen nüfus hareketliliğinde başta ekonomik olmak üzere sosyal, kültürel, siyasal gibi birçok sebep belirleyici olmuş/olmaktadır. Bu hareketliliğin bir ya da birden fazla sebebi olabildiği gibi birçok sonuçta ortaya çıkmaktadır. İşte bu deneyimlerden biri olan Suriye kaynaklı hareketlilikte başta ekonomik olmak üzere sosyal, siyasal, hukuki birçok alanda önemli sonuçlar doğuran bir sürece dönüşmektedir.

2.4. Arap Baharı ve Suriye’de İç savaş

18 Aralık 2010 tarihinde Tunus’ta başlayan ve domino etkisiyle Mısır, Libya, Suriye, Cezayir, Bahreyn, Sudan, Irak, Ürdün, Moritanya, Lübnan, Kuveyt, Suudi Arabistan, Yemen de protestolara ve gösterilere sahne olmuştur. Tunus’ta başlayan iktidar karşıtı kitlesel gösterilerde, protestocuların tamamının kimlikleri Arap olmamasına rağmen, söz konusu protestolar siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler literatüründe Arab Spring “Arap Baharı” olarak tanımlanmaktadır (Sağsen, 2011: 58-59). Söz konusu sürecin bahar ile nitelendirmesi, bu sürece dair uluslararası ilgiyi arttırmıştır. İsyan veya uyanış değil de “bahar” kavramının kullanılması bazı çevreler tarafından olumlu karşılanırken; kimi çevreler de eleştirilerde bulunmuştur (Duran ve Özdemir, 2012:185).

Arap Baharı öncesinde bölgesel yapının en önemli özelliği, mevcut rejimlerin neredeyse tamamının temsili ve demokratik olmayan karakteridir. İşte yöneticilerin meşruiyetine ilişkin sorunlar, yöneticilerden duyulan rahatsızlık ve küresel aktörlerin devreye girişi Arap Baharı’nın temel belirleyici faktörleri olarak değerlendirilebilir.

Kısa sürede küresel oyun kurucuların kapalı kapılar ardında aldığı kararla, Arap coğrafyası birdenbire hareketlenmiş ve Arap baharı başlamıştır. BOP ile birlikte Ortadoğu’da yeni devletler ortaya çıkarılması, Üniter devletlerin parçalanarak gevşek federasyonlar ve konfederasyonlara dönüştürülmesi, bu ülkeleri toplumsal yapılarını etnik ve mezhepsel düzeyde ayrıştırılması planlamıştır. Arap baharı ile birlikte BOP’taki planlar revize edilmiş, Ortadoğu ve kuzey Afrika’yı ılımlı İslam üzerinden yeniden şekillendirme yaklaşımı benimsenmiştir. Kısacası Arap baharı ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da ılımlı İslam’ın uluslararası alanda kabul görmüş bir temsilcisinin iktidara taşınması amaçlanmıştır. Batılı ülkelerin desteklediği tartışmalı mevcut rejimler yıkılacak; yerlerine yine Batı ile uyumlu ılımlı İslamcı yönetimler iktidara getirecekti. Arap Baharı’nın yaşandığı hemen hemen bütün ülkelerde İhvanü’l Müslim’in iktidara talip olması bu durumu doğrular niteliktedir (Dilek, 2018: 29). Diğer yandan Arap coğrafyasındaki kalkışmalar itici gücünü sosyal medyadan alıyordu özellikle Mısır ve Tunus’ta sosyal medya üzerinden organize olan kitleler sokaklara döküldüler. Bu sayede Arap toplumları arasında fiziki sınırlar tüm etkisini kaybetmişti. Tunus’taki gelişmeleri Mısır’daki gençler anında öğrenebiliyor,

Fas'taki öğrenciler Gazze'deki olaylar nedeniyle sosyal medyadan örgütlenip İsrail'e tepki gösterebiliyorlardı. Üstelik bu durum büyük ölçüde denetimden uzaktı. Arap baharı sürecinde sürekli dile getirilen, “domino etkisi”nin meydana gelmesinde, bu ortak bilincin, yani sosyal medya ile halkların ortak gündeme sahip olmalarının payının büyük olduğu yadsınamaz(Dilek, 2018: 29).

Ancak tam da bu noktada, sosyal medya aracılığıyla Arap ülkelerinde ortaya çıkan devrimler çerçevesinde Batılı ülkelerin, doğuya yönelik oryantalist algısına ayrı bir özen göstermek gerekmektedir. İletişim çağının en önemli araçlarından biri olarak kabul edilen sosyal medyanın yaşanan bu devrimlerde önemli bir mecra olarak görev alması, süreci “sosyal medya devrimi” olarak sunmayı gerektirmemektedir. Burada Batı merkezli teknolojik gelişmelerin önemslenerek yüceltilmesi, buna karşılık Arap coğrafyasında yaşanan halk hareketlerini yüzeysel bir okumaya tabi tutarak, sosyolojik arka planının göz ardı edilmesi, süreci anlamayı olanaksız kılmaktadır. Arap coğrafyasında yaşanan devrim sürecinde, değişen dünya şartları karşısında yine değişim gösteren insan istek ve arzuları belirleyici olmaktadır. Bu anlamda Arap Baharının gerçekleştiği coğrafyada yaşayan insanların yalnızca sosyal medyanın varlığıyla birlikte örgütlenmediği, hatta söz konusu sosyal medya araçlarının yasaklandığı süreçte bile her gün binlerce insanın bir araya gelebildiği gerçeği doğru okunmalıdır (Babacan vd., 2011:88). Kısacası sürece ilişkin genel değerlendirmeler yapıldığında sosyal medya platformlarının önemli bir araç olarak işlev gördüğünü belirtmekle beraber asıl olarak söz konusu halkların yönetimler ve bu yönetimlerin uygulamalarına karşı değişim talepleri çerçevesinde değerlendirmelere ağırlık verilmesi gerekmektedir.

2.4.1. Arap Baharı Sonrası Suriye’de Yaşananlar ve Türkiye’ye Yönelen Suriyeli Göçü’nün Bir Değerlendirmesi

Bir bölge ülkesi olarak Türkiye açısından Arap Baharı çerçevesinde yaşanan gelişmeler, takip etmenin de ötesinde, doğrudan müdahalede bulunduğu bir dış politika alanına dönüştüğünü görmek gerekir. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun Mısır, Libya ve Suriyeli devlet adamlarının atması gereken adımlar noktasında net ifadeler kullandıkları

bilinmektedir. Türkiye tarafından, siyaseten en üst düzeyden yapılan ve devlet yönetimlerine karşı halk hareketlerine destek olarak kuvvetli açıklamaların duygusal olduğunu düşünmek çok da doğru olmayacaktır. Burada, Türkiye'nin bu yaklaşımının ardında belli bir amaç ve hedefe yönelik hesaplanmış devlet politikası olduğunu düşünmek daha doğru olacaktır (Kıbaroğlu, 2011: 31). Türkiye'nin yaşanan sürece dair yürüttüğü diplomatik hamleler söz konusu ülkelerde derin çatışmalar yaşanmasının önüne geçme çabası olarak değerlendirilebilir.

Arap Baharı sonrası Türkiye'nin 'komşularla sıfır sorun' politikası uygulanamaz hale gelmiştir. Arap Baharıyla birlikte Türkiye, Tunus ve Mısır'da olayların başladığı ilk andan itibaren muhalif hareketlerden yana tavır alırken, Libya ve Suriye'deyse gelişmeler karşısında ilk başta ihtiyatlı bir şekilde 'bekle gör' politikası takip etmiş, sonrasındaysa tarafını devlet yönetimlerine karşı muhaliflerden yana belirlemiştir (Oğuzlu, 2011: 15). Libya örneğinden hareketle, Türkiye'nin yaşanan kaygı verici gelişmeler sonrasında NATO önderliğinde oluşturulan uluslararası insani müdahale gücüne katılmasında en temel gerekçe, başta Libya olmak üzere söz konusu ülkelerde yaşanan toplumsal hareketlere karşı mevcut rejimlerin şiddet araçlarını kullanarak eylemleri bitirme yoluna girmelerinden kaynaklanmıştır.

Arap Baharıyla birlikte Türkiye dış politikasında meydana gelen en önemli etki, "komşularla sıfır sorun" politikasının ciddi bir değişikliğe tabi tutulması gereğini ortaya çıkarmıştır (Oğuzlu, 2011: 15). Bu hareketinin Suriye'ye sıçraması sonrası Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri, uyarıları dikkate almayan rejim karşısında dış politikayı revize ederek Suriye'de muhalif olan taraflarla hareket etmeye başlamıştır. Türkiye'nin Arap ülkelerine kıyasla daha demokratik bir ülke olarak görülmesi ve Ortadoğu Coğrafyasına model olması, Arap baharıyla birlikte oluşan ortamda kendine özgü bir tartışma alanı oluşturmuştur (Demiray, 2010: 102). Pek çok farklı görüşün yer aldığı bu tartışma alanındaki çalışmalara yakından bakıldığında, Türkiye'nin Ortadoğu ülkelerine model olabileceği yönünde görüşlerin varlığıyla birlikte, bu görüşün geçerli bir tespit olmadığını savunan fikirlerin de var olduğu göz ardı edilmemelidir. Model olma konusunda dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül gibi üst düzey yetkililer, Türkiye'nin Ortadoğu'ya model olma gibi bir amacının olmadığını ifade etmişlerdir. Bir diğer taraftan da Türkiye'nin deneyimi ve başarıları ile bölgedeki hareketlere yardımcı

olabileceği ve bölgedeki demokratik gelişmelerde destek olabileceğini de belirtmişlerdir (Çakmak, 2011: 17). Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik ve laik bir ülke olarak Orta Asya'da ve Orta Doğu'da bulunan diğer ülkelere model olarak gösterilme çabası olmazsa dabatı toplumunun dünya hâkimiyeti çerçevesinde bu söylem yakın coğrafyaların şekillenmesi açısından önemsenmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin 'komşuları ile sıfır sorun' ve 'başka ülkelerin içişlerine müdahil olmama' ilkelerinde yaşanan değişiklik bölgesel şartların sürekli olarak değişiminden kaynaklandığı söylenebilir. Türkiye'nin günümüzde dış politikada yaşadığı bu zorunlu değişiklikler gerek iç ve sınır güvenliğinin sağlanması gerekse komşu ülkelerde yaşayan halkların zarar görmemesi için alınan kararlardır. Geline aşamada halen Türkiye'de geçici koruma altında bulunan 4 milyona yakın Suriyelinin Türkiye'deki mevcut statülerini de önemli ölçüde tartışmalı hale getirmekte ve süreç "misafir" tanımı ile açıklanamayacak bir noktaya taşınmaktadır.

3- Kültürel Çalışmalar

Bu başlık altında Kültürel çalışmaların ortaya çıkışı ve gelişimine, kültür ve kültürel kimlik kavramına, kültürlerarası karşılaşmaya dair bilgilere yer verilmektedir. Ulusal basında yer alan politik aktörlerin söylemleri, kültürel çalışmaların temel araştırma konuları olan söylem, iktidar, ideoloji ve medya analizleri doğrultusunda bir değerlendirme tabi tutulmaktadır.

3.1. Kültürel Çalışmaların Ortaya Çıkışı

Kültürel Çalışmalar, 1964 yılında Birmingham Üniversitesi çatısı altında bulunan“Çağdaş Kültürel Araştırmalar Merkezi”nde temellenen ve dönemin kültürünün yaşadığı değişimi sorgulayıp inceleyen bir grup aydınınyoğun uğraşlarıyla dünyaya yayılmıştır. Kültürel Çalışmalar ekolünün en önemli kuramcıları; Raymond Williams, Stuart Hall, Richard Hoggart, ve Edward P. Thompson’dur. Sosyal Bilimlerin farklı disiplinlerinden yararlanan Kültürel Çalışmalar; kültür üzerine araştırmalar yapanönemli bir gruptan oluşan sosyal bilimcilerin birlikteliğini işaret eder. Bundan dolayı çoğu kez inter-disipliner hatta multidisipliner olarak tanımlanmaktadır (Akgün, 2021: 113-128).

Kültürel Çalışmalar, çok kapsamlı bir tanıma sahip olmakla birlikte; insanların yaşam biçimlerini, toplumsal ve kültürel bir çerçevede şekillendirme ve deneyimlemeyi incelemektedir. Kültürel Çalışmalar, toplumsal cinsiyete ve sınıflara ayrı bir değer vererek; eğitimin, sosyolojinin, ekonominin, iletişimin, siyasal bilimlerin, iletişim çalışmalarının, edebiyatın ve hukuk vb. çalışmaların üzerine, antropolojinin ve de tarihin metotlarından faydalanır.

Kültürel Çalışmalar’ın inceleme sahası çok kapsamlıdır, kültürün “sıradan” ve “sıradışı” belli bir topluluğa ait gruplar tarafından nasıl kullanıldığını ve bunun nasıl dönüştürüldüğünü araştırır. Bu anlayışa göre Kültürel Çalışmalar, söz ettiği bu grupları, sadece tüketici gibi değil, bununla beraber oluşan yeni değerlerin ve kültürel dillerin etkili üreticileri olarak göz önünde bulundurulur.

Kültürel Çalışmaları başarılı kılan birçok faktör vardır; ancak bu başarıyı elde eden en esas özellik, zamanında “meşru olmayan” kültürel şekillere, bir başka ifadeyle kültürün alışılmış tanımından soyutlanmış kültürel şekillere değer vermesidir: popüler kültür, azınlık kültürleri ve medyatik kitle kültürü. Kültürel Çalışmaların ilk araştırmacıları olarak kabul edilen İngilizler tarafından meydana getirilen bu kültürel açılım, ilkin politik sebeplerle izah edilebilir: Kültürel ve politik bir görüntüde “popüler kültür” ön plana alıp inceleme sahasından dışlanmasına son verme tasası ve bununla birlikte kültürün öz terimlerden fazla sembolik terimlerle tanımlanması düşüncesi. Burada sembolleştirme kreatif ve üretkendir, kültürün alışlagelmiş Marksist teorileri gibi sadece iktisadi bağlantıları yansıtmakla kalmaz. Aksine, kültürü hayatın ve toplumun belirli bir idrakini şekillendirmeyi teyit ederek görece otonom bir yapı gibi değerlendirmeye alır.

Kültür ve Toplum çalışmasında R. Williams, sosyal bilimcilerin toplumsal grupları aşağıladıklarını, bundan dolayı onları kendilerinden ayrı bir ‘kitle’ olarak açıkladıklarına ilgi çekerek şöyle bir saptamada bulunur: “Kitle oldukça komplike bir terimdir. Kendimizi, arkadaşlarımızı, iş arkadaşlarımızı ve yakın çevremizi kitle olarak görmeyiz de kitleleri hep ‘diğerleri’ olarak tanımlamaktan hoşlanırsınız. Kitle sözcüğü daima ‘ötekini’ çağırıştırır. Başka insanlar da bizleri kitle olarak tanımlarlar. Kitleler diğer insanlardır. Aslında kitleler yoktur, sadece insanları kitleler olarak görme biçimleri vardır” Onun görüşüyle, kültür sıradan bir şeydir, dolayısıyla başlangıç noktamız da bu olmalıdır. Her topluluğun kendisine ait biçim, gaye ve anlamları mevcuttur. Dolayısıyla bu topluluklar, bunları kurumlarda, sanatlarda ve öğretilerle ifade eder” (Akgün, 2021: 113-128.)

R. Williams, İngiliz Kültürel Çalışmalar Ekolü’nün Batı Marksizmiyle; özellikle de Gramsci, Voloshinov ve Althusser’in fikirleriyle bağdaştırılmasında mühim bir görev üstlendiği görülmüştür. Mesela “Marksizm ve Edebiyat”ta Gramsci’den tutumla hegemonyasının teorisindeki temel çizgilerini takdim etmiştir. Hegemonyanın ve kitlelerin bilinen bir nizama rızalarının asla son ve tartışılmaz olmadığını belirten Williams, hegemonik uygulamaların varlıklı ve zıtlıklarla olan doğaları olduğunu özellikle belirtmiştir. Williams’ın bu hegemonya çözümlemesini ilerleyen dönemlerde Hall ve diğerlerince daha da geliştirilmiştir. Stuart Hall bu ekolün başka bir önemli kuramcılarında biridir. İdeoloji ve kültür arasındaki bağlantıya göre

hareket eden Hall, günümüz çağdaş toplumlarında Marx'ın sınıf mücadelesi kavramı, tekrardan gözden geçirilip, bu bağlamda bağımlı sınıfların aktifliği göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. “Ekonomi-politik yaklaşımının anlam için girilen mücadelede söyleyecek sözü olmadığını” belirten Hall (1997)' buna göre, bu yaklaşımın “ideolojinin toplumsal özneleri nasıl inşa ettiği ya da onları toplumsal ve siyasal pratiklerle ilişkili olarak nasıl konumlandığına ilişkin hiçbir fikri yoktur”. Ona göre, “sıradan insanlar kültürel aptallar olmadıklarına göre, popüler kültür biçimlerinde kendi hayatlarına ilişkin gerçeklerin nasıl temsil edildiğinin de farkındadırlar” (akt. Arık, 2014, 89).

Kültürel çalışmalar, 50'li yılların ikinci yarısından itibaren İngiltere'de şekillendirilen bir kuram tasarımıdır. Bu dönemde ve daha sonraki yıllarda toplumsal alanda ortaya çıkan kapsamlı dönüşümler, kültürel çalışmaların temsilcileri tarafından çalışmalarında önemli bir yer tutmuştur. 1964 yılında Birmingham Üniversitesinde kurulan Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi (Centre for Contemporary Cultural Studies), kültürel, sosyal ve toplumsal ortamlarda meydana gelen yeniliklere çok büyük bir ilgi duymuş ve bu değişiklikleri inceleme kapsamına dahil etmiştir. Bu amaç doğrultusunda kültür araştırmaları, disiplinlerarası bir bakış biçimiyle; tarih, edebiyat ve sosyoloji bilimi soruları kapsamında gerçekleştirilmiştir. Kültürel çalışmaların meydana gelişi ve ilerleyişi, çok az sayıda seçkin bir grubun kültürel normları kararlaştırma uğraşlarına karşı, sol eğilimli entelektüellerin, bunun dışında başka bir yaklaşımı özümsemeleriyle olmuştur. Kültürel çalışmaların temsilcileri, emekçi grubunun yaşam kültürünü araştırmış ve o döneme çok az önemsenen işçilerin popüler ve kitle kültürünün, yüksek kültürle aynı haklara ve değere sahip olunması gerektiğini savunmuşlardır. Medyaya ve serbest zaman kültürüne eleştirel ve kurmaca bir bakış açısıyla yönelmişler; Frankfurt okulunun temsilcileri kültür çözümlemesi ve kültür tenkidi yaparak; politika ve sosyal kuramı, disiplinler üstü bir çalışmada bir araya getirmeye çabalamışlardır. Kültürel Çalışmalar, çeşitli ve bir ölçüde birbiriyle rekabet halinde olan entelektüel akımları çevreleyen bir inceleme perspektifidir (Çelik, 2008).

Kültürel Çalışmalar, bir 'dört yol ağzı' gibi betimlenen disiplinler arası ve disiplinler ötesi bir tasarımıdır; bu tasarım aktörler ve yapılar perspektifinden kültürel farklılıkların ve anlam sistemlerinin analizine elverişlidir. Kültürel Çalışmalar,

kendisini bir alan disiplini olarak kavramamaktadır; aksine disiplinler arası ya da disiplinler ötesi bir proje özelliği göstermektedir. Kültürel Çalışmalar yapmak; yeni bir disiplin kurmak anlamına gelmemektedir. Kültürel Çalışmalar yapmak; kendisini farklı disiplinlerde çok boyutlu olarak gösteren perspektifi; disiplinler ötesi olarak korumak anlamına gelmektedir

Kültürel Çalışmaların kapalı bir kuram yapısı olmadığını söyleyen Grossberg, Kültürel Çalışmaları radikal bağlamsallık disiplini olarak nitelendirmektedir. Bağlam her şeydir ve her şey bağlamsaldır. Bu, Kültürel Çalışmaların esas mantığıdır. Kültürel Çalışmalar, her zaman söyleme yönelmektedir; çünkü bağlama üretken girişi aynı zamanda bağlamın üretken boyutu da olmaktadır. (Alver, 2011: 243)

Kültürel Çalışmalar, kuramsal ve politiktir ancak bir bağlam içinde yer almaktadır. Kuram iki esasta bağlamsaldır; birincisi kuram her zaman türsel sorulara ve türsel bağlama entelektüel bir yanıttır. İkincisi ise, kültürel çalışmalara hiçbir zaman tek bir kuram egemen olmamıştır; aksine kuramlar, politik müdahale aracı olma işlevine sahiptir. Bu nedenle kültürel çalışmalar, müdahaleci olarak nitelendirilebilir. Çünkü; derinlerdeki iktidar ilişkilerini ortaya çıkarmak için var olan en iyi entelektüel araçları kullanmaya çalışmaktadır. Bu anlamda Kültürel Çalışmalar politik ve partizandır. Kültürel Çalışmalar, iktidarın ve egemen yapıların, yapı çözümünü yapan bir analiz perspektifi; iktidar ve hegemonya sorularına cevap verme çabasıdır (Alver, 2011: 243)

Kültürel Çalışmalar, iktidarın insanın potansiyeline nasıl baskı yaptığını ve egemen olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Ancak Kültürel Çalışmalar; yalnızca iktidar yapılarını ortaya koymakta aynı zamanda iktidara karşı mücadele olanaklarını ve direnci de vurgulamaktadır. Kültürel Çalışmalar'da her şey kültürdür. Ancak Kültürel Çalışmaların amacı yalnızca kültürün betimlenmesi ya da kültürün eklenmesinin ve çeşitlenmesinin bir yorumunu yapmak değildir.

Kültür, her zaman bir bağlamda ortaya çıkmaktadır ve her zaman iktidar ile ilişkilidir ya da iktidar ilişkilerine örgülenmiştir. Kültür, hibrit bir fenomendir; yapı süreç ve ağlar ile kurumlarda ortaya çıkmaktadır. Kültürel Çalışmalar, genellikle kültürü ve anlam sistemlerini iktidar ve politika soruları ile ilintilendirmektedir. Çünkü; araştırma sonuçları müdahalecidir. Araştırmacının aynı zamanda entelektüel, politik

ve pratik yönünü vurgulayan Kültürel Çalışmalar, bu çerçevede çözüme yönelmese de en azından sosyal fenomenlerin problematikleştirilmesini amaçlamaktadır (Kaba, 2014: 167).

Kültürel Çalışmalar Ekolü, bilhassa modern toplumlarda ideolojinin rolünü sorgulamış ve farklı ideolojik geleneklerin kültürel uygulanabilirliği konusunda nasıl meydana geldiği üzerinde durmuştur. Başlarda izleyiciler ya da okuyucular hâkim söylemin etkisinde kalıp, güdüp-yönetilebilen bir konumdayken, sıradanlığı ve doğallığı olumlayan, Kültürelciler ile beraber aktif bir izleyici yaklaşımı gündeme gelmiş ve çoğul okumalar kültürel haritada yerini almıştır.

Kültürel Çalışmalarda; kültür, söylem, ideoloji ve medya analizleri gibi konular araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Kültürel Çalışmalar, çeşitli bağlamların sosyal problemlerine ve sorularına cevap vermeye çalışmakta, medya analizlerini yorumsamacı kültür çalışmaları çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Medya analizlerinin odak noktasında metinlerin ve kültürel pratiklerin anlamlarının sosyal dolaşıma bağlanması yer almaktadır (Alver, 2009: 32)

İngiliz Kültürel Çalışmalar Ekolü, kapitalizmin ideolojik aygıtı olarak kitle iletişim araçlarını görmektedir. Bu yaklaşım medya analizlerinde bireylerin buradaki mesajları sorgulamadan ve araştırmadan, olduğu gibi kabul eden pasif bireyler fikrini reddeder. İngiliz Kültürel Çalışmalar Ekolü, medya çalışmalarında izleyiciyi etkin ve anlam kurabilme kabiliyetine sahip bir özne olarak görmektedir. Burada Ekolün, ön plana çıkardığı aktif izleyici teorisi, iletişim sürecinde izleyicilerin kendi kararlarına ve gerçeklerine medya metinlerinden ulaşmaya sahip olduklarını ve medya tekstlerini kodlandıkları şekliyle değil, birden çok anlama imkân veren farklı kod açımlarıyla okuyabileceklerine işaret etmektedir.

3.2. Kültür, İdeoloji, Söylem-İktidar ve Kültürel Kimlik Kavramları

Kültür, tüm yönleriyle toplumların varlık ve etkinlik alanlarının bütününe kapsayan bir alandır. Kültür kısaca; insanlar tarafından oluşturulan ve meydana getirilen bir değerler bütünüdür. Geniş tanımıyla kültür; toplumsal yapı, doğa ve insanlar arasındaki ilişkilerden doğar. Kültür, doğa tarafından meydana gelenlere karşı, insanlar tarafından oluşturulup meydana getirilen her şeydir. Bütüncül tanımlamada

kültür toplumunun elde ettiği, bilgi, sanat, gelenek-görenekler ve buna benzer diğer yetenekleri, alışkanlıkları çevreleyen komplike bir yapı bütünüdür. Kültür, insanların bir araya gelerek toplumsallaşmasıyla meydana gelir ve bireyin toplumla olan etkileşimi sonucunda bir bütün olarak gelişir. Bir taraftan kültür insanın ikinci doğasıdır; çünkü kültür, iş ve eylem temeline dayanmaktadır. İnsanların özgür iradeleriyle yaptıkları eylemler sonucu kültür meydana gelir. Bundan dolayıdır ki kültür, ideoloji ve düşünceden daha kapsamlıdır (Çeçen, 1996).

İdeoloji kavramı ise hem gerçekliği gizleyen hem de yeni toplumsal yapılar içinde insanları harekete geçirecek izlenceler anlamında kullanılabilir. Böylece, ideoloji denen olgu hem insanları ve toplumları değiştirip ileriye götürmeye yarayabilen bir anlatım biçimidir, hem de tutucu ve insanın kendi gerçekliğini kavramasını önlemeyi amaçlayan bir yanlış-bilinç üretimi düzeneğidir (Oskay, 1980: 199). Volosinov'a göre ideoloji, "anlamın maddi kaydı olan gösterge aracılığıyla oluşur ve metinler çok aksanlıdır; farklı kişilerce, farklı bağlamlarda, farklı politikalarla eklenilebilir" Bu manada medya, toplumda hâkim ideoloji ve değerleri yeniden üreten bir kurum olarak görülmektedir (Dağtaş, 1999: 354-355). Tam da bu noktada söylem devreye girmektedir.

Foucault (1993)'ya göre söylem tek başına değil, birlik halinde ve üretimi ile birlikte çözümlenebilir hâle gelmektedir. Söylemin anlaşılır kılınması ise söylemi üreten, çeşitlendiren ve sürekli hale getiren iktidar ve kurumlar aracılığıyla mümkün olmaktadır. Ona göre söylem, "görevi onun gücünü ve tehlikelerini önlemek, belirsiz olgelişini dizginlemek, ağır korkulu maddiliğini savuşturmak olan birtakım yollarla hem denetlenmiş hem ayıklanmış hem de örgütlenmiş ve yeniden paylaştırılmıştır" (Foucault 1993: 9-10). Foucault'da söylem, teorik bir oluşum olduğu kadar, düzenlenmiş toplumsal bir pratik olarak da ele alındığından, bilgiyi olduğu kadar iktidarı da ilgilendirmekte ve hem bilgiyi hem de iktidarı üretmektedir. İktidar söylem aracılığıyla ele geçirilmek istenen güçtür. Söylem sahibi bir kimse, delideki gibi söylemi iktidarla hiç buluşmamış olan değil; aksine söylemini üretip yaygınlaştıran iktidarın sahibidir. Kısacası söylemi yaratan sosyal yaşamdır. Egemen dil, siyasal kültürü ve egemen dili yeniden üretir. İktidar, toplumdaki söylem kültürünü inşa edip kültürel dokuyu yeniden inşa etmektedir (Güneş, 2013).

Kimlik konusuna ilişkin bir değerlendirme yapıldığında ise ben, benlik, kişilik ve kimlik kavramları sosyal bilimlerde çoğunlukla aynı manada ifade edilmektedir. Kimlik kavramının tanımını birebir anlamıyla yapmaya çalışırsak, bu benzer kavramları birbirinden mutlak bir şekilde birbirinden ayırt edecek şekilde özelliklerinin de göz önünde bulundurularak incelenmesi gerekmektedir. Bu anlamda kimlik türlerini üçe ayırmak mümkündür. Bunlar; 1. Kişisel kimlik (ben kimim?), 2. Psikososyal kimlik (biz kimiz?), 3. Ulusal/kültürel kimlik (bizler hangi ulus/kültürden geliyoruz? (Güleç 1992: 11).

Bireyler, kimliklerinin meydana gelmesinde; dil, din, ırk, cinsiyet gibi kategorik bağlarını ve niteliklerini birbirleriyle paylaşırlar. Dolayısıyla bu nitelikler, bireyi ve bireyin kimlik anlayışını tanımlamakla beraber, bunlara rahatlık kazandırır. Kültürel kimlik düşüncesi de buradan meydana gelmiştir. Çağdaş zamanda öznelerin meydana gelmesini etkileyen ve en önemli katkıyı sağlayan ulusal kimlik kavramıdır. Buna özcü ve tarihsel olmak üzere iki ayrı pencereden bakılabilir. Örtük ve biraz daha sığ olan özcü algılama bakışına göre; kültürel kimlik henüz bitmemiş bir olgu, meydana gelmiş bir öz olarak görülmektedir. Çevreleyici ve daha ortada olan tarihsel algılama bakışına göreyse, kültürel kimlik, üretilen ve daima bu üretim sürecinde olan ve hiçbir vakit tamamıyla bitmemiş, ilerlemeye ve dönüşmeye açık bir olgu şeklinde kabul görülmektedir.

Kültürel kimliklerin oluştukları bir mekân, belirli bir süre ve dönem bulunmaktadır. Buna göre, belli bir coğrafi sınırın içinde yaşamlarını ikame eden bir topluluğun ulus-millet durumuna geçmesi, o topluluğun bütünleşmesiyle toplumsal dönüşüm süreci içinde meydana gelmektedir. Bu durum etnik aidiyet gösteren toplulukları kapsayabileceği gibi, başka etnik aidiyet gösteren toplulukları da kapsayabilmektedir. Ulusal kimlik, ulusal kültürün oluşturulması ile ulusal devletin idaresinde, belli bir coğrafi sınırların dâhilinde yaşamlarını birlikte sürdüren toplumdaki tüm bireylerin ortaklaşa yaşayıp hissettikleri tarihsel ve kültürel kimlik duygusudur; yani ‘biz olma’, ‘bizlik’ duygusudur. Uluslaşma ya da ulusal kültürün oluşum süreci iki şekilde incelenebilir; bunlardan birincisi ulus devletin gün yüzüne çıkması, ikincisi ise; ulusal ideolojinin hâkimiyetini kurmasıyla olur. Ulusal ideoloji, bir taraftan kendi toplumu için ortak “biz” olgusu oluştururken, öbür taraftan da

çevresinde ortak dünya görüşü sağlamaktadır. Ulusal devlet, ulusal ideolojinin kendini gerçekleştirme aracı olarak işlev görmektedir (Güleç 1992: 20).

Bir ulusun kültürel kimliğini oluşturması; coğrafik olarak ortak bir bölgede, aynı idealler etrafında toplanmış, ortak bir geçmişe ve geleceğe yönelik birliktelikle oluşmaktadır. Toplumlar, bu anlamda kültürel aidiyetlerine göre düşünüp davranırlar, yer ve içerler. Ayrıca özel günlerine yönelik kutlamaları, yasları; dini ve milli bayramları ait oldukları kültürün kodlarına göre tanımlar ve paylaşırlar. Kültürel kuralların, ilerledikçe toplumsal anlaşmayla özümşenerek ve o toplumun kabul gördüğü değerlere dayandırılarak değişip dönüşmesi gayet normaldir. Tabi bu durum da ancak toplumsallaşmayla gerçekleşir. Toplumsallaşma ise; toplumdaki değerlerin, inançların, davranışların birey tarafından benimsenme sürecidir. (Alkan 1989: 5).

Toplumsallaşma dönemi, fertlerin, hayattaki görevlerini, aile, eğitim, iş çevresi, basın gibi yerlerden öğrenerek yaşama adapte olması ve yaşanmışlıkları, yaşananları ve yaşanacaklar için dünyaya ait bir bakış açısı kazanması olarak tanımlanabilir (Güvenç 1996: 40-41).

Toplumsallaşma sürecinde dilin özellikle ayrı bir yeri vardır. Örnek verilecekse, küreselleşmeyi amaçlayan Amerika’da, eğitim kurumlarında İngilizce eğitim verilmektedir, yine dava süreçlerinde mahkemelerde kullanılan dil İngilizcedir. Ayrıca, ABD’ye giden göçmenlerden topluma entegre olmalarının istemelerinde ilk öncelik İngilizce’nin öğrenilmesidir. Bu durum, İngiltere, Almanya ve Fransa’da da farklı değildir. Kamusal yerler ve kamuya ait kurumlarda o ülkenin dili ve kuralları geçerlidir; çünkü toplumu birbirine, geçmişe ve geleceğe bağlayan en önemli unsur dildir. Dil ile böylece geçmişimizi, geleneklerimizi, göreneklerimizi, bizi biz yapan ortak değerlerimizi öğrenir ve bir sonraki kuşaklara aktarabiliriz. Dil, ile düşünür, dil ile üretebiliriz. Kuşaklararası düzenli bir bilgi akışı olmazsa, insanların bireysel ve toplumsal yaşamında kopukluklar meydana gelir; çünkü toplumu bir araya getiren, onları bir bütün yapan kültürel değerleri ve karşılıklı bağlarıdır (Mora, 2008: 1-14).

Küreselleşmeyle birlikte dünyada kültürel değişimler de başladı. Savaşlar ve özellikle savaş sonrası göç kavramları çok kültürlülük adı altında yeni bir sorunsalın zeminini hazırladı. Sovyetlerin yıkılması akabinde komünist tehlikenin son bulması, liberalizmi güçlendirerek dünyanın hızlıca değişimine neden oldu. Küreselleşme,

savaşlar sonrası dünyada yeni göç dalgaları oluştu. Bu durumla birlikte akademi dünyasında yeni bir kavram olan çok kültürlülük hala tartışılmaktadır. Kültürel kimlik kavramının oluşması; millet, etnisite, ırk, cinsiyet, din gibi unsurlar kültürel kimlik inşasında yeni bir tanımlama buldu. Kültürel kimliği ele alırken ilk akla gelen çok kültürlülük kavramıdır.

Kültürel farklılıkların ele alındığı çok kültürlülük “kültürel farklılığının bir arada” olmasını açıklamaya çalışır. Farklılıkların ylaşandığı çok kültürlülük; etnisiteyi, tek tip kültürleşmeyi reddetmekle birlikte mevcut hegemonyanın dışında, farklı perspektiflere saygı gösterir (Willet, 1998). Bu kavram ilk kez Kanada ve Avustralya’da, göç politikalarının değişmesiyle birlikte 1970’lerin başında ortaya çıkmıştır.

Bu kavram birtakım sorunlardan dolayı egemen toplum tarafından dışlanmış ya da bir kenara itilmiş etnik olmayan çok çeşitli sosyal grupları içine alacak şekilde oldukça geniş bir anlamda kullanılmıştır. (Tatar, 2012: 76)

“Çokkültürlülük, karmaşık iki ana unsura dayalı bir yapılanmayı içerir. Birincisi, değer düzlemi ile ilgili olan sorun, ikincisi, bu karmaşık duruma karşın (karşı) takınılan siyasi tavidir” (Bağlı, Özensel, 2005:35).

Küreselleşen dünyada tüm toplumlara neredeyse herkes aynı enformasyon kaynaklarını kullanmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte sosyal medyanın hakim kılındığı son yıllarda kültürel değişim de hızlı şekilde ilerlemektedir. Küreselleşmeyle birlikte sosyal medyanın da bir güç halini alması, özellikle twitter platformu dünyanın tüm coğrafyasında değişim hareketlerinin öncüsü durumuna gelmiştir. Bu durum artık bir yaşam ekosistemi haline gelmiştir. Dünyada tek tip ideoloji ve yaşam biçimi son yıllarda gelişen ve hızla ilerleyen değişime karşı direnmekte zorlanmaktadır. Değişime karşı duran ülkelerin insanlarına karşı uyguladığı bağınaz demokrasi ortamı ise kabul görmediğinde çatışmalar kaçınılmaz durur.

İnsanlar, değer yargıları ve davranış biçimlerini yaşadıkları sosyoekonomik, kültürel ve hegemonyaya göre kimliklerini inşa ederler. İktidar toplumun nasıl düşüneceğini, ne yiyip içmesini ve nasıl konuşmasını kullandığı araçlara göre şekillendirir. Oysa kültür geçmişten gelen bir yapıdır. Mevcut kültürel doku ile öncekilerin oluşturduğu

ve birlikte yaşamın getirdiği enstrümanlar farklılığı oluşturur. Farklılık, toplumlarda yaşamın temelinde yer alır.

“Çokkültürlülüğün siyasi bir anlayış olarak devletlerin temel karakteristiklerinden biri olması gerektiği konusu ise daha çok liberal teorilerle gündeme gelmiştir. Kimi liberaller etnik-kültürel çatışmaların temelinde demokrasi ve hukuk düzenindeki eksikliklerin kendilerini etnik kültürel çatışma biçiminde ortaya çıkardığını belirtir” (Özensel, 2012:61)

Çok kültürlülüğün öncü kuramcılarından Will Kymlicka, çokkültürlülüğü modellerle ele almaktadır. Azınlıklar, göçmenler, dini gruplar, tecrit edici etno-dinsel gruplar ve Afrikalı-Amerikalılar’dır.

Will Kymlicka’ya göre; “Bunlardan birincisi ‘ulusal azınlıklar’dır. Bu gruptakiler ülke içi azınlıklar ve yerli halklar olmak üzere ikiye ayrılır. Ülke içi azınlıklar bir devlete sahip olmayan ancak geçmişte bir devlete sahip olmuş ya da kurmaya çalışmış topluluklardır. Yerli halklar ise geleneksel olarak sahip oldukları topraklar yeni yerleşimcilerle işgal edilmiş ve zorla ya da anlaşmalarla ellerinden alınmış gruplardır. Çokkültürlülüğün ikinci modeli, ‘göçmen gruplar’dır. Göçmenler belirli koşulları yerine getirmek suretiyle vatandaşlık hakkı tanımayı içeren bir politika içinde göç etmiş insanlardır. ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerin göçmenliği düzenlemeleri sonucunda buralara göç etmiş kişiler bu gruba dâhil edilmektedir. Onlara genel olarak toplumsal kültüre entegre olmayı kabul etmiş kişiler olarak bakılmaktadır. Üçüncü modelde ‘tecrit edici etno-dinsel gruplar’ yer almaktadır. Bu gruptakilere sivil topluma katılmaktan kaçınan Hutteritler, Amishler ya da Hasidik Yahudiler örnek gösterilmektedirler. Toplumun ve siyasetin yozlaşmış olduğunu düşünen bu gruplar bilinçli olarak askerlik benzeri çeşitli yasalardan muafiyet istemektedirler. Dördüncü modelde ‘metikler’ yer almaktadır. Bunlar ise ülkeye kaçak gelen ve bu nedenle her an sınır dışı edilme tehlikesi altında olan kişilerdir. Ancak gelişmeler göstermiştir ki bu kişiler yaşamlarını kaçak olarak bulundukları ülkelerde bir şekilde sürdürmektedirler. Son model ise ‘Afrikalı-Amerikalılar’dır. Bu gruptakiler köle olarak zorla bir ülkeye getirilmiş ve kendi dillerini dahi unutmuş olan ama bir yandan da kültürel kurumlarla bütünleşmeleri de engellenmiş kişilerdir .[...]” (Kymlicka, 2006: 483-508)

Küreselleşen dünyada, değişim kavramlarının hızlı aktığı düzen dinamiğinde ulusların homojen olması da artık pek mümkün gözükmemektedir. “Asimile edici, ötekileştirici tavırlara karşı siyasal ve kültürel bir duruşun ifadesi olan çokkültürlülük tartışmaları bu yönüyle, modern toplum anlayışının eşitlikçi tutum adı altında yarattığı eşitsiz duruma postmodern bir anlayışla karşı duruşu simgelemektedir. Ayrıca her kültürün vazgeçilemez değerinde olduğu ve farklı kültürlerin bir arada barış içerisinde yaşayabileceği fikri çokkültürlülük anlayışının temel argümanlarından” (Türk, 2016: 1155). Bu manada dünyanın belirli bölgelerinde yaşanan savaşlar ardından gerçekleşen toplumsal yıkım ve kitlesel göç hareketi, bazı ülkelerde yaşanan demokratik olmayan değişimler sonrası dışlanmış olanların daha demokratik ülkelere göçü ve farklılıkların inkârı, son yıllarda çok kültürlülük kavramı etrafında yürütülen tartışmaların sayısını da arttırmaktadır.

3.3- Kültürlerarası Karşılaşmalar

İletişim araçlarının yaygınlaşıp hız kazandığı günümüzde, kültür ve kimlik bağlamında son zamanlarda sıklıkla gündeme taşınan konuların başında kültürel kimliklerin biricikliği hususu gelmektedir. Dünya genelinde yaşanan sosyal hareketlilik ve bu hareketlilik sonrasında yaşanan karşılaşmalar, ulus devlet pratiği açısından biz ve öteki ayrımının daha da keskin bir hale dönüşümünü sebep olabilmektedir. Yaşanan karşılaşmalar bir yandan kültürleşme sürecini hızlandırırken; diğer yandan farklılıkların reddi üzerinden tavır alanlar boyutunda ise nefret söylemini daha da derinleştirmektedir.

Her geçen gün farklı nedenlerden dolayı ülkelerdeki yabancı nüfusun artmasıyla bu sorun daha da belirgin bir hal almıştır. Kültürlerarası karşılaşmaların yoğunlaştığı günümüz dünyasında toplumsal sorunların ortaya çıkması da tabii bir hal almıştır. İletişim araçlarının da etkisiyle değişime uğrayarak farklı kültürleri içine alan toplum yapısına uyum sağlayabilmek yerel halkın sosyal yaşam kalitesi açısından önem arz edebilir. Bu durumun aynısı kendi ülkesini farklı nedenlerle geride bırakıp yeni bir toplumda yaşamaya başlayan birey ve gruplar için de geçerlidir. Öncekinden farklı, alışık olmadığı yeni bir ortama giren birey, bu yeni ortamdan kabul gördüğü ve

buradaki topluma entegre olabildiği müddetçe sağlıklı ve kaliteli bir şekilde yaşam sürdürebilir, aksi takdirde uyumsuzluklar baş gösterir.

Değişik kültürlerle ilgili yapılan araştırmalarla ilgili metodolojik varsayımlarda iki temel yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi, iki veya ikiden daha fazla kültürün aynı kavramsallaştırmalarla karşılaştırılabileceğinin tezini öne sürer. Kültürlerarası çalışmalar dahilinde temel yaklaşımların bu tezlerine karşı yer alan diğer yaklaşım ise, bu kültürlerin birbirlerine olan benzer özellikleri üzerinden tasnif edilerek analiz yapılmasını yapay bir metod olduğu görüşündedir. Burada bilinmeyenle ilgili gerçekleştirilen bir araştırmanın, bilinen temelinden hareketle yapılması anlaşılabilir bir yol olmasına rağmen, çözümleyen ve çözümlenen arasında eşitsiz bir ilişki kurması bakımından tehlikelidir. Bilinmeyenle alakalı, bilinene dayanak göstererek açıklama yapmak, yalnızca bilimsel araştırmalara yönelik bir durum değildir. Cohen (1999: 42 akt. Oğuz, 2013: 78) bu durumu “kendilerine ait yorumsal kurguları başka insanların yaşantılarına yerleştirir ve sıklıkla da bu ikisini karıştırırlar. Çevremizde gördüklerimizi anlamlı kılma girişimlerimizde kendi tecrübelerimizi hareket noktası kabul edip kullanmak zorundayız elbette. Esasen, bunu yapamadığımız anlarda, yani bizim açımızdan bilinmeyen olanı bilinebilir olana tercüme edemediğimiz anlarda korkuya kapılma eğilimine gireriz” şeklinde özetlemektedir.

Tam da bundan dolayıdır ki yerleşikle, ülkesine herhangi bir nedenle göç eden farklı kültürden insanların birbirlerinin kültürlerine yönelik bilgi edinmesi çok önemlidir. Yabancınnın, yerleşik tarafından bilinmeyen olması yabancından duyulan korku ve ona yönelen dışlamanın temel nedenlerindendir. Dolayısıyla farklı kültürel topluluk veya grupların sundukları görünür örgüsel tarzlarını anlama çabasında olmalı ve o kültürdeki grupların o biçimlere yükledikleri anlamları anlayıp, kavramaya çalışmalıdır. Türkiye’de, bu bağlamda sığınmacılığın nasıl deneyimlendiğini gündelik hayat ölçeğinde anlamaya, yerleşikle yabancıların ve bununla birlikte farklı kültürlerden gelmiş olan sığınmacıların karşılaşmaları, kültürlerarası karşılaşmalar çerçevesinde tartışılmalıdır.

Göç, belirli bir noktadan belirli bir diğer noktaya doğru yönelen çizgisel bir süreç değildir. Burada sürecin kararsızlık ve dolaşım nitelikleri daha baskındır. Ayrıca, bununla birlikte geçilen sınır sadece bir devletin, bir ulusun sınırı değildir; aynı

zamanda geçilen ya da geçilmesi gereken bir değerler bütünü olarak kültürel ve sosyal sınırlar da söz konusudur. Bu sınırsal hatlar nedeniyle göç sadece göçmeni değil, göç edilen yerdeki kişileri de doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla etnik gruplar, dinler, sosyoekonomik sınıflar vb. kavramların göçlerden kaynaklı ortaya çıkan kültürlerarası durumların analizi de dikkate alınması önemlidir.

Kültürlerarası Karşılaşmalara bakıldığında; bir alt kültürel grup olarak görülen sığınmacılarla, baskın kültürel grup olarak kabul edilen yerleşikler arasındaki etkileşimle ilgili ana-akım kültürlerarası iletişim kuramlarından derlenebilecek yaklaşımlar ve tartışmalar ağırlıklı olarak “uyum”la ilgilidir. Bu tür tartışmalarda uyumun hareket alanı ağırlıklı olarak, alt grubun baskın gruba uyumlaşması yönündedir. Dolayısıyla kültürlerarası iletişim, etkileşimin çift yönlülüğünü tamamlayamayarak eksik bırakmakta ve kültürlerarası karşılaşma durumlarını bir asimilasyon veya entegrasyon süreci çerçevesinde ele almaktadır.

Ancak kültür verili ve sabit bir olgu olmadığı gibi hem belirleyen hem de belirlenendir. Bu nedenle kültürlerarası iletişim ve etkileşim araştırmalarında da insan davranışlarının öngörülebilirliğinin zor ve öznel olduğu, iletişimin gerçekleştiği bağlamın önemi göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda, öncelikle Ağ Kuramı’ndan yararlanarak, göç ve farklı kültürel grup üyelerinin etkileşimi sürecindeki sosyal ilişki ağlarına dikkat yöneltmek bu çalışma açısından önemli olacaktır. Kültürlerarası iletişimde kişilerin diğeriyle iletişim kurma konusundaki yönelimini belirleyen en önemli faktörlerden biri, grup üyelerinin üzerlerinde hissettikleri tehdittir. Kendi ülkelerinden bir tehdit nedeniyle kaçmak zorunda kalmış olan sığınmacılar, mültecilik başvuruları bir karara bağlanıncaya kadar ülkelerine geri gönderilme tehdidi altında yaşamak durumunda olan özel bir alt kültürel grubu oluştururlar. (Oğuz, 2013)

“Kültürlerarası karşılaşmalarda, düzgüsel bir analiz tam anlamıyla beklenen yardımı sağlayamaz; çünkü buradaki farklı grup üyeleri farklı normlar içinde ve değişik sosyalleşme sonuçlarının tarihine sahiptirler. Bu anlamda kültürlerarası gerçekleşen iletişimin, kültür içi iletişimden daha değişik ve iletişimsel durumlar sağladığı söylenebilir; çünkü kültür, öğrenilmiş davranış ve geleneklerin genel toplamıdır. Farklı kültürel grupların üyeleri, aynı bir dizi iletişim kuralları, işaretleri ve tavırlarını paylaşmazlar. Bu durum, kültürlerarası iletişim ağlarının imkansız olduğu

anlamını taşıyor; fakat kültürlerarası iletişim ağlarının, kültür içi iletişim ağlarından daha farklı örüntülere sahip olması beklenir” (Yum, 1988: 248).

Yabancı olarak görülüp adlandırılan sığınmacıların, göç edip sığındıkları ülkedeki yerleşikle aralarındaki iletişimin olasılıklarına dair bir öngörü sağlayan ağ kuramına göre kültürlerarası ağ örüntüleri kültür içi ağlarla karşılaştırıldığında birbirine bağlı türlerden daha az yoğun, daha az katmanlı ve daha zayıf bağlardır. İki farklı kültürel grubun ağ bağlılığı için, irtibat ve köprü rolleri, kültürlerarası ağlarda kültür içi ağlarda olduğundan daha yaygın ve daha önemlidir. “İrtibat, iki ya da daha fazla hizip arasında bağlantı kuran ancak herhangi bir hizbin üyesi olmayan kişi ya da kişilerdir. Köprü ise, sistem içindeki iki ya da daha fazla hizip arasında, bir hizip üyesi olarak edindiği pozisyonundan geçerek bağlantı kuran kişi ya da kişilerdir.” (Oğuz, 2013). Yeni bir ortama uyum sağlama, ağ kuramında, ağın ortaya çıkması, korunması ve gelişmesi olarak ele alınabilir. Araştırma bakımından, özellikle “sığınmacı kültürü”nü; yani, sığınmacıların, misafir olduğu ülke içinde, kendi aralarında oluşturdukları ortak yaşam ve bununla beraber paylaşarak oluşturdukları kültürü tartışmak bakımından uygun bir ortam sağlar.

Kültürlerarası karşılaşmalarda, kültürlerarası çalışmaların kuramlarından biri olan uyum kuramında savunulan tezlerden biri, farklı kültürlerden gelen insanların karşılaşmalarındaki ilk yönelimler; kendi kültürel grupları ile kurdukları bağımlılık, yakınlık ve dayanışma ilişkisi içerisinde bir sebep-sonuç bağlantısı kurulabileceğidir. Bu kuramda farklı kültürlerden gelen sığınmacıların gözlemlenebilir davranışları göz önüne alınarak “uyum veya uyumsuzluk”larına dair bir çeşit tahmin ve genellemelere gidilebileceği varsayımı, bu çalışmanın kabul ve yaklaşımına aykırı olmasına rağmen sığınmacılık deneyiminin tanımlayıcı niteliklerinden biri olan “tehdit ve güven algısı”, kültürlerarası karşılaşmalar temelinde tartışılabilmektedir. Kuramın kavramsallaştırmalarından yola çıkılarak bu çalışmada eleştirel bir yaklaşımla yararlanılacaktır. Farklı kültürel topluluklara ait kişi ya da grupların birbirleriyle olan etkileşimleri, mekâna ve zamana da bağlı olarak, farklı seviyelerde de olsa uyum veya uyumsuzlaşmaya doğru bir hareket gösterir. Farklı iki kültürün etkileşimini göz önüne aldığımızda, sığınmacılık süreci açısından uyumlaşma hareketinin en kritik etkeni olarak ‘zaman’ın karşımıza çıktığını görürüz. Burada Suriyeli Sığınmacıların,

Türkiye’de sürekli mi yoksa geçici bir süre için kaldıklarını bilememeleri, önemli bir belirleyendir.

Geçicilik durumu sığınmacıların karakteristik yapılarından biri olmasıyla birlikte, bu durumun uyum sürecinde de yer ve zamanın önemi karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların büyük bir bölümü, kamplarda kalmamakla birlikte İçişleri Bakanlığı tarafından gösterilen ya da Suriyeli Sığınmacıların kendi sosyal ağlarıyla buldukları ve yerleşikle bir arada oldukları çeşitli yerleşim bölgelerinde yaşamaktadır. Sığınmacıların kendi sosyal ağlarıyla iletişimlerinin sonucu, etkileşimin yoğunluğunu da artırmaktadır.

Sığınmacıların kalış sürelerinin senelerce uzamasından dolayı ve sığınmacılık sürecinde uyum sorununun göz ardı edilmesi durumunda, özellikle makro ölçekteki göçe dair sosyal politikaların oluşturulmasında büyük bir eksiklik ortaya çıkarmakta ve pratikteki gerçekliği yok saymaktadır. Bundan dolayı ev sahibi kültürel grup üyeleriyle sığınmacı kültürel grup üyeleri arasındaki etkileşimin mikro ölçekte kaldığını ve bunun sonucunda da birtakım sorunun meydana geldiğini söyleyebiliriz. Kültürlerarası Karşılaşmalarda, farklı kültürlere sahip grupların gündelik hayatlarındaki karşılaşma durumlarını araştırmak, oluşturulması gereken sosyal politikalara çeşitli öneriler getirmek bu açıdan önemlidir.

4- Türkiye’de Politik Aktörlerin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Ulusal Basında Yer Alan Söylemlerinin Analizi

Bu bölümde “*Türkiye’de Politik Aktörlerin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Ulusal Basında Yer Alan Söylemlerinin Analizi*” Van Dijk’ın söylem analizi yöntemi ile yapılacaktır. Bununla birlikte seçilen gazetelerin haberlerinde politik aktörlerin söylemleri Birlikte Yaşama, Uyum ve Nefret Söylemi; Yardıma Muhtaç ve Ekonomik Yük Söylemi; Tehdit, Güvenlik ve Toplumsal Düzen Söylemi; Kimlik ve Vatandaşlığa İlişkin Söylemler olmak üzere 4 başlık altında analiz edilecektir.

4.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Önemi

Gazetelerin misyonları arasında sıklıkla tekrar edilen tarafsızlık, objektiflik ve doğruluk gibi ilkelere rağmen çoğu haberde ideolojiler devreye girmektedir. Suriyeli sığınmacılarla alakalı söylemlerinde farklı siyasal görüşlere yakınlıklarıyla öne çıkan gazetelerin politik aktörlerin söylemine yer verirken bu yakınlıkların öne çıktığı görülmektedir. Bu tezin amacı, 2011 yılından bu yana Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan Suriyeli sığınmacılarla alakalı politik aktörlerin söylemini analiz etmektir.

2011 yılından beri Türkiye’deki en önemli gündem maddelerinden birine dönüşen Suriyeli sığınmacı krizi ile ilgili literatür taraması yapıldığında birçok lisansüstü çalışmanın ve makalenin olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Suriyelilerin uyum süreci, vatandaşlık tartışmaları, beklentileri gibi konularda yapılan çalışmaların yanı sıra gazetelerdeki temsillerine dair çalışmalar da bulunmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, Suriyeli sığınmacılarla ilgili her alanda yoğun tartışmaların yaşandığı 2017 yılı (1 Ocak 2017- 31 Aralık 2017)boyunca gazete arşivlerinde yer alan politik aktörlerin Suriyelilerle alakalı haberler incelenmektedir. Suriyelilerle alakalı olarak gazetelerde yer alan haberlerin konulara göre dağılımını gösteren tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo : Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Konulara Göre Dağılımı

	Birlikte Yaşama, Uyum ve Nefret Söylemi	Yardıma Muhtaç ve Ekonomik Yük Söylemi	Tehdit, Güvenlik ve Toplumsal Düzen Söylemi	Kimlik ve Vatandaşlığa İlişkin Söylemler	Toplam
Yeni Şafak	11	7	11	1	30
Cumhuriyet	5	2	13	2	22
Hürriyet	3	4	3	2	12
Toplam	19	13	27	5	64

Tezin önemi ve özgünlüğü, On yıldan uzun bir süredir Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli sığınmacılarla ilgili politik aktörlerin söylemlerine odaklanılmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın amacı ve önemi dışında politik aktörlerin basındaki söylemleri çerçevesinde ideolojik mücadelelerini nasıl sürdürdükleri, bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmada, 2011 yılından itibaren başlayan kitlesel akın sonrasında, iki halkın karşı karşıya geldiği olayların ülke genelinde yoğunlaştığı varsayılan 2017 yılı merkeze alınarak, Cumhuriyet, Yenişafak, Hürriyet gazetelerinde Suriyeli sığınmacılarla alakalı politik aktörlerin söylemleri incelenecektir.

Tezin amacı ve literatür taraması sonucu ön plana çıkan belirli tartışma konuları çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- Ulusal basında politik aktörler, Suriyeli sığınmacılarla birlikte yaşama veya uyum sürecine dair hangi söylemi paylaşmaktadır?
- Ulusal basında, politik aktörler Suriyeli sığınmacıların milli yük olduklarına dair hangi söylemi paylaşmaktadır?
- Ulusal basında, politik aktörlerin Suriye topraklarından veya Suriyeli sığınmacılarla ilgili gerçekleştirebilecek milli güvenlik/tehdit konularındaki söylemi nelerdir?

- 2017 yılı ve sonrasında gündemde sıkça yer alan vatandaşlık tartışmalarına dair politik aktörlerin Suriyeli sığınmacılarla ilgili gazetelere yansıyan söylemi nelerdir?

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırmaya dayalı olan bu çalışmada, Suriyeli sığınmacılarla alakalı politik aktörlerin Türk basınında yer alan söylemleri analiz edilmektedir. Söylem analizi, günümüzde yazılı veya sözlü olarak meydana getirilmiş anlam örüntülerinin çözümlenerek, bu örüntüyü oluşturan faktörlerin ve bu faktörler arasındaki ilişki düzeyinin belirlenmesinde sıklıkla başvurulmuş bir yöntem olarak karakterize edilebilir. “Toplumsal yapının tümünü kapsayan söylem, toplumsal yapılar içinde ideoloji, çatışma, anlaşma, açıklama, transfer gibi toplumsal etkileşim süreçlerinde somutlaşan “dil”in ürettiği bağlamsal anlamların bütünüdür. Bu bağlamda söylem analizi de modern yaşamın karmaşıklığı içinde toplumsal yapılarda ortaya çıkan değişme, etkileşim, çatışma gibi durumların açıklanmasında çoklu nedensellik ilkesi göz önünde bulundurularak yapılan açıklamalardır. Sosyal araştırmalarda söylem analizi kullanılarak yapılan çalışmalarda dilin kullanımı sırasında tercih edilen kelimeler, kullanılan terminoloji, vurgu ve tonlamalar ile ortaya çıkan dilsel düzenlemelerin betimlenmesi esastır” (Wodak ve Meyer, 2002; Tonkiss, 2006:367-369 akt. Türk, 2019: 2984).

İletişim çalışmalarının üzerinde en çok durduğu alanların başında medya-ideoloji ilişkisi gelmektedir. İdeolojilerin haberler üzerindeki şekillendirici etkisi geçmişten günümüze kadar tartışılmaktadır. Okuyucu ve izleyiciye haber aktarım sürecinde ideolojilerin şekillendirici grevi iletişim araştırmalarının çoğuna konu olduğu görülmektedir. Pek çok kez ön plana çıkmayan; ekonomi, kültür, din ve politikanın bir yansıması olarak ideoloji, aynı haberlerin farklı ideolojilere mensup yayın organlarında farklı şekillerde biçimlendirilmelerine sebep olmaktadır (Arık ve Akgün, 2018: 197-211)

Türkiye’de ulusal faaliyet gösteren basın kuruluşları ve politik aktörlerin basına yansıyan demeçleri, uyum sürecini belirlemede önemli bir işleve sahiptir. Bu bağlamda basının, Suriyeli sığınmacılarla alakalı politik aktörlerin söylemlerine

dayandırarak yapmış olduğu haberlerde, sığınmacıların nasıl temsil edildiği; sığınmacılarla alakalı yapıcı, olumlu bir dil mi kullandığı yoksa çözümsüzlük mü ürettiği kritik bir konudur.

Söylemi yaratan sosyal yaşamdır. Egemen dil, siyasal kültürü ve egemen dili yeniden üretir. İktidar, toplumdaki söylem kültürünü inşa edip kültürel dokuyu yeniden inşa etmektedir. Söylem çözümlemesi ile medyada kullanılan dilin özellikle haberlerde toplumsal iktidarın kurulmasındaki rolü önemlidir.

Söylem analiziyle birlikte gazete ve televizyonlarda okuyucu ve izleyicisine ulaşan metinlerin barındırdığı ideolojik unsurların ortaya çıkarılması sağlanır. Kullanılan dil temsil edilen iktidardan izler taşıdığı için temsil edilenin medyada nasıl üretildiğini ve ortaya konulan anlamla iktidar arasındaki ilişkiler söylem analizi açısından önem arz etmektedir. Haber söyleminde gizlenmiş ideolojik enstrümanlar ancak söylem analizinin geliştirdiğı yöntemle ortaya konulabilir. Haber metninde ideolojik unsurların saptanması ile sosyal eşitsizliklerin yeniden nasıl inşa edildiğı analiz edilir. Kullanılan metinlerde muhalif kesimin nasıl baskı altında tutulduğunu, demokratik duruşun hangi söylemle temsilin baskın olduğunu yine söylem analizinin geliştirdiğı yöntemle ele alınabilmektedir. Söylem analizinin en çok ele aldığı konuların başında; kimlik sorunu, kadının toplumdaki yeri, etnisite, eşitsizlikler ve haber, temsil yer almaktadır. Bu kapsamda bakıldığında bu alanın en önemli ismi şüphesiz Teun A. van Dijk'tir.

Van Dijk'in söylem analizinin temelinde dilin kullanımı vardır. Dilin kullanımı toplumdaki egemen olan ideolojinin baskınlığını yansıtır. Söylem analizi, sosyal güç ve baskınlığının, toplumdaki eşitsizliğinin metin ve söz aracılığıyla yeniden üretimine, meşrulaşmasına ve bunlara karşı çıkmaya yol açan noktaları sosyal ve siyasi bir çerçevede inceler (Ongun, 2014: 80). Medya metinlerinin yapılarını açıklayan Van Dijk'in yazılı basında metinlerin yapılarını eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelemektedir. Van Dijk, daha çok söylemin yapısında toplumsal yapının ideolojik kimliklerini ve güç yapılarını ortaya çıkarmaktadır. Van Dijk'in kullandığı yöntem bir form olarak kabul edilmesinin yanı sıra aynı zamanda haber dilinin temel şeklini ve etkilerini de ortaya koymaktadır.

Van Dijk (1988), "sentaktik" ve "semantik"ten oluşan iki ayrı çözümleme türünde haber metinlerini ele alır. Haber sentaksı, kullanılan cümlelerin gramatik yapıları, "semantik" ise, sözcüklerin, bütün söylemi ele almaktadır. Van Dijk 'ın söylem çözümlemesi "Makro yapı ve Mikro yapı olarak ikiye ayrılmaktadır. Makro yapı bölümü iki başlık altında incelenir. "Tematik çözümleme ve şematik çözümleme: Haberler, hikâyeler ya da argümanlar gibi, bir hiyerarşik şemayı takip etmektedir. Haber üretimi, zaman gibi kavramlar şema tarafından organize edilmektedir. Şemanın içinde "başlık-haber girişi birlikte özetleme" yer alır. Bu durum metnin makro yapısının anlamının yanı sıra metnin giriş görevini de yürütür Olay, katılımlar, zaman girişte yer alır ve özetleme ile giriş birlikte şemanın daha üst seviyesini gösterir. Yazılı basında karşımıza çıkan ve en çok kullanılan ters piramit modeli Van Dijk'in söylem analizini kolaylaştırmaktadır. Daha çok telgraf haberciliğinde kullanılmış olan bu stil, habercilikte dünyada tercih edilen modellerin başında gelmektedir. Van Dijk'in söylem analizini ters piramit modelinde karşımıza çıkan başlık ve haber girişlerinden haberin temasını öğrenmek mümkündür. Makro yapı çözümlemesinde ise; başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, bağlam bilgisi, olay taraflarının olayları değerlendirmesi gibi unsurlar yer almaktadır. Haber içerisinde kullanılan görsel malzemeler (fotoğraflar) tematik yapı unsuru olarak değerlendirilir.

Mikro yapı çözümlemesinde sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, kelime seçimleri ve retorik çözümlemeler yapılmaktadır. Sentaktik çözümlemede cümlelerin kullanım yapılarına bakılmakla birlikte; etken ve edilgen kurulan bir cümlemin anlamı farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Burada uygun anlatım, özetleme, zıtlık ve örnekleme yapıp yapılmadığına bakılmaktadır. Bu kısımda ideolojik bulgulara rastlamak mümkündür. Van Dijk'in geliştirdiği sistematik haber çözümlemesi aşağıda belirtilen yapılardan oluşmaktadır (Özer, 2015, 247-248);

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

a.Başlıklar

b.Haber Girişi

1.Spot/lar

2.Spot olmadığında haber metninin ilk paragrafı alınmalıdır. Haber tek paragraftan oluşuyorsa ilk cümle haber girişi olarak alınabilir.

c.Fotoğraf

2.Şematik Yapı

a.Durum

1.Ana Olayın Sunumu

2.Sonuçlar

3.Ardalan Bilgisi

4.Bağlam Bilgisi

b.Yorum

1. Haber kaynakları

2. Olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar

B. Mikro Yapı

1.Sentaktik Çözümleme

a.Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması

b.Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması

2.Bölgesel Uyum

a.Referansal ilişkisi

b.Nedensel ilişki

c.İşlevsel ilişki

3.Haber Retoriği

a.Fotoğraf

b.Görgü tanıklarının ifadeleri

c.İnandırıcı bilgiler

4.Kelime Seçimler

Haberlerin yazım biçimi, kullanılan dil, etkin ve edilgen yapılar, “belirtti”, “iddia etti” gibi aktarım cümleleri genellikle ideolojiler tarafından şekillenen ve söylemi ortaya koyan araçlardır. Haberlerin gazetede edildiği yer, başlık ve spotlar habere etki eden ideolojinin en görünür olduğu alanlardır. Haberlerdeki olayları “olumlama” veya “olumsuzlama” söylemin oluşturucusunun seçimine bağlıdır. Haberlerin makro ve mikro yapılarda çözümlenebileceğini ileri süren Van Dijk, (1988) makro yapı için başlıkları, spotları ve fotoğraf kullanımını ele almaktadır. Burada tercih edilen dil ve yorumsal ifadeler haber söyleminin makro düzeyde incelenmesine olanak tanır. Mikro söylem ise daha çok cümle yapıları, etken veya edilgen dil kullanımında gösterir. Bunun yanı sıra haberdeki retorik de mikro düzeyde söylemin analizine imkân veren başka bir bileşendir.

V. Dijk (1988)’e göre Medya, kamuoyu söylemleri üzerinde ciddi etkiler doğurduğu gibi, hâkim söylem çerçevesinde bir takım ön yargıların toplumsal olarak şekillenmesinde de rol oynamaktadır. Bundan dolayı televizyon ve gazetelerdeki haberlerin detaylı bir şekilde irdelenmesi önem arz etmektedir. Çoğu zaman medya, egemen düşünceleri ön plana çıkararak belli dünya görüşlerine dayanan ideolojik metinler inşa eder. Bu inşa süreci ise çoğunlukla kamuoyu söylemlerinin yönünü belirlemeye dönük bir çabadır. Bu noktada televizyon ve gazete en önemli bileşenlerdir (Türk, 2019: 2980).

Ulusal gazetelerde yer alan haberler, spotlar ve haberlerin işlenme biçimi, kitlelerin kanaatlerinin oluşmasında önemli roller üstlenebilmektedir. Bu bağlamda politik aktörlerin söylemleri de söz konusu duruma ilişkin duruşu etkileyen bir diğer bileşendir. Van Dijk (1988), okuyucuların bir haber metnini yorumlarken, ilk sözcüklere, öbeklere ve cümlelere odaklandığını söylemektedir. Bu açıdan başlıklara yansıyan ideolojik söylemin çözümlenmesi, haberin doğru okunması açısından gereklidir.

Türk medyasında sığınmacı temsillerinde “doğru bilinen yanlışlar”ın görsellerde sıklıkla tekrarı sığınmacılara karşı ayrımcı, dışlayıcı, nefret ve ötekileştirici söylemlerin, kalıplaşmış sözlerin (stereotip) artmasına yol açabilmektedir. Bu

bağlamda, ulusal düzeyde faaliyet sürdüren gazetelerin kamuoyu algısının şekillenmesinde büyük bir rolü olan politik aktörlerin söylemlerine yer verme biçimlerindeki farklılıklar Suriyeli sığınmacılarla ilgili algıyı da önemli ölçüde etkilemektedir. Bu kapsamda Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberler belirli temalar altında değerlendirilerek, politik aktörlerin en çok hangi sorunlar ve olaylar etrafında söylem ürettiğine odaklanılmaktadır. Bu haberler çerçevesinde, Suriyeli sığınmacılara dair söylemin ne yöne (Ötekileştirme mi? ya da uyum ve birlikte yaşam mı?) doğru değiştiği analiz edilmektedir.

2017 yılında Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberler yayınlayan çok sayıdaki ulusal gazetenin oluşturduğu evrenden Cumhuriyet, Yenişafak ve Hürriyet gazeteleri örneklem olarak seçilmiştir. Cumhuriyet, Yenişafak ve Hürriyet gazeteleri, belli aidiyetler açısından en çok okunan ve basılı gazeteler olduklarından dolayı seçilmişlerdir. Suriyeli sığınmacıları konu alan haberleri kapsayan bu araştırmada, haberlerin verildiği sayfalara ilişkin tespitler yapılabilmesi açısından internet haberlerinin kapsam dışı bırakılması bir sınırlılık oluşturmuştur. Ayrıca örnekleme dâhil edilen gazetelerin tirajları analizlerde yer almamaktadır.

Örnekleme açısından bir değerlendirme yapılacak olursa; Örnekleme yolu ile seçilen gazeteler belli yayın gruplarına ayrılmış ve bir yıllık periyottan elde edilecek haber sayılarının çalışmamız için doyurucu olduğu görülmüştür. Ayrıca “Suriye” ve “Suriyeliler” anahtar kelimeleri ile ilgili içeriğe sahip olmayan haberler elenmiştir. Kapsamı geniş bir örnekleme çalışılmasından dolayı, temsiliyeti yüksek olan bu çalışmada takip edilen yol; anahtar kelimeler üzerinden bir haber havuzu oluşturulması ve gazeteler arasından belli siyasal görüşleri temsil eden örnekler seçilmesi şeklinde olmuştur. Bu bağlamda çalışmamızın genel hatları Cumhuriyet, Yenişafak ve Hürriyet gazetelerinin arşivlerinde 1 Ocak 2017-31 Aralık 2017 tarihleri arasında politik aktörlerin söylemlerini merkeze alan haberlerden oluşmaktadır. Gazetelerin haber içeriklerinde ‘Suriye’, ‘Suriyeliler’ anahtar kelimesi yapılan aramalarda politik aktörlerin söylemlerini içeren haberler bu çalışma kapsamında analiz edilmektedir. Son olarak gazete arşivlerinden elde edilen haberler çerçevesinde belirli temalara ulaşılarak; bu temalar altında değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmanın temel veri kaynağı olan yazılı medya metinleri üç gazetenin arşivlerinden alınan hizmet ile elde edilmiştir. 2017 yılı haberlerine odaklanılmıştır. 01 Ocak 2017-31 Aralık 2017 tarihleri arasındaki haberleri bu tezin amaçları açısından geçerli kılan gerekçeler ise Suriyelilerin hem Türkiye'ye en yoğun göçlerin olduğu yıl olması hem de politik aktörlerin (Suriye'ye sınır ötesi operasyonların artması ve 17 Nisan referandumun etkisi) Suriye ve Suriyelilere yönelik söylemlerin artması şeklinde sıralanabilir.

4.3.Araştırma Bulguları ve Bulguların Analizi

4.3.1. Birlikte Yaşama, Uyum ve Nefret Söylemi

Arap Baharının getirdiği halk hareketinin 2011 yılının başlarında Suriye'ye sızması ve akabinde uluslararası güçlerin de müdahil olması sonucunda gelişen iç savaşla birlikte milyonlarca insan yerinden edilmiş ve birçoğu ülkesinden ayrılmak zorunda kalarak başka ülkelere sığınmıştır. Suriye'de devam eden bu iç çatışmalar sebebiyle bölge istikrarsızlığını hala korumaktadır. Suriye'de başlayan iç savaşla birlikte güvenli bir yaşam için milyonlarca Suriyeli, tarihi bağları ve coğrafi konumu sebebiyle Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye'nin beklenmedik bir şekilde bir anda ortaya çıkan soruna acil çözüm bulma telaşı sonucunda uyguladığı “açık kapı politikası”yla üç buçuk milyonu aşkın Suriyeli sınır kapılarından Türkiye'ye giriş yapmıştır. Türkiye, ilk aşamada toplu bir şekilde giriş yapan Suriyeli sığınmacıları, sınır illerine ve sınıra yakın geçici barınma merkezlerine yerleştirmiştir. Ancak savaşın ne zaman biteceğine ve dair belirsizlik ve geçici barınma merkezlerinin kitlesel nüfus akını karşısında yetersiz kalışı sonrası gelen Suriyelilerin ülkenin farklı bölgelerine dağılarak 81 ile yerleşmeyi tercih ettikleri görülmektedir.

Resmi devlet söyleminde “misafir” olarak tanımlanan geçici koruma altındaki Suriyeliler, şefkat ve merhamet duyguları ile yaklaşılacak sığınmacılara yönelik ilk müdahaleler, gündelik temel ihtiyaçların karşılanması merkeze alınması sosyal yardım anlayışının bir ürünüdür. İlk başlarda Türkiye üzerinden Avrupa'ya göç etme umudu taşıyan; fakat daha sonralarda neredeyse Avrupa'ya gitme umutları biten ve

Suriye'deki çatışma ortamına da geri dönmek istemeyen Suriyelilerin Türkiye'de kalma isteklerinin arttığı, kendilerine ait işletmeler kurdukları, taşınmaz mal sahibi oldukları ve Türkçe öğrenerek Türkiye eğitim-öğretim sistemine entegre olmaya çalıştıkları görülmektedir (Erdoğan, 2014, s. 7; Erdoğan, vd., 2017, s. 11). Bu minvalde literatürde kültürlerarası iletişim, sosyal uyum ve birlikte yaşam süreci ile ilgili sorun alanlarının tanımlanmasına yönelik ilginin arttığı görülmektedir.

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar ile Türkiye vatandaşlarının bir arada, sorunsuz bir şekilde veya sorunların asgari seviyeye indirilerek yaşayabilmeleri için birlikte yaşam kültürünün gelişmesi oldukça önemlidir. Bu aşamada birlikte yaşam kültürünü tesis etmek için farklı kültürlerle sahip bireylerin birbirlerini nasıl algıladıkları ve nasıl tanımladıkları belirleyicidir (Şahin ve Eşici, 2020: 72-99).

Birlikte yaşama kültürünün gelişmesinde sosyal uyum süreci de belirleyici parametrelerdendir (Beauvais ve Jansen, 2002'den aktaran Sezgin ve Yolcu, 2016: 423-424). Uyum süreci, birden çok parametrenin gözetildiği ve birçok kurum, kuruluşla birlikte aktif şekilde yürütülmesi gereken bütüncül bir anlayış gerektirmektedir. Kaya (2009), kapsamlı bir uyum sürecinin yaşanmasında sosyal ve ekonomik düzenlemelerin, sağlık ve eğitim hizmetlerinin, istihdam imkânı sağlanmasının ve sağlıklı konut alanları oluşturulmasının, uyum sürecinin temel taşlarını oluşturduğunu belirtmektedir.

Bu açıdan son zamanlarda uyum sürecinin hızlanması açısından başta dil kurslarının yaygınlaştırılması, kültürel eğitim programlarının hazırlanması, rehberlik hizmetlerinin sunulması, eğitim ve istihdama katılım yönünde düzenlemelerin yapılması gibi faaliyetlere ağırlık verilmektedir. Bu aşamada göçmenlerin, kendi öz kültürlerinden de kopmadan topluma uyum sağlayabilmeleri önemli görülmektedir.

Suriyeli sığınmacılarla ilgili bu alanda yapılan çalışmalarda, Suriyelilere yönelik toplumsal kabulün ilk başlarda yüksek olduğu belirtilmekle beraber; zaman ve şartların değişimi sonrasında toplumsal kabulün eskisi gibi artık sürdürülebilir niteliğini kaybettiği ve belli sınırlara da dayandığı ifade edilmektedir. Yerleşik toplumun bazı kesimleri tarafından farklı illerde Suriyelilere yönelik artan tepkiler Suriyelilerin artık istenmediği, toplumsal kabul ve uyum sürecinin beklenen düzeyde gerçekleşmediği yönünde bir durumun varlığını da göstermektedir. Basına yansıyan

bazı haberlere baktığımızda, Suriyelilerin eskisi gibi artık “misafir” olarak görülmediğini ve istenilmediklerini tespit etmek mümkündür. Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye etkilerine yönelik araştırmalar incelendiğinde (Arslan ve diğerleri, 2017; Karasu, 2016; Tunç, 2015; Paksoy ve diğerleri, 2015) Suriye krizinin başlarında savaştan “etkilenen” konumunda olan Suriyelilerin zamanla Türkiye’yi hukuk, dış politika, güvenlik, sağlık, eğitim, istihdam, ekonomi, kültür, toplumsal yapı gibi birçok alanda “etkileyen” konumuna geldiği görülmektedir (Karaca, 2013; Koyuncu, 2014). Fakat Suriyelilerin, Türkiye’de rakamlarla görünür bir şekilde en fazla göçmen grubu haline gelmesi ve her geçen gün Suriyeli sığınmacıların yerleşik olmaya devam etmeleriyle birlikte yoğun bir etki toplumsal alanda hissedilmektedir (Arslan ve diğerleri, 2017; Yıldırım alp ve İslamoğlu, 2016). Bu durum yerli halkın Suriyelileri dışlaması ve uyum sorununu beraberinde getirerek, toplumsal kabul sürecini olumsuz etkilemekte; süreç nefret söyleminin hakim kılındığı bir hale dönüşme riski barındırmaktadır.

Türkiye’de politik aktörlerin geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin söylemleri haliyle “toplumsal kabul”, “uyum” ya da “nefret” kavramları üzerinden gerçekleşmektedir. Dolayısıyla birlikte yaşama ya da yaşamama yönündeki kolektif davranışların şekillenmesinde farklı platformlarda sarf edilen her bir kelimenin önemi büyüktür. Çalışmamızın bu bölümünde Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılarla Türkiye’de yaşayan Türk vatandaşlarının birlikte yaşam kültürünü politik aktörlerin söylemleri doğrultusunda; değerler, fırsatlar ve engeller bağlamında incelenmesi amaçlanmaktadır. Aşağıda 2017 yılı içinde geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacılara ilişkin politik aktörlerin söylemlerine yer verilmektedir.

Bu başlık altında ulusal basında yer alan politik aktörlerin söylemleri, makro yapıda haber girişlerindeki önermeler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Girişlerdeki söylemlere bakıldığında ise Suriyelilere dair bu süreci önemseyen politik aktörlerin çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. Bu haberlerdeki ana kaynaklar ise politik aktörlerdir. Sentaktik olarak bakıldığında, politik aktörlerin açıklamaları genel olarak aktif yapıdadır. Bununla amaçlanan ise açıklamaların haklılığını ortaya koymaktır. Ayrıca politik aktörlerin söylemin retoriği açısından sözlerini inandırıcı hale getirme çabası öne çıkmaktadır.

İlk olarak Yeni Şafak gazetesinin 01 Ocak 2017 tarihli haberinde, Öncüpınar Konaklama Merkezi'ni ziyaret eden Başbakan Binali Yıldırım, burada hazır bulunan Suriyelilere hitaben şu ifadelerde bulunmuştur: *“Bizim için Konya neyse, Diyarbakır neyse, Halep de odur. Feryatlarınızı Batılı ülkeler duymadı ama Türkiye duydu, kardeşleriniz duydu. Kapımız, soframız, gönüllerimiz daima sizlere açık.”*

Yıldırım'ın söyleminin yer aldığı haberin girişinde Türkiye ile Suriye toprakları arasındaki tarihi, sosyokültürel bağa vurgu öne çıkmaktadır. Bu tutumla Yıldırım, kader birliğini öne çıkarmaktadır.

Yıldırım'ın, “kapı”, “sofra” gibi semboller üzerinden söylemi üst yapısında misafirlik kültürüne atıf yapıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Yıldırım'ın *“5 yıldır, 6 yıldır memleketinden, köyünden, evinden, yerinden, yurdundan ayrı kalmanın ne demek olduğunu çok iyi anlıyoruz. Ama burada kardeşlerinizin arasındasınız. Sizin acınız, bizim acımızdır, sizin sevinciniz, bizim sevincimizdir. Her zaman bugün de, yarın da beraber olacağız, her zaman yanınızda olacağız”* diye konuşması da bu noktadaki duygudaşlığın hükümet açısından en üst perdeden ifadesi olarak değerlendirilebilir. Yıldırım'ın kardeş olarak tanımladığı Suriyelilerin sıkıntılı süreçlerinde her zaman yanlarında olunacağını ifade ederken kardeşlik, ensar-muhacir, komşu gibi İslami motifler üzerinden toplumsal kabul düzeyini arttırmaya yönelik söylemleri ön plana çıkardığı görülmektedir.

Cumhuriyet gazetesinin 1 Şubat 2017 tarihli haberinde CHP Genel Başkan Yardımcısı Öztürk Yılmaz'ın açıklamalarına yer verilmektedir. Yılmaz'ın *“(…) Suriyelilerin Türkiye’de Türk kızlarıyla barlarda publarda gezerken, Türk askeri El-Bab’da şehit düşüyor. (...) Türkiye’ye ilk gelenlerin IŞİD’in baskısından ve zulmünden kaçan insanlardı. Şu an gelenler IŞİD’in yönetimini kabul etmiş, IŞİD sıkıştığı için IŞİD’in gönderdiği ailelerdir”* şeklindeki ifadeleri ile Suriyelilere dair söylemini “biz-öteki” ayrımı üzerinden temellendirdiği görülmektedir. Sunuş biçiminde isegöçmenlere yönelik nefret söylemini terör örgütleri üzerinden genel ifadelerle destekleyen bir yaklaşımla ortaya koyduğu görülmektedir.

Yeni Şafak gazetesinin 2 Şubat 2017 tarihli haberinde CHP Milletvekili Öztürk Yılmaz Suriye’ye yönelik dış politikayı eleştirirken Suriyelilere yönelik *“Bizim Mehmedimiz El Bab’da, Suriye’de şehit oluyor. Ama Türkiye’ye gelen Suriyeli*

erkeklerin yaş aralığına baktığımızda, 15 ila 44 arasında 819 bin 350 askere alınabilecek erkek, Türkiye’de kafelerde, pub’larda Türk kızlarıyla geziyor. Bizim Mehmedimiz Suriye’de şehit oluyor” şeklindeki ifadeleri ile Yılmaz söylemlerinde sınır ötesi operasyonlarda şehit düşen askerler ve Türkiye’de bulunan genç ve orta yaş grubundaki Suriyeli erkek nüfusa odaklanmaktadır. Yılmaz’ın bu söyleminin, kamuoyunda zaman zaman tartışma konusu haline gelen, Türk askerinin Suriye’de savaşıması yerine Türkiye’de bulunan ve “eli silah tutabilecek” Suriyeli sığınmacıların topraklarını savunmaları gerektiği şeklindeki yaklaşımda belirleyici olduğu ya da söz konusu yaklaşımdan etkilendiği şeklinde okunabilir. Son kertede Yılmaz’ın söylemlerinin birlikte yaşam/uyum/kabul sürecini sekteye uğratici olumsuzlama stratejisi üzerinden bir nefret söylemi taşıdığı söylenebilir.

Cumhuriyet gazetesinin 6 Şubat 2017 tarihli haberinde Cumhuriyet Halk Partisinden seçilen Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı Lütfü Savaş’ın sözlerine yer verilmektedir. Savaş “*Tabi ekonomide biz dip yapmış durumdayız. Ekonomik olarak Suriye ve Ortadoğu’daki savaştan hem sosyolojik, hem psikolojik olarak etkilendik. Son aşamada da ekonomimiz dip yaptı. Ticaret hacminde daralma, işsizlikte artma, ihracatta azalma, yatırımlarda minimuma gelme konusunda büyük bir krizle karşı karşıyayız. (...) Şu an kentimizde 500 bine yakın Suriyeli var. Her 4 kişiden biri Suriyeli. Böyle giderse 2024’te Büyükşehir Belediye Başkanını Suriyeliler seçebilir*” şeklindeki sözleri ile nicelik üzerinden bir genellemenin ortaya konulduğu görülmektedir. İdeolojik bir aygıt olarak genelleştirilme o hususta ortaya çıkabilecek ön yargıların temelini oluşturduğundan, bu haberde de politik bir aktörün milliyetçi retorikte “biz ve onlar” ayrımını demografik değişim üzerinden daha da derinleştirmeyi tercih ettiği görülmektedir.

Yeni Şafak gazetesinin 14 Şubat 2017 tarihli haberinde Erdoğan’ın, Bahreyn’e gerçekleştirdiği ziyaret kapsamında Uluslararası Barış Enstitüsü Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ofisi tarafından düzenlenen konferans konuşmasına yer verilmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “*Bu coğrafyada kaderimiz de kederimiz de ortaktır. Bu topraklarda mazimiz de istikbalimiz de müşterektir. Bugün Suriye’nin, Irak’ın, Libya’nın, oralarda yaşayan kardeşlerimizin başına gelenlerin, yarın bizim de başımıza gelmeyeceğinin garantisi yoktur. Bu sebeple, daha sonra değil hemen harekete geçmemiz gerekiyor. Tüm İslam âleminin, hatta insanlığın geleceği için*

birlik olma, birlikte hareket etme zamanı çoktan gelmiştir. Komşuları zillet içinde yaşarken, aynı dili konuştuğu, aynı kibleye yöneldiği kardeşleri zulüm görürken, hiçbir ülke, hiçbir toplum sadece kendi konforunu, sadece kendi geleceğini düşünemez.” sözleri ile İslam dini öğretileri çerçevesinde komşuluğa atfedilen önemden hareketle; başta Suriye olmak üzere diğer komşu ülkeler ve gönül coğrafyası olarak nitelendirilen topraklarda yaşananlara seyirci kalmayacaklarını vurgulamaktadır. Erdoğan’ın söz dizininde biz ve onlar zamirleri, retoriğinde ise insani hassasiyetler başta olmak üzere, tarihi, kültürel, etnik, dini motifler yer almaktadır. Erdoğan’ın bu söylemlerini farklı platformlarda sürdürdüğünü de ayrıca vurgulamak gerekir. Erdoğan’ın sık sık “kardeş”, “kader”, “komşu”, “gönül coğrafyası” kelimelerini sıklıkla vurgulanması söyleminin egemen iktidarın lehine kurgulandığının göstergeleridir.

Hürriyet 1 Mart 2017 tarih ve 24992 sayılı haberinde *“Hadi diyelim Suriyeliler geldi, savaştan kaçtı, itirazımız yok. Kamplarda tutarsın. 81 ilde Suriyeli var, niye kamplarda tutmuyorsun. İşyeri açıyor esnafın yanında, bizim esnaf vergi ödiyor, onlar vermiyor. ‘Suriyelilere vatandaşlık hakkı vereceğiz’ diyorlar. İstiyorsa bunun için referanduma gidelim”* sözleri ile Kılıçdaroğlu’nun söylemlerinde Türkiye’nin 81 iline dağılan Suriyeliler üzerinden hükümetin Suriye politikasına, ekonomik etkilerine ve vatandaşlık tartışmalarına odaklandığı görülmektedir. Söylemin retoriğinde ise savaştan kaçışlara itirazlarının olmadığını, ancak bu sığınma mekânının kamplar olması gerektiği vurgulanmıştır. Kılıçdaroğlu ifade yapılarını hükümetin dış politikası ve Suriyelilerin ekonomi üzerine etkileri üzerine inşa etmektedir. Söylemlerinde hükümetin icraatlarına yönelik bir “olumsuzlama” stratejisi izlemektedir. Ekonomik yük olma söylemi üzerinden vatandaşlık tartışmalarına da karşı duruş sergilemektedir.

Cumhuriyet gazetesinin 1 Mart 2017 tarihli haberinde CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun sözlerine yer verilmektedir. Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ve Rakka operasyonu için referandum yapılmasını teklif eden Kılıçdaroğlu, *“Kaç Suriyeli var Türkiye’de belli değil. Sayı 4 milyondan az değil emin olun. Bizim gençlerimiz, çocuklarımız Suriye için Suriye’de şehit oluyor. Gariban Anadolu ailelerinin çocukları. Onların gençleri, Türkiye’de. Nasıl oluyor bu? Üstelik iş bulup çalışıyorlar. Bizim çocuklarımız işsiz, onların işi var. Sigorta yok düşük ücretle*

çalışıyorlar bizim çocuklarımıza iş kapısı kapanıyor. İşsiz genç arkadaşım; hala isyan etmeyecek misin, ben bu düzene hayır diyorum demeyecek misin? Suriyelilere vatandaşlık vereceğiz diyorlar. İnsaf. Neden veriyorsun? İstiyorsa sözüm söz Suriyelilere vatandaşlık verilsin mi verilmesin mi, referanduma gidelim. Milletten korkma, bizim gibi milletten korkmayacaksınız. Suriyeliler için 36 milyar TL para harcadık. Bizim vatandaşımız eczanede para öder, Suriyeli ödemez, kendi ülkesinde ikinci sınıf vatandaş. Sevgili vatandaşım bu düzene hala hayır demeyecek misin? Şimdi tutmuşlar Rakka'ya gideceğiz. Onlara göre üst akıldan talimatlar almışlar Rakka'ya gidecekler. Gel referandum yapalım, soralım millete, Rakka'ya gariban çocukları gitsin mi? Anadolu'nun gariban çocukları Rakka'ya gidecek şehit olacak, beylerin çocukları Ankara'da İstanbul'da paraları istif edecekler, onlara bir şey olmayacak” şeklindeki ifadeleri ile birlikte yaşam felsefesini önemli ölçüde yaralayabilecek bir söylemi tercih etmektedir. Özellikle sınır ötesi operasyonlar ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin uyum süreci üzerinden iktidarı eleştiren Kılıçdaroğlu, toplumda sınır ötesine operasyonlarla alakalı oluşan hassasiyetler üzerinden Suriyeliler ve iktidarı hedef alan bir açıklamada bulunmaktadır. Bir yandan Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli sayısından kaynaklanan ekonomik yük diğer yandan da Şehit cenazeleri üzerinden bir söylem ortaya konulmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinin 4 Mart 2017 tarihli haberinde MHP’den ihracı istenen Dr. Sinan Oğan, Suriyeli sığınmacılar hakkında yaptığı açıklamada, “Sahillerde Türk kadınlarını dikizleyen Suriyelileri burada beslemeye mecbur muyum? Biz bu kadar hırsız, bu kadar IŞİD’liyi barındırmaya mecbur muyuz?” (...) “Yarın bunların her birisinin bir canlı bomba olma ihtimali yüzde yüzdür. Yarın bunların her birinin kapkaççı, bir hırsız, bir tecavüzcü olma ihtimali yüzde yüzdür. Suriyelileri burada beslemeye mecbur muyum kardeşim” şeklindeki ifadeleri ile Oğan’ın göçmenlere karşı nefret söylemini merkeze aldığı; ayrıca bu söylemini ev sahibi halkın hassasiyetleri ve IŞİD terörü üzerinden meşrulaştırdığı söylenebilir.

Yeni Şafak gazetesinin 18 Mart 2017 tarihli haberinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, Eskişehir Valiliği önündeki toplu açılış töreninde yaptığı konuşmaya yer verilmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan Muhalefetin Suriyelilere yönelik tavrına tepki göstererek, “Güya anayasa değişikliğini kötülemek için sağa dönüyorlar

gençlerimize hakaret ediyorlar, sola dönüyorlar parlamentoya hakaret ediyorlar, ileri bakıyor muhtarlara hakaret ediyorlar. Bunlarla da kalmıyor, Suriyeli muhacirleri milletimize hedef gösteriyorlar. Hollanda'daki, Almanya'daki, Avusturya'daki ırkçılar kendi ülkelerindeki Türkler ve Müslümanlar için ne yapıyorlarsa bunlar da aynı taktiği ülkemizdeki Suriyelilere uygulamaya çalışıyor. Kılavuzu karga olanın nokta nokta. Kılavuzu Avrupa'daki faşistler olan bir partinin varacağı yer, 1940'ların tek parti CHP'si dönemidir" şeklinde konuşarak, Avrupa'da yükselen aşırı sağ partiler ile Cumhuriyet Halk Partisi yetkililerinin sözlerini benzer olarak değerlendirmektedir. Muhalefet partisine mensup politik aktörlerin zaman zaman sarf ettikleri sözler üzerinden geçici koruma altındaki Suriyelilere dair söylemlerini ortaya koyan Erdoğan, 16 Nisan'da yapılacak referandum'da Suriyeli muhacirlerin hedef gösterildiğini ifade ederek bir yönü ile seçim sürecinde Suriyelilerin iktidar ve muhalefetteki politik aktörler tarafından önemli bir argüman olarak kullanıldığı sonucuna varılabilir. Erdoğan'ın konuşma eylemleri ve etkileşim alanına bakıldığında ise bu söylemlerinin sadece iç politika ile ilgili olmadığı, Avrupa vurgusuyla dış politika konusunun da ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Erdoğan'ın bu söylemlerinde van Dijk (1997: 32-38)'in "ırkçılığın reddi" ve "kendisini olumlama" stratejileri de görülmektedir.

Benzer bir biçimde, Hürriyet Gazetesinin 18 Mart 2017 tarihli haberinde Başbakan Binali Yıldırım'ın *"Hani nerede demokrasi? Nerede İnsan hakları? Avrupa iki yüzlülük yapıyor. Mısır'ın seçilmiş Cumhurbaşkanı alaşağı edilirken sesi çıkmıyor, demokrasiyi hatırlamıyor. Bosna'da soykırım olurken gözlerini kapıyor, insan hakları aklına gelmiyor. Suriyeli göçmenleri ülkelere almamak için tekmeler atıyorlar, duvarlar örüyorlar. Sağduyulu olacağız, diklenmeyeceğiz; ama dik duracağız. Günü gelince hesabını bir bir soracağız."* sözlerine yer verilmektedir. Yıldırım, Avrupa'nın ikiyüzlü tavrına atıfta bulunarak sınırlara örülen duvarlara vurgu yapmaktadır. Yıldırım'ın söyleminde, Avrupa'nın bu yaklaşımına rağmen Suriyeliler hususunda doğru yöntemle sağduyulu bir biçimde hareket edileceği vurgusu ön plana çıkmaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin 16 Nisan 2017 tarihli haberinde uyum sürecinin bir başka sacayağı olan sağlık alanındaki uygulamalara yer verilmektedir. Dönemin hükümetinde Sağlık Bakanı olarak görev yapan Recep Akdağ'ın, AFAD tarafından

kurulan barınma merkezleri ve göçmen sağığı merkezlerinde görev alacak Suriyeli sağığı çalışanlarının diplomalarının denklik alması konusunun diğerk doktorlardan farklı olmadığı yönündeki sözlerine verilmektedir. Akdağ konuşmasında “*Şu ana kadar bakanlığa Suriyeli bin 362 hekim, 677 de ebe, hemşire gibi diğerk sağığı çalışanları müracaat etti. Bunlardan 240 hekimin, 205 ebe ve hemşirenin eğitimini tamamladık. Oluşturduğumuz göçmen sağığı merkezlerinde, özellikle Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Mersin ile onun dışında Ankara, İstanbul, İzmir’de hizmet verecekler ama altını çizerek söylüyorum, Suriyelilere. Denkliği olmayan bir kişinin Türkiye’de mesleğini Türk vatandaşları açısından da icra etmesine müsaade edemeyiz.*” şeklindeki sözleri ile zaman zaman gündeme gelen ve sert tartışmalara sebep olan kamuda yabancı doktorların istihdamı hususuna değinmektedir. Akdağ, Suriyeli sağığı çalışanlarının belirli eğitimlerden geçirildikten sonra sadece göçmen sağığı merkezlerinde istihdam edildiklerine vurgu yapmaktadır. Birçok konuda olduğu gibi zaman zaman tansiyonun yükseldiğı dönemlerde “biz-öteki” ayrımı üzerinden yaşanan krizi yönetme açısından Akdağ’ın “(...)Ankara, İstanbul, İzmir’de hizmet verecekler ama altını çizerek söylüyorum, Suriyelilere” şeklinde bir söylem ortaya koymaktadır. Burada ev sahibi konumunda olan Türk halkının hassasiyetlerini gözeten bir bakış açısı ile hareket edildiğı vurgusu ön plana çıkarılmaktadır. Yine aynı çerçevede değeriendirilebilecek bir diğerk haber Hürriyet gazetesinde yer almaktadır. CHP Tekirdağ Milletvekili Candan Yüceer’in, Bakan Akdağ’ın yanıtlaması üzere izinsiz sağığı hizmeti veren Suriyelilerle alakalı Meclis’e bir önergeye, Sağığı Bakanı Recep Akdağ’ın “*Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı 11 ilimizde izinsiz sağığı hizmeti verdiği saptanan toplam Suriyeli sayısı 105 olup, tespit edilen yerlerde bulunan araç, gereç ve malzemelere savcılık izni ile el konularak İl Sağığı Müdürlüklerince mühürleme işlemi yapılmıştır. Ayrıca ülkemizde Suriyeliler de dahil olmak üzere izinsiz sağığı hizmeti sunulması halinde Sağığı Hizmetleri Temel Kanunu gereğince ruhsatsız olarak sağığı hizmeti sunan veya yetkisiz kişilerce sağığı hizmeti verdirenler hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunmaktadır ve bu yerler Bakanlığımızca kapatılmaktadır.*” sözlerine yer verilmektedir. Her iki haber bir arada değeriendirildiğinde hükümet temsilcilerinin “biz-öteki” ayrımı üzerinden sağığı alanında yaşanan krizi yönetme hususunda çaba sarf ettiğı anlaşılmaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin 21 Nisan 2017 tarihli haberinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde, Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği'ne katılan çocukları kabulünde *"Büyüklerin yol açtığı savaşların faturası çocuklara kesilmesin. Büyüklerin vurdumduymazlığının bedelini minik bedenler ödemesin. Binlerce çocuk Suriye'de kimyasal silahlarla öldürüldü. Konvansiyonel silahlarla öldürüldü. İşte 'artık bu tür ölümler olmasın' diyoruz. Biz Türkiye olarak bu haksızlığa isyan ediyoruz. Hem içeride hem dışarıda ciddi çalışmalar yürütüyoruz"* şeklindeki sözleri ile Suriye'de yaşanan krizden en fazla etkilenen kesim olarak çocukların yaşadığı açılara vurgu yapmaktadır. 'Umuda yolculuk' olarak görülen ve yasadışı yollardan Ege Denizi'ni aşarak Avrupa topraklarına ulaşmaya çabalayan Suriyeli dramındaki masum çocuklar gerçeği hemen hemen her gün farklı mecralarda karşımıza çıkmaktadır. Muğla'nın Bodrum ilçesinde Yunan adalarına geçmeye çalışan yakınlarının yanında tüm olanlardan bihaber iken cansız bedeni sahile vuran Aylan bebek ile zaman zaman Suriye'den yayın yapan ajanslardan yansıyan görüntülerden de anlaşıldığı gibi bu vekâlet savaşının en büyük mağdurlarının çocuklar olduğu bir gerçektir. Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği kapsamında, bu yaş grubundaki insanlar üzerinden bir söylem ortaya koyarak aslında mevcut Esad rejiminin ve uluslararası aktörlerin eleştirisi yapılmaktadır. Suriye ve Irak'tan gelen ve büyük bir bölümü de çocuk olan 3 milyon üzerinde insana kucak açtıklarını belirten Erdoğan konuşmasının devamında *"Dünyada bunun başka bir örneği yok. Onların tüm bakımlarını üstlendik, onların eğitimiyle ilgileniyoruz. Sağlık noktasındaki bütün sıkıntılarını gideriyoruz. Şu ana kadar 6 yılda 25 milyar dolar bunun için yatırım yaptık. Çünkü bizim değerler silsilemiz içinde biliyoruz ki veren el, alan elden hayırlıdır"* ifadelerini kullanarak, Suriyelilerle ilgili söylemlerini ensar-muhacir anlayışı doğrultusunda şekillendirdiklerini belirtmektedir. Ayrıca ifade yapıları incelendiğinde yapılan tanımlamalarda ifadelerin, zulüm gören ve mazlumlara yardım eden topluluklar üzerinden inşa ettiği görülmektedir. Erdoğan, 6 yılda yapılan 25 milyar dolarlık yardımların da bu minvalde bir değerlendirmeye tabi tutulması gerektiğini söylemine yansıtmaktadır. Erdoğan'ın söylemlerinde Suriyelilere karşı olumlu ve yapıcı söylemler geliştirdiği anlaşılmaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin 24 Haziran 2017 tarihli haberinde referandumda Evet sonucunun çıkması sonrası Şanlıurfa'nın Ceylanpınar İlçesinde vatandaşlara seslenen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın *"Şimdi hedef Mart 2019, hedef Kasım 2019... İki önemli*

seçim var. Buna şimdiden hazırlanacağız. Ama benim size ayrı bir teşekkürüm var. Siz Suriye’den gelen kardeşlerinize Ensar oldunuz. Oralardan kovulanlara, topraklarını terk edenlere siz Mekke, Medine arasındakiler gibi Ensar oldunuz. Sizler inşallah bundan sonra da Ensar olma görevini biz Müslümanlara yakışır şekilde yapacaksınız. Rabiamızı Kılıçdaroğlu gibiler bilmiyor, anlamaz. Kandil artıkları da bilmez” sözlerine yer verilmektedir. Erdoğan’ın Ceylanpınar’daki konuşmasında sınıra yakın bu ilçemizdeki söylemleri haliyle Suriye üzerinde olmuştur. Erdoğan’ın daha önceki söylemlerinde de öne çıkan ensar-muhacir anlayışı doğrultusunda yapılan yardımları öne çıkardığı görülmektedir. Erdoğan, İslam tarihinde Hz. Muhammed döneminde bazı Müslümanların Mekke’deki zulümden kaçarak Medine’ye sığınması ve Medine’deki Müslümanların Mekke’den gelen Müslümanlara yaptığı yardımlara atıfta bulunarak; Türk halkını Ensar, Suriye halkını da Muhacir olarak tanımlamaktadır. Söylemin üst yapısında ise seçim hedefleri ve muhalefetin eleştirisine vurgu yapılmaktadır. Referandumdaki başarıyı seçmenlerine yeni hedefler belirleyerek kutlayan Erdoğan, Suriyeli nüfusun yoğun olduğu bir yerleşim yerinde ortaya koyduğu yeni hedefleri iki halkın birlikteliği üzerinden inşa ettiği görülmektedir.

Suriyeli sığınmacılarla alakalı Yeni Şafak gazetesinin 7 Temmuz 2017 tarihindeki bir diğer haberde ise Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan’ın, resmi ziyaret için Türkiye’de bulunan Endonezya Cumhurbaşkanı Joko Widodo ile Cumhurbaşkanlığı Külliyesi’nde düzenlediği ortak basın toplantısında; *“Türkiye olarak teröristler arasında ayırım yapmadan, terörü bölgemizden söküp atmak için çetin ve çok taraflı bir mücadele yürütüyoruz. Bugüne kadar aralarında Güney Asyalıların da olduğu 5 bin terör şüphelisini sınır dışı ettik. 53 bin kişiye de giriş yasağı koyduk. Sınır bölgemizden DEAŞ’lı teröristleri tamamen temizleyerek, 100 bin Suriyeli kardeşimizin bu bölgelere dönmelerini sağladık”* şeklindeki ifadeleri ile sınır ötesi operasyonlar üzerinden terörle mücadeleye değinirken; aynı zamanda Suriyeli sığınmacıların yaşayabileceği güvenli bir bölgenin oluşturulma gayesini paylaşmaktadır. Terörle sınırların içinde yapılan mücadele yanında sınırlarımızın diğer yanında bulunan unsurlarla mücadele de vurgulanmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriyelilerin geri dönüşlerinin sağlanmasının ön koşulu olarak bu bölgelerin terörden arındırılması gerektiğini ifade ederken ülkelerine dönüş yapan Suriyeli sayısı gibi nicel verilere de yer verilmektedir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın farklı platformlarda zaman zaman ifade ettiği Suriyelilerle birlikte yaşama söylemine koşut ilerleyen bir diğer söylem de sığınmacıların güvenli bir şekilde topraklarına dönme imkânını var etme ile alakalıdır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ülkedeki temel politik aktörlerden biri olarak bir yandan birlikte yaşama dair söylem ile her iki halkın birbirlerine olan bakış açıları üzerinde etkili olmaya çalışırken; Türk halkına da sınır ötesi operasyonlarla güvenli bölgeler oluşturma çabası üzerinden Suriyelilerin geçici koruma altında olduğu söylemini ön plana çıkarmaya çalışmaktadır.

Yine Yeni Şafak gazetesinde aynı tarihte yer alan bir başka haberde ise Başbakan Yardımcısı'nın sözlerine yer verilmektedir. TRT Stratejik Yol Haritası Belirleme Çalıştayı için Bolu'ya giden Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş'un, Türkiye'deki Suriyelilere karşı provakatif bazı hareketlerin varlığının hatırlatılmasının ardından değerlendirmesinde, *“80 milyon aziz milletin çok büyük sınavdan geçtiğini”* ifade etmektedir. Sözlerinin devamında *“Anadolu toprakları, Türkiye toprakları insanlığın esenlik adasıdır”* diyen Kurtulmuş, *“son günlerde Suriyeli mülteciler üzerinden onların yaşadıkları semtlerde bazı provokasyonlar olduğunu anımsatarak güvenlik güçlerinin bu tür olaylara asla fırsat vermediğini”* vurgulamaktadır Kurtulmuş, son olarak konuşmasını *“Milletimize çağrımız şu; Bu kadar başarıyla, tarihe altın harflerle yazılacak olan bu insanlık ödevini yerine getirmiş bir millet olarak bu provokasyonlara asla müsaade etmeyin. Bu provokasyonları yapanlara hiçbir şekilde meydanı bırakmayın. Suriyeliler bizim dostumuzdur, kardeşimizdir. Onlarla biz yarım ekmeğimizi bölüşmeye devam edeceğiz”* sözleri ile tamamlamaktadır. Kurtulmuş'un Türkiye'nin farklı bölgelerinden zaman zaman yansıyan bazı olaylar üzerinden açığa çıkan nefret söylemi karşısında toplumsal değerler üzerinden “sınav” retoriği üzerinden bir söylem ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Anadolu topraklarının tarih boyunca birçok topluluğa ev sahipliği yapmış olduğu gerçeğinden hareketle bu toprakların güvenli bir ada olarak sembolize etmektedir. “Sınav”, “güvenli olma”, “bir parça ekmeği ikiye bölme” gibi sözler üzerinden iktidar partisinin politik bir aktörü olarak Kurtulmuş'un birlikte yaşama kültürüne atıfta bulunan bir söylemi tercih ettiği görülmektedir.

Yeni Şafak gazetesini 9 Temmuz 2017 tarihli haberinde, Sakarya’da Suriyeli Halid Al-Rahman’ın vahşi bir katliam sonucu kaybettiği eşi, doğmamış bebeği ve 10 aylık çocuğunun cenaze törenine katılan Başbakan Yardımcısı Veysi Kaynak’ın sözlerine yer verilmektedir. Veysi Kaynak *"9 aylık hamile hanım, 10 aylık bir çocuğu var ve kendisi iki cani tarafından maalesef katledildiler. Suriye’den kaçanlar zaten tecavüze uğramamak, katledilmemek için kaçmışlardır. Elbette yerli ya da muhacir kim suç işlemişse o suç cezasız kalmaz"* şeklindeki sözleri ardından Suriyelilerin Anadolu’yu sığınma yeri olarak görüp geldiklerini paylaşmaktadır. Ayrıca sosyal medya üzerinden hızla yayılan ‘doğru bilinen yanlışlara’ dair *"Ankara’daki çok ilginçtir. Bıçaklanan bir Türkmen muhacir gelmiş ama ‘muhacirler bir Türk gencini bıçakladı’ diye Ankara’nın göbeğinde kitleleri galeyana getirip harekete geçirdiler. Sonra Emniyet Siber Suçlarla Mücadele Dairesi, bu kışkırtmaların sosyal medya üzerinden yapanları tespit etti. İşin ilginç tarafı bu hesapların kışkırtmayı yapan, provokasyon yapan bu hesapların yarısından çoğu yurt dışı menşeli. Bu bize gezi olaylarını hatırlatıyor "* sözleri ile toplumun ajite edilmeye çalışıldığını ifade etmektedir. Kaynak’ın özelde Suriyeliler genelde ise ülkedeki göçmelerle alakalı yanlış bir algının oluşturulmaya çalışıldığını anlatmaktadır. Politik bir aktör olarak Kaynak’ın söylemini, göçmenlerle alakalı ötekileştirici yaklaşıma eleştiri ve daha önceden yaşanan olumsuz deneyimlere vurgu üzerinden şekillendirdiği görülmektedir.

Cumhuriyet gazetesinin 21 Ağustos 2017 tarihli haberinde Kılıçdaroğlu’nun, Yozgat programında Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin durumu hakkındaki bir soruya, *"Siyasi olarak görüşümüz, biz Suriye’de akan kanın bir an önce durmasını istiyoruz. Türkiye’deki Suriyelilerin ülkelerine geri gitmelerini istiyoruz. Bu kadar açık, bu kadar net. Kilis’te bugün seçim olsa deseler ki herkes oy kullanacak. Kilis’te belediye başkanı ve belediye meclis üyelerinin tamamı Suriyeli olur."* şeklindeki cevabına yer verilmektedir. Kılıçdaroğlu’nun, Kilis kenti örneği üzerinden ülkemizde bulunan Suriyeli sayısına ilişkin eleştirel bir söylem ortaya koymaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin 8 Ekim 2017 tarihli haberinde, Erdoğan’ın 26. İstişare ve Değerlendirme Toplantısı’nın açılış konuşmasında sarf ettiği şu sözlerle yer verilmektedir:

“Zira biz oradaki kardeşlerimizi, Halep’teki zulümden kaçmak suretiyle İdlib’e gelen kardeşlerimizi, ne olursa olsun, ‘İster ölün, ister kalın’ diyemeyiz. Onlara biz elimizi uzatmak durumundayız ve şu anda da bu adım atıldı, devam ediyor. Suriye sınırlarımız boyunca bir terör koridoru oluşturulmasına da asla izin vermeyeceğiz. İdlib operasyonunun ardından bu konuda yeni inisiyatifler alma imkanını elde edeceğiz. Tüm provokasyonlara, engellemelere ve engelleme girişimlerine rağmen Suriye’de kat edilen mesafeyi önemli görüyoruz. En doğudan en batıya, terör koridoru olarak nitelendirdiğim bu koridorda eğer biz, bu terör örgütlerine hayat hakkı verecek olursak her an bu sınırlardaki 911 kilometrelik bu sınırlarda bizim kardeşlerimiz, vatandaşlarımız tehdit altında kalacaktır. Bu Hatay için de Şanlıurfa için de Kilis için de Gaziantep için de böyledir. Bunlara fırsat vermeyeceğiz.”

Erdoğan’ın sınır güvenliği üzerinden Türk halkına verdiği mesajların yanı sıra “biz oradaki kardeşlerimize ister ölün ister kalın diyemeyiz” şeklindeki sözleri ile tarihi, dini ve kültürel referans kaynaklarına atıfta bulunarak söylemini belirlemektedir. Bu haberdeki sözlerden hareketle; ülkesindeki zulümden kaçan Suriyelilere karşı açık kapı politikasını devreye koyan Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin ve temel politik aktörlerden biri olan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, uluslararası sözleşmeler dışında tarihi, dini ve kültürel duygudaşlık üzerinden Suriyeli sığınmacılarla birlikte yaşama imkânlarını geliştirmeye yönelik bir söylemi ön plana çıkardığı söylenebilir.

Birlikte yaşam, uyum ve nefret söylemleri bir arada değerlendirildiği takdirde; iktidara mensup politik aktörlerin daha çok tarihi, kültürel, etnik, dini motifler üzerinden bir söylem ortaya koydukları savunulabilir. İktidar mensubu politik aktörlerin geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili politikalarını “olumlama” ve “ırkçılığın reddi” stratejileri ile hareket ettikleri söylenebilir. Muhalefet partilerine mensup politik aktörlerin ise daha çok Suriyelilerden kaynaklı demografik yapının değişim riskine karşı iktidarın Suriyelilerle ilgili yardım politikasını “olumsuzlama” stratejisi ile hareket ettiği söylenebilir.

4.3.2. Yardıma Muhtaç ve Ekonomik Yük Söylemi

Geçmişten günümüze dünyanın birçok yerinde yaşanan farklı çatışmalardan dolayı birçok insan her yıl sığınmacı veyahut mülteci durumuna düşmektedir. Bu çatışmalar sonucunda yurtlarından olan mültecileri/sığınmacıları ülkelerine kabul eden az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin daha da zayıflayan ekonomileri, söz konusu sığınmacıların gündelik temel ihtiyaçlarının da karşılanmasını zorlaştırmaktadır. Son yıllarda yaşanan gelişmeler karşısında Türkiye'nin bölgesinde ve genel olarak dünyadaki insani krizlerde daha aktif bir rol üstlendiği görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde Suriye'deki iç savaş sonucu ortaya çıkan krizde Türkiye'nin yürüttüğü insani yardımlar ile bu sürecin yarattığı ekonomik yüke ilişkin politik aktörlerin söylemleri analiz edilmektedir.

Doğal veya insanlar tarafından gerçekleştirilen yıkımlardan etkilenen bölgelere, ülkelere, insanlara imkanlar dahilinde en hızlı şekilde ulaştırılan insani yardım, felaketzedelerin hayatını kurtarmayı ve onların koşullarını ıslah etmeyi amaçlar. En yalın haliyle insani yardım;muhtaçlara, en hızlı şekilde barınak, temel besin maddeleri ve sağlık desteği sağlayıp ulaştırmaktır. Bu anlamda İnsani yardım lojistiği, araç gereçlerin, mahsullerin ve ihtiyaç duyulan lüzumlu bilgilerin, çıkış yapacak noktalardan, güç durumda olan insanların yaşamlarını kolaylaştıracağı sonradeye kadar bunların devamının ve korunmasının, verimli bir şekilde ve maliyet durumunu aktif bir şekilde planlanması, tatbik edilmesi ve denetlenmesidir. Bu işlev tedarik etme, bunların hazırlanması, bu hazırlığın belli bir plan ve program çerçevesinde taşınarak depolanması ve nihayetinde tüm işlemlerin takip edilme faaliyetlerini kapsar. Tabi burada gönüllülük ön planda olduğu için ticaretin olmazsa olmazlarından karlılık karakteristiği olmadığından tedarik sıkıntısı yaşanabilmektedir, bunun için insani yardım kuruluşları tedarik için üretim ve lojistik yerleriyle bir denge kurarlar.İnsani yardım lojistiği en doğru ve hızlı bir şekilde yardım araçlarını, yıkım ve afet yerlerine muhtaç olan insanlara gerekli miktarda ulaştırmayı amaçlar (Yazgan vd., 2013).

Günümüzde genel anlamda devletler, çağa ayak uydurmak maksadıyla barışçıl bir dış politika takip ederek amaçlarına uygun bir ülke konumuna gelme gayreti taşımaktadırlar. Bu doğrultuda insani ve iktisadi yardım adı altında; yani “soft power” olarak adlandırılan “yumuşak güç” ile birlikte ülke menfaatlerini korumaya

özen göstermektedirler. Bu anlamda devletlerin fayda görmek istediği insani yardım etkinliklerindeki en önemli öge hiç şüphesiz sabırdır; çünkü bu amaç ve gayretle konu olan devlet tümünden bir yaklaşım sergileyerek siyasi, iktisadi ve askeri kaynaklarını harcamakta ve harcadığı bu yardımı götürdüğü yerlerde istediği hedeflere ulaşmaya çalışmaktadır.

Suriye halkının Suriye’de Baas Rejimine karşı başlatılan ve hala devam eden iç savaştan hiç şüphesiz en çok etkilenen devletlerin başında Türkiye gelmektedir. Türkiye, 911 kilometrelik en uzun kara sınırı paylaştığı komşusu Suriye’deki insani krize sessiz kalmayarak bir taraftan savaştan kaçan Suriyelilere sınır kapılarını açarken bir taraftan da sınır ötesinde ulaşabildiği yerinden edilmiş Suriyeli sivillere yardım elini uzatmıştır. Türkiye, yaptığı bu insani yardım çalışmalarını açık kapı politikasıyla yürütürken; bir taraftan da bu çalışmalar sayesinde uluslararası siyasi arenadaki etkinliğini de arttırmaya çalışmaktadır. Bunun yanı sıra Suriye’deki iç savaştan etkilenip Türkiye’ye sığınanların sayısının fazlalığı, yapılan yardımların süresinin uzaması, iç savaştaki belirsizlik, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılara yönelik uluslararası yardımların yeterli derecede olmaması gibi faktörler yapılmakta olan insani yardımların niteliğini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye, buradaki insani yardım çalışmalarını, *“Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 14 Aralık 1950 tarih ve 429 (V) sayılı Kararıyla toplanan Konferansta kabul edilen, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre’de imzalanan ve 43. Maddeye uygun olarak 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe giren, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme çerçevesi içinde yürütmektedir. Türkiye 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış ve 29 Ağustos 1961 tarihinde ihtirazı kayıtlı onaylamıştır. 359 Sayılı Onay Kanunu 5 Eylül 1961 gün ve 10898 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır”* (TBMM Web Sitesi). Türkiye’de yapılan insani yardım çalışmaları, Türkiye Dış İşleri Bakanlığı gözetiminde, Kızılay, AFAD Başkanlığı ve TİKA Başkanlığı tarafından yönetilip yönlendirilmektedir. Bu bağlamda Türkiye’nin insani yardım faaliyetleri ve çevresindeki sorunlara çözüm aramak amacıyla kendi bölgesinde düzen kurucu bir görev üstlenmeye çalışması, yumuşak güç stratejisi olarak değerlendirilebilir (Çavuş,2012).

Türkiye, Arap Baharı etkisiyle Suriye’de başlayan insani krizde dolaylı yolu tercih etmeyerek doğrudan bu krize müdahalede bulunmuştur. Başlangıçta Suriye Devlet

Başkanı Beşşar Esad yönetimiyle diyalog halinde ve güzel ilişkileri olan Türkiye Hükümeti, bu mevcut ilişkileri değerlendirerek protestocular ile Suriye Hükümeti arasında uzlaşa bulmaya çalışmıştır. Suriye'deki tedirginliğin ve kargaşanın diyalog yoluyla çözülmesini ve bu olayların bir iç savaşa dönüşmemesini amaçlayan Türkiye, Suriye Hükümeti'nden muhalif protestolara karşı yapılan şiddet ve baskıların son bulunmasını, Suriye'ye daha özgürlükçü reformlar yapmasını talep etmişti; fakat Esad yönetimi Türkiye'nin bu çağrılarına uymamıştır. Suriye Hükümetinin, Türkiye'nin reform çağrılarına kayıtsız kalması sonucunda Türkiye, Cumhuriyetten bu yana devam eden dış politikasını radikal bir kararla değiştirerek Suriye devlet yönetimine karşı muhaliflere destek vererek yanlarında yerini almıştır. Türkiye'nin, Suriye Hükümetiyle ilişkilerini koparması, 911 km'lik kara sınırını paylaştığı şimdiye kadar iyi diyaloglar sürdüren komşusuyla ilişkilerinde de ciddi sorunlara kapı aralamıştır. Türkiye'nin iç savaştan kaynaklı Suriye'de zor duruma düşen insanlara, başından beri insani yardım eli uzatması, Türkiye'ye hem bölgedeki hem de dünyadaki siyasi itibarına yönelik olumlu etkileri olmaktadır. Bu gelişmeler doğrultusunda Türkiye Hükümeti, her platformda bölgesel bir güç olarak coğrafyasında kendi vatandaşlarını ve ülkesine sığınanları koruma amacı ile hareket ettiğini belirtmektedir. Ancak hükümetin bu tutumuna karşı, her seferinde muhalefet cephesi tarafından; bu koruma sağlanırken Türkiye'nin kendi çıkarlarından da vazgeçmemesi ve tek başına altından kalkamayacağı bir yükümlülük altına girmemesi konusunda hükümet uyarılmaktadır.

Sayıları 3,6 milyonu aşan Suriyeli sığınmacının maddi, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları göz önüne getirildiğinde Türkiye'nin omuzladığı çok ağır bir yük olduğu görülmektedir. AB'den gelen yardım fonlarının bu ihtiyaçları karşılamaya yetmediği ise açık bir şekilde ortadadır. İşte tam da bu noktada Sivil toplum kuruluşlarının önemi ortaya çıkmaktadır. Tüzüklerinde belirttikleri gibi kar amacı gütmeyen bu sivil toplum kuruluşları, farklı şehirlerdeki temsilcilikleri ile Türkiye'nin pek çok yerinde yardım ve hizmet faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Bu STK'lar, özellikle de Suriyeli Sığınmacı sayısının oldukça yoğun olduğu yerlerde devlet desteği alamamış veya ulaşamamış kişilere ulaşarak yardım sağlamaktadırlar. Bu sivil toplum kuruluşlarının bazıları şunlardır; İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Sığınmacı ve Göçmen Dayanışma Derneği (SGDD), Mülteci-Der, Mazlum-Der, Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi,

BMMYK, Sosyal Kültürel Yaşamı Geliştirme Derneği, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, İGAMDER.

“Ulusal yardımların Suriyeli vatandaşlara ulaştırılmasında tüm kamu kurumlarının ve ulusal STK’ların yanı sıra özellikle AFAD’ın önemi büyüktür. Türkiye her yıl kamu kurumlarına sadece Suriyeliler için harcanmak üzere belli bir miktar bütçe ayırırken AFAD ise kamplarda, kamp dışında ve hatta sınır ötesine yardımları ulaştırmada etkin bir rol almıştır. AFAD, yardımlarını Suriye içine Türk Kızılayı ve İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) desteğiyle dağıtmaktadır. Bu yardım, önce tampon bölgelere getirilmekte, ardından da Suriyeli gruplar tarafından iç bölgelere ulaştırılmaktadır. İHH, bu yardımların sadece Suriye tarafındaki geçici IDP kamplarına değil, Suriye içerisindeki daha derin alanlara transferinde de kritik rol oynamaktadır. Ek olarak, sayıları bilinmeyen aracısız (bilateral donor) bağışçılar, uluslararası sivil toplum kuruluşları, muhalif güçler ve diğer aktörler de sınır ötesi destek sağlamaktadırlar” (Dinçer, 2013:28-29. akt. Mazman ve İzci, 2018: 282)

Türkiye’nin insani yardım çalışmaları için ayırdığı kaynağa dair zaman zaman sert eleştirilerin yapıldığı tartışma programlarının yanı sıra alan araştırmaları da mevcuttur. Erdoğan (2014:26-29)’ın yaptığı çalışmada Türk toplumunun önemli bir kesimi, sığınmacılara yapılan yardımlardan dolayı ekonomik zarar gördüğü görüşündedir. Ancak Suriyeli sığınmacıların bilhassa sanayideki niteliksiz ve mevsimlik işlerde meydana gelen işçi açığını ortadan kaldırarak buraların tam kapasiteyle çalışmasını ve ayrıca bununla beraber Türk vatandaşlarına kıyasla sigortasız bir şekilde çok daha az bir ücretle çalışıp ve giderleri de asgariye bir seviyeye düşürmeleri, düşünülenin aksine Türkiye’nin ekonomisine katkıda bulunduklarını da vurgulamak gerek.

Tüm açıklamalardan hareketle Türkiye’deki politik aktörlerin geçici koruma altındaki Suriyelilerle alakalı yardım faaliyetleri, ekonomik kaynakların kullanımı gibi konularda nasıl bir söylem tarzı ortaya koydukları aşağıda değerlendirilmektedir.

Ulusal basında yer alan politik aktörlerin söylemlerine ilk olarak makro yapıda haber girişlerindeki önermeler çerçevesinde bakıldığında, dini referanslar ve insani hassasiyetler üzerinden değerlendirmelerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

İktidar mensup politik aktörler yardımlarla alakalı yaşanan bu durumu genel olarak insani hassasiyet, dini ve kültürel duygudaşlık çerçevesinde temellendirirken; muhalefete mensup politik aktörler ise insani hassasiyetler yanında ekonomik yük olma boyutlarında söylem inşa ettikleri görülmektedir. Sentaktik olarak bakıldığında, politik aktörlerin açıklamaları genel olarak aktif yapıdadır. Ulusal basında yer alan haberlerdeki ana kaynaklar ise politik aktörlerdir.

Yeni Şafak gazetesinin 01 Ocak 2017 tarihli haberde dönemin Başbakanı Binali Yıldırım'ın yılın son gününde Öncüpınar Konaklama merkezini ziyaret ettiği ve burada karşılaştığı Suriyelilerle Arapça selamlaşarak; mevcut duruma ilişkin tespitlerde bulunduğu aktarılmaktadır. Yıldırım'ın *“Bizler kardeşiz, bizler aynı yaratanın kullarıyız, bizler aynı peygamberin Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ümmetiyiz. Suriye, Türkiye kardeşdir, Suriyeliler, Türkler kardeşdir. 5 yıldır, 6 yıldır memleketinden, köyünden, evinden, yerinden, yurdundan ayrı kalmanın ne demek olduğunu çok iyi anlıyoruz. Ama burada kardeşlerinizin arasındasınız. Sizin acınız, bizim acımızdır, sizin sevinciniz, bizim sevincimizdir. Her zaman bugün de, yarın da beraber olacağız, her zaman yanınızda olacağız”* şeklindeki ifadeleri ile ülkemize göç etmek zorunda kalan Suriyelilerle alakalı dini ve tarihi bağlara vurgu yaparak, kendilerine şu ana kadar nasıl yardımda bulunulduysa bundan sonraki dönemlerde de aynı hassasiyetin gösterileceğini paylaşmıştır. Ayrıca buradaki konuşmasında kalıcı bir ateşkes için Türkiye'nin uluslararası platformlarda çaba sarfettiğine ve Batılı toplumların bu konudaki duyarsızlığına vurgu yapmıştır. Yıldırımın İslami motifler ve insan hakları çerçevesinde geliştirdiği söyleminde insani yardımları ön plana çıkardığı görülmektedir.

Yıldırım'ın Öncüpınar Konaklama Merkezi ziyaretini Hürriyet Gazetesi *“Silahlar ABD'den Biliyoruz”* başlığı ile haberleştirmiştir. Bu haberde Yıldırım'ın Suriyelilerle Türkler'in kardeşliğine vurgu yaptığı; acıların ortak olduğu gerçeğinden hareketle, bu acıların son bulması için tüm çabaların sürdüğü vurgulanmıştır. Yıldırım bu yöndeki çabalarını *“Konya neyse Halep de odur”* ifadeleri ile desteklemiş; bu çerçevede tarihi duygudaşlığa referans vermiştir.

Yeni Şafak gazetesinin 7 Nisan 2017 tarihli haberinde dönemin Sağlık Bakanı Recep Akdağ'ın sözlerine yer verilmektedir. Beşşar Esed rejiminin İdlib'e saldırısı sonucu 100'ü aşkın sivilin ölümüne kimyasal 'sarin gazı'nın yol açığının belirlenmesi

sonrası Sağlık Bakanı Recep Akdağ “Dünyanın bu zulme artık ‘dur’ demesi gerekir. Biz bu vahşeti bütün dünyaya kanıtlamak için yetkilileri çağırdık ve otopsi sonuçlarını Kimyasal Silahları Önleme Örgütü ve Dünya Sağlık Örgütü yetkilileriyle paylaştık. Şu andaki zalim rejimin başındaki Esed’in babası da (Hafız Esed) bunları yapmıştı. Şimdi de bu yapıyor” diyerek tepkisini ortaya koymaktadır. Akdağ’ın söyleminde, Suriye’de yaşanan insanlık dramına Dünya’nın seyirci kaldığı ve bu zulmün mevcut Esed yönetiminden önceki yöneticiler tarafından da yapıldığı öne çıkmaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin 2 Mayıs 2017 tarihli haberinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 1 Mayıs’ta Hindistan’a yaptığı resmi ziyarette Jamia Millia İslamia Üniversitesi’nce kendisine fahri doktora tevdi edilmesi dolayısıyla düzenlenen törende yaptığı konuşma aktarılmaktadır. Fahri doktora unvanı verilmesine gerekçe olarak “Suriye’deki iç savaştan dolayı yerlerinden olan yaklaşık 3 milyon Suriyeli mülteciye ülkesinin kapılarını açan Erdoğan, büyük bir şefkat ve insani yardım örneği göstermiştir. Adil ve sürdürülebilir bir dünya için uluslararası kuruluşlarla iş birliğini yoğunlaştırarak daha yakın çalışmak gerekir. Türkiye’nin bölgesinde ve küresel düzeyde yaşanan krizler karşısında geliştirdiği insani diplomasi çok önemlidir. Türkiye’nin, Suriye krizinin başından bu yana izlediği açık kapı politikasının ve yurt içindeki Suriyelilere sağlanan hizmetlerin uluslararası toplumun takdirini kazanmaktadır, ‘Çok iyisiniz, siz olmazsanız bu ne olacak’, Bize bunları söylüyorlar ama; ‘Biz de buradan biraz yük alalım, elimizi taşın altına koyalım’ deyince orada kimse yok. Hala Suriyeliler bombalanmaya devam etse, biz kapımızı yine kapamayacağız. O varil bombalarından kaçan insanlara, o kimyasal silahlardan kaçan insanlara, o konvansiyonel silahlardan kaçan insanlara eğer kapılarımızı kapatırsak biz de zalimlerden olmaz mıyız? Zulme rıza zulümdür” şeklinde ifadeler kullanmıştır.

Erdoğan’ın konuşmasının bütününe bakıldığında söylemlerini “zulme rıza zulümdür” sözleri ile özetlemektedir. Erdoğan’ın ifade yapılarını daha adil bir dünya iddiası doğrultusunda sık sık tekrar ettiği “Dünya beşten büyüktür” sözü ile ilişkilendirdiği söylenebilir. Açık kapı politikasındaki kararlılık Suriye’deki savaşın başlangıcından bu yana Türkiye’nin kapılarını sonuna kadar açtığı vurgulanmaktadır. Erdoğan çoğu gelişmiş ülkenin mevcut krizle mücadele noktasında geri planda durduğu, bu

meseleyi sadece Türkiye'nin bir iç meselesiymiş gibi değerlendirdikleri söylemlerini ortaya koymaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin 25 Haziran 2017 tarihli haberinde Ramazan Bayramı dolayısıyla Başbakan Yıldırım'ın yayımladığı mesajda, *"İnsani yardımda dünyanın en cömert ülkesi olan Türkiye, bütün gücü ve kararlılığıyla kimsesizlerin kimsesi, insanlığın vicdanı olmaya devam edecektir. Türkiye olarak İslam dünyasında yaşanan acıların bir an önce son bulmasını, bölgemizde ve dünya genelinde huzur, barış ve kardeşliğin hâkim olmasını yürekte arzuluyor, bunun için dua ediyor ve gayret gösteriyoruz. Bu vesileyle Suriye'den, Irak'tan, Afganistan'dan ülkemize gelen misafirlerimizi hiçbir ayırım gözetmeksizin şefkat, merhamet, kardeşlik duygularıyla bağrına basan milletimize hassaten teşekkür ediyorum"* şeklindeki sözlerine yer verilmektedir. Yıldırım'ın mesajında insani yardımda dünyanın en cömert ülkesi ifadesi dikkat çekmektedir. İslam dünyası açısından önemli günler olarak değerlendirilen bayram günlerinde yardımlaşma söyleminin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Söylemin retoriği İslam dünyasında acıların son bulması temennisi üzerine kurgulansa da söylemi destekleme noktasında farklı ülkelerden gelerek Türkiye'ye sığınan kişiler örnek olarak verilmektedir. Söylem ev sahibi konumdaki Türk halkının insani hassasiyetlerine vurgu yaparak, birlikte yaşama iradesinin önemi ön plana çıkarılmaktadır.

20.08.2017 Hürriyet gazetesinin 20 Ağustos 2017 tarihli haberinde Başbakan Yardımcısı Recep Akdağ'ın *"Kendi ülkemizde huzurun, refahın barış içinde yaşamanın güvencesi bu yapılan yardımlardır. Bunun bereketi ile Türkiye'de huzur içinde yaşıyoruz. Her türlü gizli veya açık risk, tehdit unsuruna rağmen büyümemizi devam ettirerek gelişen, güçlenen bir ülke olarak yolumuza devam ediyoruz. Bu bir vicdan meselesidir. Bu vicdani sorumluluk ile yolumuza devam edeceğiz. Suriye'deki zulüm derhal bitirilmelidir. BM ve BM'yi oluşturan güçlü ülkelerin gücü yeter. Umarım ki dünya Suriyeli çocukların, annelerin, günahsız suçsuz insanların çığlıklarına kulaklarını tıkamaktan vazgeçer"* şeklindeki sözlerine yer verilmektedir. Akdağ söyleminde Suriyelilere yapılan yardımlara odaklanmaktadır. Akdağ, Suriyelilere yapılan yardımlar ile Türkiye'deki huzur ortamı arasında bir ilişki kurmaktadır. *"Dünya Suriyeli çocukların, annelerin, günahsız suçsuz insanların*

çığlıklarına kulaklarını tıkamaktan vazgeçer” sözü ile söylemini destekleyici ifadeler kullanmakta; özellikle BM’nin misyonuna atıfta bulunmaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin 12 Kasım 2017 tarihli haberinde Avrupa Birliği Bakanı ve Baş müzakereci Ömer Çelik, AB Komisyonunun Türkiye’ye Suriyeliler için taahhüt edilen ikinci 3 milyar avroluk fonun devreye gireceği yönündeki haberler karşısında *“Umarım bu geleneksel fon yönetimlerinin dışında durumun aciliyetine göre bir fon yönetimi oluştururlar. AB’de söz ile hakikat arasındaki ilişki kopmuştur. Biz sözüümüze sadığımız demenin pratik sonucu nedir? Biz artık bunu göremiyoruz. 3 milyar avronun ikinci diliminin vakti geldi. Buna geçmek için bile çok az zaman kalmışken daha birinci dilimin üçte biri bile Türkiye’ye aktarılmamıştır. 889 milyon avro son rakam. Onlar söz vermeyi, taahhüt etmeyi ya da projeye bağlamayı ya da serbest bırakmayı yani bu tür tabirleri sözün yerine gelmesi olarak algılıyorlar”* şeklindeki ifadelerine yer verilmektedir. Çelik söyleminde Avrupa Birliği’nin geçici koruma altındaki Suriyelilere yapmayı taahhüt ettiği yardımlara odaklanmaktadır. Çelik, söyleminde birliğin yardımlar konusunda samimi bir yaklaşım içerisinde olmadığını öne çıkarmaktadır. Ayrıca *“AB’de söz ile hakikat arasındaki ilişki kopmuştur”* sözü ile söylemini destekleyici ifadeler kullanmaktadır. Yardımlar konusunda AB ile anlayış farkı vurgulanmaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin 13 Kasım 2017 tarili haberinde Amerikan CNN televizyonundaki GPS programında Fareed Zakaria’nın sorularını cevaplayan Binali Yıldırım, *“Yerinden edilmiş 3,5 milyondan fazla Suriyeli hayatlarını kurtarmak için Türkiye’ye sığındı. 6 yıldan uzun süredir, onlara ev sahipliği yapıyoruz, eğitim ve barınma imkânı sağlıyoruz. Bu bizim için büyük bir sorun. İhtiyacı olanlara, tehdit altında olanlara sizi kabul etmiyoruz diyemeyiz, onlara her zaman kapımız ve kollarımız memnuniyetle açık”* şeklinde konuşmuştur. Yıldırım’ın söylemlerinde öne çıkan konular Suriyelilerin hali hazırdaki durumları, yapılan yardımlar ve açık kapı politikası olmuştur. Söyleminin üst yapısında hayatta kalma gayesi ile Türkiye’ye sığınan Suriyelilere yapılan ev sahipliği vurgulanmaktadır. Bu durum bir sorun olarak görüldüğü gibi aynı zamanda yaşanan tedirginlik haline de kayıtsız kalınamayacağı ifade edilmiştir. Söylemin retoriği, ihtiyacı olanlara sahip çıkmak üzerine kurgulanmıştır.

Benzer bir biçimde Hürriyet gazetesinin 15 Kasım 2017 tarihli 25249 sayılı haberinde de Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun, Meclis grubundaki konuşmasındaki *“Gayrimeşru hükümetin temsilcisi Tayyip Erdoğan bir açıklama yaptı, ‘Suriyelilere bu güne kadar 10 milyar dolar para harcadık.’ Hesap kimse bilmiyor. 23 Haziran 2017’de Şanlıurfa’ya gitti orada da bir açıklama yaptı, ‘Devlet olarak bize hicret eden kardeşlerime 30 milyar dolar harcama yaptık.’ 10 milyar dolar, 30 milyar dolar. Bir şey var bunda, nedir bilmiyoruz. Bu para nereye harcadı şu ana kadar öğrenmiş değiliz. Bakkal bile defter tutarken gelirini giderini yazar. Kimse bilmiyor, adım gibi biliyorum Erdoğan da ve Yıldırım da bilmiyor. 30 milyar nedir biliyor musunuz? 90 katrilyon lira demek. Dağıtsanız tüm Suriyeliler abad olacak. Ama açlıktan ölen Suriyeli var. Sen kul hakkı yemediysen, vatandaştan toplanan 30 milyar doları kime nerede harcadın, kuruşu kuruşuna bu millete hesabını ver”*sözlerine yer verilmektedir.

Kılıçdaroğlu'nun grup toplantısında Suriyelilerle alakalı söylemlerinde hükümetin Suriyelilere yapılan yardım miktarına odaklandığı görülmektedir. Yapılan harcama miktarı ve Suriyelilerin durumları ilişkilendirilmektedir. İfade yapılarını ise açlıktan ölen Suriyeli/ gariban insanlar üzerine inşa etmektedir. Söyleminin retorğinde ise hükümetin “hesap bilmezliği” vurgulanmaktadır. Kılıçdaroğlu'nun söylemlerinde hükümete yönelik bir “olumsuzlama” “açık olmama” stratejisi izlediği görülmektedir. Bu eleştirilerini de Suriyeliler üzerinden temellendirmektedir.

Yeni Şafak gazetesini 12 Kasım 2017 tarihli haberinde Kayseri’den Halep’e 10 yardım tırının gönderilmesi dolayısıyla düzenlenen törene katılan Çevre ve Şehircilik Bakanı Mehmet Özhaseki'nin *“Burada güzel bir slogan bulunmuş; İnsanlık ölmesin. Ama şunu bilin ki Türkiye’nin dışında birçok yerde insanlık ölmüş. Suriye’de bir savaş var, 3 milyon insan geldi, biz bunlara 25 milyar dolar para harcadık. Açık kapı politikası izliyoruz. Hala gelen varsa almaya devam edeceğiz, karnını doyurmaya devam edeceğiz. O insanlar Avrupa’ya gelmek istediğinde siz kapıları kapatıyorsunuz. Bariyerler, tel örgüler örüyorsunuz. Onlardan 400’ü ülkenize gelsin mi gelmesin mi diye senelerce tartışıyorsunuz. Bu insanların ölmesine göz yumuyorsunuz ama 30 yıl sonra olacak küresel ısınmadan dolayı, bazı bitki çeşitlerinin, balık çeşitlerinin yok olma tehlikesine karşı 200 ülke toplanıyor, milyarlarca dolar ayırıyor, bunu tartışıyor ama şu anda denizlerde ölen insanları*

görmüyorsunuz” sözlerine yer verilmektedir. Özhasseki’nin söylemlerinde öne çıkan konular Suriye’de yaşanan savaş, Türkiye’de bulunan Suriyelilere yapılan yardımlar, açık kapı politikası ve Avrupa’nın duyarsızlığı olmuştur. Söyleminin üst yapısında Suriyelilere karşı Türkiye ve diğer ülkelerin yaklaşım tarzları karşılaştırılmaktadır. İnsani duyarlılığın diğer ülkeler açısından yok olduğu ancak Türkiye açısından bu duyarlılığın oldukça yüksek olduğu vurgulanmaktadır. Söylemin retoriği ise küresel ısınma ve sahillere vuran insan bedenleri karşılaştırması üzerine kurgulanmıştır.

Cumhuriyet gazetesinin 29 Kasım 2017 tarihli haberinde Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “hodri meydan” çıkışına TBMM Grup Toplantısında cevaben; (...) *“Gözlerinden öperek soruyorum: İkinci bir soru daha sormuştum. Gittiğin her yerde Suriyelilere 30 milyar dolar para verdim diyorsun. Bakıyoruz, gariban bu insanlar. Açlıktan ölen Suriyeli var. 30 milyar dolar verdiysen açıkla nereye harcadın. Ben, bakanlar, milletvekilleri, STK’ler bilmiyor”* ifadelerini kullanarak, söylemlerinde Suriyelilere yapılan yardım miktarı üzerinden hükümeti eleştirmektedir.

Suriyelilere yıllar içinde yapılan yardımlar üzerinden yürütülen tartışmalara, dönemin Meclis Mülteci Hakları Alt Komisyonu Başkanı Atay Uslu (AK Partili)’nun cevaben sözleri Hürriyet gazetesinin 29 Kasım 2017 tarihli haberinde yer almaktadır. Mülteci Hakları Alt Komisyonu Başkanı Atay Uslu, Kılıçdaroğlu’nun, Suriyelilere harcandığı belirtilen 30 milyar dolarla ilgili yaptığı eleştirilere *“Biz 30 milyar dolar insani yardım yaptık. Avrupa şartlarında 3 milyon sığınmacı Avrupa’da yaşasaydı 190 milyar Euro para harcaması gerekiyordu. Biz diyoruz ki 30 milyar dolar harcandı. Bu kadar parayı harcadınız mı, harcamadınız mı diyorlar. Bunlar sayı saymayı bilmeyenler, insani ihtiyaçları bilmeyenlerin söylediği ifadelerdir”* şeklinde cevap vermiştir. Uslu’nun söylemlerinde geçici koruma altındaki Suriyelilere yapılan yardımlara odaklanmaktadır. Söyleminin ifade yapısında Türkiye’ye sığınan Suriyeli sayısından hareketle yapılan yardım miktarını Avrupa şartları ile kıyas etmektedir. Hükümetin yardım politikasını olumlama stratejisi ile savunurken diğer yandan muhalefet partisi temsilcilerinsöylemlerini de *“sayı saymayı bilmeyenler/insani ihtiyaçları bilmeyenler”* şeklindeki olumsuzlama stratejisi ile eleştirmektedir.

Yine Cumhuriyet gazetesinin 30 Kasım 2017 tarihli haberinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun Suriyelilere harcanan

paralarla ilgili sorulara cevaben “*Bir de Suriyelilere harcanan parayı soruyordu. Gezi olaylarında Türkiye’nin zararının hesabını sorduğunu duymadık. 15 Temmuz darbe girişimi ile alakalı da zaten en ufak bir derdi yoktur. Ülkemizin maruz kaldığı ekonomik saldırılar karşısında milletimizin hakkı hukukunu savunduğunu da duymadık. Türkiye Suriyeliler için AFAD eliyle 2.3 milyar dolar, belediye hizmetleri olarak 6 milyar dolar, sivil toplum kuruluşları 1.2 milyar dolar harcama yapmıştır. Eğitim ve sağlık hizmetleri ise sınırsız olmuştur. Görevlendirilen personelin maliyeti vardır. Kamu düzeni ve güvenliği için maliyet var. Kayıtlara girmeyen gönüllü kişiler ve kuruluşlar da yardım yapıyor. Uluslararası standartlara göre 30 milyar dolar meblağ çıkıyor. AFAD, Maliye Bakanlığı, TÜİK gibi kuruluşların hesapları ile ortaya çıkıyor. Kafadan atılmıyor*” şeklindeki sözlerine yer verilmektedir. Erdoğan söyleminde muhalefet partisi liderinin geçici koruma altındaki Suriyelilere yapılan yardım miktarına dair eleştirilere odaklanmaktadır. Erdoğan, muhalefetin Gezi olayları ve 15 Temmuz darbe girişimi örnekleri üzerinden ülkenin uğradığı zararları görmezden geldiğini; Suriyelilere yapılan yardımlar üzerinden hükümet politikalarına eleştiri yapmanın haksızlık olduğunu savunmaktadır.

Türkiye’deki politik aktörlerin Suriyelilere yönelik yapılan yardımlar ve Suriyelilerin ekonomik yük olup olmadıklarına ilişkin söylemlerine bakıldığında; İktidara mensup politik aktörlerin İslami motifler ve insan hakları çerçevesinde yapılan yardımları olumlayan bir söylemi ön plana çıkardığı görülmektedir. Bunun karşısında konumlanan muhalefet mensubu politik aktörler ise yapılan yardımlar ile Türkiye’de yaşanan işsizlik/yoksulluk olgusu ile ilişkilendirerek eleştirel bir söylemi ön plana çıkardıkları söylenebilir.

4.3.3. Tehdit, Güvenlik ve Toplumsal Düzen Söylemi

Ortadoğu coğrafyası, tarih boyunca en önemli uygarlıkların başlangıç merkezi olmuştur. Bu coğrafya birçok etnik yapıya, dine ve kültüre ev sahipliği yapmıştır. Bunun içindir ki Ortadoğu’nun jeopolitik konumu dünyada ayrı bir önem arz etmektedir. Ortadoğu coğrafyasının da verimlilik açısından kendisine has üç bölümü önemlidir. Bu üç bölümün, Mezopotamya coğrafyasına hâkim olmasının yanı sıra

buraların Doğu Akdeniz'e de çıkış sağlaması yönünden Suriye; Mezopotamya Coğrafyasının devamını teşkil etmesi ve petrol kaynaklarına da sahip olması açısından Musul-Basra Havzası ile Ortadoğu su kaynakları, Süveyş ve Nil Deltası gibi stratejik bölgeleri içinde barındırması bakımından Lübnan-Nil Deltası bölgeleridir. Bu bölgeler aynı zamanda tarihi bereketli hilal olarak isimlendirilmektedir (akt. Birsell, 2018: 179). Ortadoğu'ya bu pencereden bakıldığında farklı özelliklere ve zenginliğe sahip olan bu kritik coğrafya, yayılcı anlayışa sahip tüm devletler için de tarihin her döneminde kontrol altına alınmak istenen bir yer olduğu söylenebilir.

Bu coğrafyanın yüzyıllar boyunca Osmanlı hâkimiyetinde olması hem de Misak-ı Milli sınırlarının burada başlaması gibi dini, etnik ve kültürel birçok sebepten Türkiye Cumhuriyeti, Ortadoğu coğrafyasındaki topluluklarla bağını koparmamaya özen göstermektedir. Ancak dini, etnik ve kültürel bağı olmamasına rağmen Avrupa'nın emperyalist devletlerinden Fransa ve İngiltere de bu coğrafyayı hem siyasi emelleri hem de buranın zenginliklerinden faydalanma düşüncelerinden dolayı bu coğrafyada sömürgeci bir anlayışla söz sahibi olmaya devam etmektedir. 1990 yılına kadar sadece soğuk savaş döneminde Ortadoğu politikalarına İsrail üzerinden müdahil olan ABD ise; 1990 sonrasında Ortadoğu'nun şekillendirilmesinde orantısız gücüyle Irak ve Suudi Arabistan üzerinden açık ve fiili olarak üstlenmiştir. Rusya'nın geçmişten bu yana sıcak denizlere inme politikası da günümüz Ortadoğu'sunda ayrı bir önem taşımaktadır. Tüm bu bileşenler göz önünde alındığında Suriye'deki iç savaşla beraber Suriye'de güç gösterileri ve rant mücadeleleri daha net anlaşılmaktadır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi Ortadoğu'daki üç bölge ayrı ayrı önem taşıyan coğrafyalardır ve her üç bölgenin de kendine has özellikleri, farklı zenginlikleri ve bölgesel hassasiyetleri vardır. Bundan dolayıdır ki Ortadoğu coğrafyasında bu üç bölgede de mücadeleler farklı şekilde ve farklı şiddetlerde cereyan etmiş/etmekte ve Türkiye bu durumlardan değişik oranlarda etkilenmiştir/etkilenmektedir.

Çalışmamız kapsamında Suriye'ye bakıldığında ise; evvela coğrafi ve jeopolitik konumu itibariyle önemli bir ülke ve Türkiye açısından bakıldığında ise Suriye toprakları Misak-ı Milli sınırları içerisinde yer almaktadır. Osmanlı'da önemli bir yeri olan Suriye Eyaletinin geçmişinden ötürü Türkiye ile doğrudan ilişkili

topraklardır. 1920 sonrasında çizilen Türkiye-Suriye sınırı her ne kadar uluslararası toplum tarafından kabul görse de her iki tarafta kalan halkın aile ve akraba bağları birbirlerinden kopamayacak güçtedir. Bunun yanı sıra Suriye'nin Türkiye'yle olan 911 km'lik kara sınırı Türkiye'ye doğal engeller olmadan direkt Ortadoğu'ya açılma olanağı vermesi de Suriye coğrafyasını Türkiye için vazgeçilmez kılmaktadır.

Yine çalışmamız açısından Suriye tarihi ve demografik yapısına bakıldığında; konumu itibariyle iki önemli özelliğini görmekteyiz: Birincisi; Anadolu-Ortadoğu hattında ulaşım ve kitlesel hareketlerin en kolay yapılabileceği bölgedir. Özellikle İslamiyet'in doğduğu kutsal toprakların merkezine yapılacak yolculuklar için en ideal kuzey-güney güzergâhı bu topraklardan geçmektedir. Ayrıca, tarih boyunca Ortadoğu'nun en kalabalık nüfusunu barındıran Bağdat-Halep ve deniz yolu ile İstanbul güzergâhı, tarihi İpek Yolu'nun doğu-batı koridorunu oluşturmuş ve bu nedenle de Suriye coğrafyası zengin kültürel bir potaya sahip olurken, bütün dönemsel güç merkezleri için hedef topraklar konumuna gelmiştir. İkincisi ise Ortadoğu'nun sorunsuz olarak Akdeniz'e çıkışını sağlayan bir imkâna sahip olmasıdır. Bu özellik Suriye coğrafyasına hem avantaj hem de dezavantaj getirmiştir. Kolaylıkla Akdeniz'e çıkmak ve Cebelitarık üzerinden Avrupa'ya geçiş yapmak İpek Yolu tacirleri için çok değerli olmuştur. Buna karşın her dönemin işgal güçleri için de savaşçı gruplarını denizden taşımak ve Suriye kıyılarını bir ikmal üssü olarak kullanmak çok değerli bir stratejik olanak olarak görülmüştür (Birsell, 2018: 182-183. Bundan dolayıdır ki Suriye coğrafyası tarih boyunca işgallere uğramış ve farklı güçlerin eline geçmiştir. Bu işgaller sonucunda da bu topraklara sürekli farklı kültürlerle ve inançlara ait insanların gelmesine ve buraya yerleşimlerine sebep olmuştur. Günümüzde ise ülke sınırlarında 2011 yılından bu yana başlayan iç savaşın yarattığı insani kriz, Suriye nüfusunun önemli bir bölümünün ülke içinde ya da sınırların dışına doğru kitlesel bir hareketliliğe yol açmıştır. Bu hareketlilik ülkedeki sosyoekonomik ve demografik yapıyı derinden etkilediği gibi komşu ülkelere de belli oranlarda etki etmeye başlamış ve halen bu etkileri devam etmektedir.

Göç akınları sonucunda ev sahibi ülkelerin demografik yapısının değiştiği bir gerçektir. Demografik yapının bu değişimi, ev sahibi toplulukların önemli bir kısmında göçmenlere karşı olumsuz algılara sebep olan anaetkenlerden biri olduğu kabul edilmektedir. Bu sonuç yerleşik topluluklar için dolaylı veya dolaysız bir

şekilde toplumsal, ekonomik ve siyasi sonuçlar meydana getirebilecek yereldeki nüfus değişimlerin politikacılar tarafından siyasi bir malzeme olarak dikkate alındığında göçmenlerle ilgili hem içeride hem de dışarıda potansiyel tehdit algıları arasındaki bağlantı önemli bir araştırma alanı haline gelmektedir.

Türkiye'nin on yılı aşkın bir süredir izlediği 'açık kapı politikası' doğrultusunda 'geçici koruma' statüsü tanıdığı Suriyelilerin, başta sınır illeri olmak üzere, Türkiye'nin her iline dağıldığı görülmektedir. Suriyeli sığınmacılar meselesi iç politikada asayiş açısından birtakım sorunlara sebebiyet verdiği gibi; dış politikada da Suriye topraklarındaki savaşın yarattığı belirsizlik Türkiye'ye yönelik bazı tehditleri ve tehlikeleri beraberinde getirmektedir.

2011 Yılından beri geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin güvenlik zaafı yaratan birer tehdit unsuru olarak değerlendirildiği birçok haberle karşı karşıya kalınmaktadır. Güvenlik endişesi ile yaşadıkları toprakları terk eden Suriyeli sığınmacıların geldikleri coğrafyalarda güvenlik riski oluşturabilme ihtimalleri bu tezin farklı platformlarda dillendirilmesini de sağlamaktadır. Bu bağlamda Politik aktörlerin söylemlerinde de Suriyeli sığınmacıların tehdit unsuru olarak kategorize edildiği çeşitli haberlerle karşılaşılmaktadır. "Suriyeli" stereotipi üzerinden olumsuz küçümseyici bir dilin zaman zaman politik aktörlerin söylemlerine yansıdığına şahitlik edilmektedir. Politik aktörler medya aracılığıyla söylemlerini kamuoyuna yansıtmanın yanı sıra kamuoyunu yönlendirme yoluna da gitmektedir. Bunu, kitlelere sırasıyla ne hakkında düşüneceklerini ve bunlar hakkında nasıl düşüneceklerini söyleyen gündem belirleme ve çerçeveleme süreçleriyle gerçekleştirirler. Aşağıda Suriye topraklarından kaynaklanan bazı tehditlerin Türkiye'ye etkileri politik aktörlerin söylemleri çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Makro yapıda haber girişlerindeki önermeler çerçevesinde Ulusal basında yer alan politik aktörlerin söylemlerine bakıldığında, doğrudan geçici koruma altında bulunan Suriyelilerden daha çok Suriye topraklarında bulunan terör örgütleri üzerinden tehdit algısının ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Suriye topraklarından Türkiye'ye yönelen tehdit, güvenlik çerçevesindeki söylemlerin merkeze alınmasını sağlamaktadır. Söz konusu haberlerdeki ana kaynaklar ise politik aktörlerdir. Sentaktik olarak bakıldığında, politik aktörlerin açıklamaları genel olarak aktif

yapıdadır. Ayrıca politik aktörlerin söylem retoriği önemli ölçüde Türkiye'nin güvenliği üzerinden inşa edilmektedir.

Yeni Şafak gazetesinin 6 Ocak 2017 tarihli haberinde Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın Keçiören Metrosu'nun açılış töreninde yaptığı konuşmada Suriyelilere yönelik olarak *"Biz bu tehditleri oralarda karşılamazsak, oralardaki kardeşlerimizin güvenliğini, huzurunu, refahını koruyamazsak, kendi evimizde mutlu ve müreffeh yaşama imkânını da bulamayız. Ülkemize yönelik tehditleri kaynağında yok etmek zorundayız. Türkiye'nin güvenliği Gaziantep'te değil Halep'te, Hatay'da değil İdlib'de, Mersin'de değil Kıbrıs'ta, Kars'ta değil Nahçıvan'da, Artvin'de değil Batum'da, Trakya'da değil Balkanlar'da başlar, bunu böyle bilelim"* söylemlerine yer verilmektedir. Erdoğan'ın bu söylemlerinin dış politika ve güvenlik konuları etrafında şekillendiği görülmektedir. Erdoğan ülke topraklarına yönelebilecek her türlü tehdidi kaynağında yok etmenin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, Suriye örneği üzerinden Türkiye'nin dört bir yanında sınırların ötesinden kaynaklanabilecek tehditlerle, sınırların diğer yanına taşınabilecek bir güvenlik politikasının gerekliliği ortaya konulmaktadır. Söyleminin retoriğini ise Türkiye'nin güvenliği üzerinden inşa etmektedir. Bu söyleminde Suriyelilerden ziyade Suriye topraklarında faaliyetler yürüten terör örgütleri üzerinden tehdit ve güvenlik algısının şekillendiği görülmektedir.

Cumhuriyet gazetesinin 8 Ocak 2017 tarihli (s. 33331) haberinde CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun, partisinin il başkanları toplantısında yaptığı konuşmada Suriye'ye yönelik *"Şehit ailelerine, ne güzel oğlunuz şehit oldu diyorlar. Bu yüce mertebeye neden senin çocukların ulaşmak istemiyor. Neden Ankara'daki Beyler çocuklarını askere göndermiyor? Madem şehitliği bu kadar seviyorsunuz, vatan sevgisi yüreğinizde atıyor, kendi çocuklarına gelince yok. Dertleri başkanlık. Türk tipi diyorlar. Bu gayri millidir, Türk tipiyle ilgisi yoktur, Osmanlı'da da yoktur. Bu, Suriye modeli. Esad'ın anayasasını aldılar, tercüme ettiler, koydular. Düşmandı Esad. Esad ettiler. Şimdi anayasasını getiriyorlar, Meclis'ten geçirecekler. Kendisi de Esadlaşma yolunda da onun için. Tek adam olacağım, sözümün üstüne kimse söz söylemeyecek diyor. Cumhurbaşkanı'na Meclis'i fesih yetkisi veriyorlar. Atatürk'e verilmeyen bir yetkiyi Türkiye'yi felakete sürükleyen bir adama veriyorsunuz. 17-25'i unutmamak, devleti soyan bir adama teslim ediyorsunuz. Milli irade diyorlardı,*

kasıtları Saray iradesi. Bu demokrasiye ihanettir. Hiçbir darbe döneminde bu kadar gazeteci içeride olmadı. Günlerdir elektrik yok, kablo kesildiyse 24 saatte düzeltilir bu. Diyorlar ki oraya da sabotaj yapıldı, o da üst aklın oyunu. Be akılsız adam sende akıl yok mu? Sen de aklını kullan, önlemini al. Devleti çökertirsen bu hale gelirsin, sonunda gidersin Esad'ın elini öpmeye kalkarsın. Geldiğimiz nokta budur."sözlerine yer verilmektedir. Kılıçdaroğlu'nun il başkanları toplantısında Suriyelilere yönelik söylemlerinde hükümetin sınır ötesi operasyonlarına ve referandum konusuna odaklanmaktadır. Sistem değişikliğine ilişkin referandum Suriye rejimi ile ilişkilendirilmektedir. Söyleminin retoriğinde ise Erdoğan'ın düşman olarak bildiği Suriye rejimi ile dostluk kurmasını ve yeniden düşmanlaşmasını vurgulamaktadır. Kılıçdaroğlu, Erdoğan liderliğindeki hükümetlerin iç siyasette yaşadığı başarısızlıkların dış siyasete de sirayet ettiğini *"sonunda gidersin Esad'ın elini öpmeye kalkarsın. Geldiğimiz nokta budur"* şeklindeki sözlerle özetlemektedir. Kılıçdaroğlu hükümete yönelik "olumsuzlama" stratejisi izlemekte; Suriye politikasını ve "tek adam" anlayışına zemin hazırlayacağı düşüncesi ile yapılacak olan referandumu eleştirmektedir. Türkiye'ye yönelik tehdit ve güvenlik söylemlerini ise doğrudan Suriyeliler üzerinden değil de İslami motifler üzerinden değerlendirmekte; vatan sevgisinin iktidara mensup politik aktörler ve çevreleri açısından sözlerden ibaret olduğunun altını çizmektedir.

Cumhuriyet gazetesinin 12 Ocak 2017 tarihli (s. 33335) haberinde CHP İstanbul Milletvekili Gürsel Tekin'in, Türkiye'nin dış politikasıyla ilgili Cumhuriyet Gazetesi'ne yaptığı açıklamalara yer verilmektedir. Tekin, açıklamalarında *"Musul Irak politikası ABD'ye, Suriye politikası Rusya'ya teslim edildi. Kıbrıs'ta İngiltere'ye teslim edilecek. İç politikadaki 'cambaza bak' hikâyesiyle memleketin içini dışını kayyıma teslim ettik. Başkanlık sistemiyle bu kayyımları meşrulaştıracaklar. (...) 5 yıldır hayatımızda ÖSO var, kahramanlık destanları yazıldı. Ancak son 15 gündür ÖSO'nun Ö'sünü duyamıyoruz. Neden? Çünkü ikinci kayyım da Rusya. Rusya orada Suriye'yi temsil ediyor"* şeklinde sözler kullanmaktadır. Tekin'in söylemlerinde Türkiye'nin dış politikası eleştirilmektedir. Özgür Suriye Ordusu üzerinden sağlanmaya çalışılan sınır güvenliğinin son zamanlarda zaafa uğradığı savunulmaktadır. Söylemin retoriğinde ülkenin iç ve dış siyasetinin kayyımlara bırakıldığı ve referandumun da bu kayyımları meşrulaştıracağı uyarısında bulunmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinin 25 Ocak 2017 tarihli (s. 33348) haberinde, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun, katıldığı bir programda “Ülkesini seven, demokrasiyi savunan hangi görüşten olursa olsun ‘Hayır’ demeye davet ediyoruz. Tarihimizde böyle bir düzenleme yok. Türkiye bölünebilir, iç çatışma çıkabilir. Binali Yıldırım ‘Başkanlık gelmezse Türkiye bölünür’ dedi. 15 yıldır yönetiyorsunuz niye bu noktaya geldik? Ortadoğu’yu bu hale kim getirdi? Suriye’nin içişlerine karışmayın dedik. Defalarca söyledim. IŞİD’e bunlar destek verdi. Önce IŞİD’e destek verdiler. 70 ilden IŞİD’e militan katıldı. Bir ilden IŞİD’e militan gidiyorsa taban tutmuş demektir. Buralarda tedaviler edildi. El Nusra’ya silah gönderdiler. Böyle bir tablo olabilir mi? Başka ülke bizim ülkede terör örgütüne silah verince kızmıyor muyuz? Aynı şeyi biz yapıyoruz. Şimdi paşa paşa gidip Esad’la aynı masaya oturdular” sözlerine yer verilmektedir. Kılıçdaroğlu söylemlerinde referandum konusunu ve hükümetin IŞİD’e destek sağladığı şeklindeki iddialarını vurgulamaktadır. Kılıçdaroğlu, söyleminin retoriğinde “Ortadoğu’yu bu hale kim getirdi?” sorusu üzerinden hükümeti “olumsuzlama” stratejisini belirgin bir biçimde kullandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca söylem, sınır güvenliği ve Suriye rejiminin bir tehdit olarak algılanması sonrası bazı terör örgütlerine destek iddiaları ile güçlendirilmektedir. Ülke sevgisi ve demokrasiye gönderme yapılarak Başbakan Yıldırım’ın konuşmaları eleştirilmektedir.

Cumhuriyet gazetesini 3 Şubat 2017 tarihli (s. 33357) haberinde, Avrupa Birliği (AB) büyükelçileriyle bir araya gelen CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun, “mülteci sorununda AB’nin de etkin olması gerekir (...) Fırat Kalkanı Operasyonunu destekliyoruz ancak daha aşağı gidilmesine karşıyız” şeklinde sözlerine yer verilmektedir. Kılıçdaroğlu'nun bu söylemlerinin dış politika ve güvenlik konuları etrafında şekillendiği görülmektedir. Kılıçdaroğlu, Suriye topraklarından Türkiye’ye yönelebilecek tehditler karşısında yapılan operasyonların önemini vurgulamaktadır. Söyleminin retoriğini ise Türkiye’nin güvenliği üzerinden inşa ederken; operasyonlarda sınırlardan çok fazla aşağı inilmemesi uyarıları öne çıkarılmaktadır. Kılıçdaroğlu bu süreçte Avrupa ülkelerinin mevcut krize karşı duyarsızlıklarını da dolaylı olarak eleştirmektedir.

Cumhuriyet gazetesinin 10 Şubat 2017 (s. 33364) tarihli haberinde, CHP lideri Kılıçdaroğlu'nun, El Bab’da yaşanan olay sonucu 3 askerin şehit düşmesiyle

ilgili“*Askerlerimizin şehit edilmesi, Rusya tarafından kuru bir başsağlığıyla geçirilemeyecek kadar önemli bir hadisedir. (...) Yanlış politikalar uygulayarak Ortadoğu bataklığına saplanan, her gün ayrı bir şehit haberi ile yüreği yanan bir ülke haline geldik*” sözlerine yer verilmektedir. Kılıçdaroğlu söylemlerinde hükümetin Suriye politikası ve operasyonlara odaklanmaktadır. Dış politikadaki başarısız hamleleri sonrası Suriye topraklarında verilen şehitler üzerinden hükümeti eleştiren Kılıçdaroğlu, söyleminin retoriğinde ise Ortadoğu bataklığına gönderme yapmaktadır. Genel olarak konuşmalarında güvenlik politikaları üzerinden hükümeti olumsuzlama stratejisini kullanmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalara benzer bir biçimde Hürriyet gazetesinin 12 Şubat 2017 tarihli (sayı: 24975) haberinde CHP Lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun, Rus savaş uçaklarının saldırısı sonrasında şehit olan üç Mehmetçik için CHP Genel Merkezinde gazetecilere yaptığı değerlendirmede “*Biz neden şehit veriyoruz Suriye’de. Hangi gerekçeyle? O annelerinin gözünün içine bakarak bu hükümet, cevap vermeli; ‘Benim çocuklarım orada savaşıyor, şehit oluyor, onların çocukları burada zevki sefa içinde.’ Bunu hangi vicdan kaldırır? Kaldı ki yarın zaten geri çekilecek bizim silahlı kuvvetlerimiz. Rakka’ya kadar gidilmesine gerek yok. Siz güvenli bölge oluşturmuşsunuz zaten. Rusya, Amerika orada, her ülke var orada, en çok şehit veren biziz, niye? Güvenli bölgeyi alırsınız, mesele biter.*”

Kılıçdaroğlu hükümetin Suriye politikası ve askeri operasyonlarda yaşanan gelişmelere odaklanmaktadır. Suriye topraklarında verilen şehitler üzerinden “*biz neden şehit veriyoruz*” kelimeleri ile hükümeti eleştiren Kılıçdaroğlu, söyleminin retoriğinde ise vicdana gönderme yapmaktadır. Kılıçdaroğlu, güvenlik politikaları üzerinden hükümeti olumsuzlama stratejisini kullanmaktadır. Ayrıca sınır ötesi operasyonlarda sadece güvenli bir bölge ile sınırlı kalınması gerektiği ve daha güneye inilmesinin manasız olacağını savunmaktadır.

Cumhuriyet gazetesini 14 Şubat 2017 (s. 33368) tarihli haberinde Başbakan Yardımcısı ve Hükümet Sözcüsü Numan Kurtulmuş’un sözlerine yer verilmektedir. Kurtulmuş Suriye’de yaşananları “*Rakka için adım atılabilir: Operasyonlar Türkiye’nin ulusal güvenlik ihtiyacının bir parçasıdır. Cerablus’ta başlayan operasyon El Bab’a kadar uzandı. El Bab’da da çok kısa bir süre içerisinde Türk ordusu ve ÖSO’nun zaferiyle sonuçlanacağını ümit ediyoruz. Ayrıca ABD ile Türkiye*

arasında bir mutabakat vardı. PYD/YPG unsurları Minbiç'in doğusuna çekilecekti. Bunu bekliyoruz. Türkiye, uluslararası koalisyonla belirli bir mutabakat olursa, hem Minbiç, hem Rakka'nın temizlemesi konusunda adım atabilir. Rakka'yı DEAŞ'tan kurtarıırken yerine YPG yerleştirilirse bu Türkiye için birinci derecede güvenlik riski oluşturur" şeklinde ifade etmektedir. Kurtulmuş'un söylemlerinde öne çıkan konular Türkiye'nin ulusal güvenliği ve ABD ile mutabakat şeklindedir. Söylemin üst yapısında Türkiye sınırlarının güvenliğini sağlama ve güvenli bir bölge oluşturmak için Cerablus'ta başlayan operasyonun El Bab'a kadar uzandığı; bunun ileriki aşamalarda daha da geniş bir alana yayılabileceği vurgulanmaktadır. Suriye topraklarında gerçekleştirilen operasyonlardaki ilerleme Özgür Suriye Ordusu faktörü ile ilişkilendirilmektedir. Rakka'ya yapılan operasyonlarda bir terör örgütünün yerine bir başkasının yerleştirilme ihtimaline dikkat çeken Kurtulmuş, böylesi bir hamlenin de Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından risk oluşturacağına vurgu yapılmaktadır. Kurtulmuş bu söylemlerinde Türkiye'nin güvenliğini ön plana çıkarmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinin 20 Şubat 2017 tarihli (s. 33374) haberinde Münih Güvenlik Konferansı "Eski Krizler Yeni Ortadoğu" başlıklı oturumunda konuşan Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun *"Türk askerleri, ABD'li müttefiklerimiz, üslerimizi açtığımız koalisyon ortaklarımızla birlikte geri alabiliriz. Bazı müttefiklerimiz özel kuvvetler gönderebilir, böylelikle yerel halka topraklarını geri kazanmalarına destek oluruz. Rakka'daki Sünni Arap halkını, IŞİD ile Şia grupları ya da IŞİD ile YPG arasında tercihe zorlamamalıyız. Çünkü büyük olasılıkla IŞİD'i tercih edeceklerdir"* şeklindeki sözleri ile Çavuşoğlu'nun söylemlerinde müttefikliğe ve Rakka'daki gelişmelere vurgu yapmaktadır. Söyleminin retoriğinde ise ortaklarımız vurgusu öne çıkarılmaktadır. Sınırlarımızın ötesinde yaşanan ve Türkiye'nin güvenliğinin sınırların ötesinde sağlanmaya çalışıldığı bir dönemde ABD'li müttefikler ve koalisyon ortakları ile Suriyelilerin topraklarındaki mücadeleye destek verildiği belirtilmektedir. Ayrıca Rakka'da oluşan durumun ortaya çıkardığı risklere değinilmektedir. Uluslararası bir toplantıda Etnik ve dini aidiyetler üzerinden bu bölgede IŞİD'in güçlenme riski ile karşı karşıya olunacağı uyarısında bulunmaktadır. Bu durumun Suriye ve Suriyeliler açısından sorun oluşturacağı belirtilmektedir.

Cumhuriyet gazetesinin 23 Şubat 2017 tarihli (s. 33377) haberinde CHP MYK toplantısı sırasında hükümetin sınır ötesi operasyonlarına ilişkin açıklama yapan CHP Parti Sözcüsü Selin Sayek Böke *“CHP hiçbir genci Saray düzenine feda etmeyecek, ezdirmeyecek. Milletin evladiyla kahramanlık hikâyesi yazmaya kimsenin hakkı olamaz. Çocuklarımızı birilerinin jandarması yapıp Rakka’ya göndermeye kalkıyorlar. Türkiye’yi bir kez daha iç siyasete malzeme etmek adına Suriye bataklığına gömmeye devam ediyorlar. Bu milletin çocuklarının canı bu kadar ucuz değil”* şeklinde ifadeler kullanmıştır. Böke’nin söylemi Suriye politikası ve sınır ötesi askeri operasyonlar üzerinden şekillenirken; söyleminin üst yapısında gençlerimizin hükümet politikalarına feda edilmeyeceği ve askerler üzerinden kahramanlık hikâyelerinin yazılmasına kimsenin hakkı olmadığı vurgulanmaktadır. Söylemi retoriği ise “Suriye bataklığı” üzerinden şekillenmektedir. Böke’nin ülke güvenliği adı altında hükümetin izlediği politikaları ‘olumsuzlama’ stratejisi izlediği görülmektedir. Suriye ile ilgili dış politikada atılan adımlar ve Suriye topraklarındaki askeri operasyonlarda hayatını kaybeden gençler üzerinden bir eleştiri yapılmaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin 3 Mart 2017 tarihli haberinde TBMM Dışişleri Komisyonu’ndaki toplantının ardından gazetecilerin sorularını cevaplayan Çavuşoğlu’nun; *“YPG buradan (Münbiç) çekilmezse biz YPG’yi vuracağımızı daha önce de söyledik. Tabii ki bu yeni bir şey değildir. Operasyon henüz başlamadı. Askerlerimizin planladığı, yerel güçlerle başlayacağımız, Münbiç’e doğru operasyonumuz henüz başlamadı. Buradaki amaç; Münbiç operasyonu ile buranın temizlenmesi ve gerçek sahiplerine teslim edilmesidir. Eğer ABD, YPG’yi müttefik olarak seçiyorsa, ‘onlara dokunan bana dokunur’ anlayışındaysa o başka ama böyle bir anlayış olmadığını biz biliyoruz. O nedenle YPG ile veya başka bir terör örgütüyle olan mücadelemiz, bizi ABD ile karşı karşıya getirmemelidir. Terör örgütlerinin yanında hiçbir müttefikimizin durmasını arzu etmeyiz. ABD askerleri ve özel kuvvetleri de o bölgede. YPG’lilerin olduğu diğer bölgelerde de olduklarını biliyoruz. ABD’den de, yeni yönetiminden de talebimiz şudur; bir an önce YPG Münbiç’i terk etsin”* şeklindeki sözlerine yer verilmektedir. Çavuşoğlu’nun söylemlerinde öne çıkan konu hükümetin dış politikası ve Suriye topraklarında yürütülen askeri operasyonlardır. Söyleminin üst yapısında Suriye’nin kuzeyinde YPG tarafından oluşturulmak istenen ‘koridor’ karşısında Türkiye’nin Münbiç operasyonunun amaçları vurgulanmaktadır. Söylemin retoriğinde ise ‘temizlik’

vurgusu öne çıkmaktadır. Türkiye sınırındaki bölgelerin terör örgütlerinden temizlenerek o bölgelere Suriyelilerin yerleştirileceği söylemi temizlik sözcüğü ile ilişkilendirilmektedir. Oluşturulmak istenen tampon bölge sürecinde Türkiye'nin müttefikli olduğunu iddia eden ABD ile YPG gerekçesi ise karşı karşıya gelinmek istenmediği ise özellikle vurgulanmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinin 23 Mart 2017 tarihli (s. 33405) haberinde CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, katıldığı programda *“Neresinden bakarsanız bakın tutarsız bir politikadır. ABD ve Rusya PYD konusunda neredeyse ortak hareket ediyorlar. Bir hükümet düşününün bir taraftan öbür tarafa, savrulan gitgeller yaşayan. Şimdi Münbiç’e gireceğiz diyorlar. Bölgede yöneticilerinin söylediği boş olan, yalnız bırakılan, güvenilmeyen bir Türkiye imajı çıkıyor ortaya. Bu bizi rahatsız ediyor. Önerimiz süratle Suriye ile işbirliği yapıp savaşı bitirmeleri. Bugün gelinen noktada Ortadoğu politikasında kaybeden tek ülke Türkiye’dir. Mevcut hükümet dış politikada Türkiye’nin itibarına çok büyük darbeler vurmuştur. Cumhuriyet tarihinde böyle bir dış politika hiç yaşamadık. Tam bir iflas ile karşı karşıyayız”* dedi. Kılıçdaroğlu söylemlerinde hükümetin Suriye ile alakalı dış politikasına odaklanmaktadır. Kılıçdaroğlu, Suriye ile alakalı politikada gitgeller yaşandığını ve bu başarısız yaklaşım sonrası Türkiye'nin imajının önemli ölçüde zedelendiğine vurgu yapmaktadır. Söyleminin retoriğinde ise Türkiye'nin itibarı merkeze alınmaktadır. Genel olarak Kılıçdaroğlu, hükümetin dış politikası üzerinden hükümeti olumsuzlama stratejisini kullanmakta ve hükümetin Suriye kaynaklı güvenlik anlayışını eleştirmektedir. ABD ve Rusya'nın PYD konusundaki önemli ölçüde ortaklaştığı durumda Türkiye'nin Suriye politikasında yalnızlaştığı; Suriye'nin mevcut yönetimi ile yeniden bir araya gelinmesinin önemli olduğu savunulmaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin 12 Nisan 2017 tarihli haberinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, “Evet Platformu” tarafından 11 Nisan Meydanı’nda düzenlenen “Şanlıurfa Buluşması”nda vatandaşlara seslendiği ve konuşmasında *“Şayet terör örgütleri Urfa’nın, Mardin’in, diğer şehirlerimizin sınır bölgelerinden tamamen çekilip, her şehri kendi halkına bırakmazsa bu operasyonlar devam edecektir. Dün ‘Yaşasın, Urfalılar teslim olmadı’ diye terennüm ettiğimiz türküler, yakında ‘Yaşasın Tel Abyadlılar, Rakkalılar, Resulaynılar, Hasekeliler teslim olmadı’ diye oralardaki*

kardeşlerimizle birlikte söyleyeceğiz” sözlerine yer verilmektedir. Erdoğan’ın söylemlerinin güvenlik konusu etrafında şekillendiği görülmektedir. Erdoğan sınır bölgesinde bulunan şehirlere yönelebilecek her türlü tehdide karşı tüm güvenlik önlemlerinin alınacağına vurgu yapmaktadır. Söyleminin retoriğini ise sınırın iki yakasında bulunan şehirlerin dün ve bugün verdikleri mücadele üzerinden inşa etmektedir. Bu söylemlerini Suriyeli ve Türklerin kardeşliği üzerinden desteklemektedir.

Hürriyet gazetesinin 27 Nisan 2017 tarihli (sayı: 25018) haberinde, Başbakan Yardımcısı Veysi Kaynak’ın Suriyeli Sığınmacılar ve Avrupa’yla yapılan Geri Kabul Anlaşmasıyla ilgili Hürriyet’e yaptığı konuşmada *“üç temel konu var bu anlaşmada. Birincisi, her bir izinsiz mülteciye karşılık, onlar Türkiye’ye iade edecek. Türkiye de geri kabul merkezinden bir mülteciyi Avrupa’ya gönderecek. İkincisi, Türkiye’nin göçmenlerle ilgili katlandığı maliyetin bir kısmı yine mültecilere harcanmak üzere mali katkı olarak verilecek. Türkiye’nin bütçesine girmeyecek bir rakam bu. 3 milyar avro idi. Üçüncüsü, bununla beraber vatandaşlarımızın Avrupa’ya serbest dolaşımına da imkân verilecekti. AB, bu üçüncü şart için yeni maddeler öne sürdü. Türkiye bunun 69’unu Mart ayının sonuyla Mayıs ayının başı arasında tamamladı. Dediler ki ‘Terörle mücadele yasamızı gevşetin.’ Cumhurbaşkanımızın ‘Avrupa kendisi sokağa çıkamaz hale gelebilir’ sözü bir tehdit değil, bir uyarı olarak algılanmalı. Biz eğer terörle mücadele yasamızı gevşetirsek, Avrupa kendisini nasıl güvende hissedecek?”* Kaynak’ın söylemlerinde AB ile yapılan anlaşma ve Cumhurbaşkanının sözleri öne çıkan konulardır.

Söylemin üst yapısında Avrupa’yla yapılan Geri Kabul Anlaşması’ndaki maddeler üzerinden Avrupa Birliği’nin her aşamada gösterdiği olumsuz yaklaşım vurgulanmaktadır. Avrupa’nın öne sürdüğü şartlar ile Avrupa’nın güvenliği ilişkilendirilmektedir. Avrupa Birliği’nin yeni bir şart olarak öne sürdüğü, Türkiye’nin terörle mücadele yasasını gevşetme yönündeki taleplerine Cumhurbaşkanı’nın sözlerine atıfta bulunarak eleştirmektedir. Kaynak, böylesi bir hamlenin hem Türkiye’nin hem de Avrupa Birliği’nin güvenliği açısından risk oluşturacağına vurgu yapılmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinin 19 Mayıs 2017 tarihli (s. 33462) haberinde Ensar Vakfı tarafından düzenlenen “Ensar Buluşması” programına katılan Başbakan Yardımcısı

Numan Kurtulmuş'un, *"Türkiye gibi oturduğu coğrafyanın bizatihi kendisi hem jeopolitik olarak büyük imkânlar sunan hem de siyasi olarak çok büyük tehlike ve tehditleri barındıran bir ülkenin yeni bir dış politika perspektifine ihtiyacı var. Bunun için önce çevremizdeki çatışmaların sona erdirilmesi, Suriye ve Irak'taki şehir şehir, kasaba kasaba bölünmüş olan bu çatışma ortamının ortadan kaldırılması için son zamanlarda çok ciddi bir mücadele veriyoruz"* sözlerine yer verilmektedir.

Kurtulmuş'un söylemlerinde öne çıkan konular Türkiye'nin jeopolitik konumu ve yeni bir dış politika perspektifinin olması şeklindedir. Söylemin üst yapısında Türkiye jeopolitik konumunun imkân ve tehditleri bir arada barındırdığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla komşu ülkelerde yaşanan krizlerin çözülmesi noktasında Türkiye'nin çabalarına değinilerek bununla birlikte yeni bir dış politika anlayışına da ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Kurtulmuş'un bu söylemlerinde bir nevi dış politika hususunda örtük bir eleştirinin de var olduğu söylenebilir. Özellikle Suriye ve Irak gibi komşu ülkelerdeki bölünmüş, çatışma halindeki yerleşim yerleri üzerinden Türkiye'nin güvenliği konu edilmektedir.

Yeni Şafak gazetesinin 11 Mayıs 2017 tarihli haberinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Kuveyt ziyareti dönüşünde uçakta gazetecilere yaptığı açıklamalarda *"Şu Ortadoğu'da Türkiye'siz bir karar verilmesi düşünülemez. Eğer Türkiye'nin fikrine müracaat etmeden birileri karar alıyorsa bunun bedelini aslında ağır ödüyorlar. Hem ekonomik olarak hem de insan kaybı olarak ödüyorlar. Bir de huzuru yok ediyorlar. Şu anda bölgede huzur var mı? Irak'ta var mı huzur? Yok. Suriye'ye var mı? Yok. Geç Filistin'e, orada da yok. O anlayışla olmaz. Bu nedenle süratle bunu halletmemiz gerekir. İşte Suriye sınırımız 911 kilometre, Irak sınırımız 350 kilometre. Öyleyse Türkiye ile ne yapabiliriz diye düşünmeleri gerekir; buna göre adım atmaları gerekir diye düşünüyorum"* sözlerine yer verilmektedir. Erdoğan'ın söyleminin Ortadoğu coğrafyasının genelinde yaşanan sıkıntılar etrafında şekillendiği görülmektedir. Erdoğan Ortadoğu'da alınan kararlarda Türkiye'nin hesaba katılmadığı hamlelerde yaşanan olumsuzlukları vurgulamaktadır. Ayrıca, Suriye ve Irak örnekleri üzerinden Türkiye'nin önemi ortaya konulmaktadır. Söyleminin retorikini ise huzur üzerinden inşa etmektedir. Bu söyleminde küresel aktörlere göndermede bulunarak, Türkiye'nin stratejik önemi ön plana çıkarılmaya çalışılmaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin 11 Mayıs 2017 tarihli bir başka haberinde ise Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, resmi ziyarette bulunan Sierra Leone Cumhurbaşkanı Ernest Bai Koroma'yla Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde yaptığı ortak basın toplantısında *“Suriye’de altı yıldır devam eden, yıkıcı ve istikrarsız hale getiren bir iç savaş yaşanıyor. DAESH, El Kaide ve YPG/PYD gibi terör örgütlerinin Suriye’deki kaosu fırsata çevirmeye çalıştıklarını görüyoruz. Başından beri tavrımızı demokrasiden, Suriye’nin toprak bütünlüğünün korunmasında koyduk. Katliamlara tepkisiz kalmadık. Zira sınırımız 911 kilometre. Bu terör eylemlerine karşı uzun zaman sabrettik. Belli bir noktadan sonra sabrın sonu geldi ve atılması gereken adımları atmaya başladık. 3 milyon Suriyeliye kapısını açan Türkiye oldu. 25 milyar dolar yatırım sayılabilecek adımlar attık. Terör örgütleri arasında ayırım yapılmaması gerektiğini, iyi terörist kötü terörist ayırımına gidilemeyeceğini ortaya koymaya çalıştık. Suriye’deki cinayet şebekelerine karşı kararlı mücadele yürüttük. Fırat Kalkanı harekâtı bu tavrımızın en somut örneği. Bu harekât DEAH’la mücadele için başka bir terör örgütüne ihtiyaç olunmadığını ispat etmiştir. DEAH terör örgütü ile mücadele bir başka terör örgütü ile yürütülmemelidir. Böyle bir adım Suriye’nin ve bölgenin güvenliğini tehlikeye atacaktır. Suriye ve Irak’ta her gelişme bizim açıdan milli güvenlik meselesidir. Müttefiklerimizin bizim yanımızda yer almaya devam edeceklerini umuyoruz”* sözlerine yer verilmektedir.

Erdoğan’ın söyleminin Suriye’nin toprak bütünlüğü ve Suriye’de faaliyet gösteren terör örgütleri etrafında şekillendiği görülmektedir. Erdoğan Türkiye sınırına yakın yerlerde faaliyetlerine devam eden terör örgütleri ile ayırım yapmadan askeri mücadeleye devam edildiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, Suriye’nin toprak bütünlüğü noktasında Türkiye’nin hassasiyet gösterdiği ve Suriye’den Türk topraklarına sığınanlara karşı yıllardır katkı sağladığı söylenmektedir. Söyleminin retoriğini ise milli güvenlik meselesi üzerinden inşa etmektedir. Son olarak terörle mücadelenin bir başka terör örgütünün desteklenmesi yoluyla olmaması gerektiği vurgulanarak, Suriye’de bu örgütlere destek veren ülkelere uyarı niteliğinde bir ifade kullanılmaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin 7 Temmuz 2017 tarihli haberinde Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, resmi ziyaret için Türkiye’de bulunan Endonezya Cumhurbaşkanı Joko Widodo ile ortak basın toplantısındaki *“Türkiye olarak teröristler arasında ayırım*

yapmadan, terörü bölgemizden söküp atmak için çetin ve çok taraflı bir mücadele yürütüyoruz. Bugüne kadar aralarında Güney Asyalıların da olduğu 5 bin terör şüphelisini sınır dışı ettik. 53 bin kişiye de giriş yasağı koyduk. Sınır bölgemizden DEAŞ'lı teröristleri tamamen temizleyerek, 100 bin Suriyeli kardeşimizin bu bölgelere dönmesini sağladık. Fırat Kalkanı Harekatı ile aralarında elebaşılarının da olduğu 3 binin üzerinde DEAŞ'lı teröristi etkisiz hale getirdik” ifadelerine yer verilmektedir. Erdoğan söylemini sınır ötesi operasyonlar etrafında şekillendirmektedir. Türkiye güvenliğinin yanı sıra Suriye topraklarında oluşturulan güvenli bölgeye dönüş yapan Suriyeliler üzerinden sınır ötesi hareketlerin önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca gerek ülke içinde gerekse sınırların ötesinde terörle mücadelede kararlılık ifade edilmektedir.

Cumhuriyet gazetesinin 12 Ağustos 2017 tarihli (s. 33547) haberindeİdlib'deki gelişmelerle ilgili olarak basın mensuplarının sorularını yanıtlayan Başbakan Binali Yıldırım'ın“150 kilometrelik Hatay'ın Suriye sınırında gerekli tedbirleri alıyoruz. Malum orada radikal gruplar son zamanlarda kontrolü ele aldı. Burada yaşanacak gelişmelere göre yapılacak operasyonları dikkate alarak biz hem insani dram yaşanmaması için hem de sınırlarımızdan ülkemize yönelik tehditlerin oluşmaması için tedbirlerimizi alıyoruz. Baştan beri söylediğimiz bir şey var; sınırlarımızın özellikle Suriye ve Irak'ta yeni bir yapay devlet oluşturma gayretlerine asla biz müsamaha etmemiz, izin vermemiz söz konusu değil. Bu konuda muhatap ülkeler ile gerekli görüşmelerimizi yapıyoruz” sözlerine yer verilmektedir.

Aynı tarihte Yeni Şafak (12 Ağustos 2017) gazetesinde yer alan haberde deBaşbakan Binali Yıldırım'ın, “Gerek hudutlarımız içinde, gerekse hudutlarımız dışında vatandaşımızı rahatsız eden, terör tehdidi olan her durumda Türkiye, uluslararası hukuktan doğan haklarını bugüne kadar kullandığı gibi bundan sonra da kullanmaya devam edecek. Özellikle İdlib'de son günlerde meydana gelen gelişmeleri dikkate alarak, o bölgede, 150 kilometrelik Hatay'ın Suriye sınırında gerekli tedbirleri alıyoruz. Malum orada radikal gruplar son zamanlarda kontrolü ele aldı ve burada yaşanacak gelişmelere göre, yapılacak operasyonları dikkate alarak hem insani dram yaşanmaması hem de ülkemize yönelik tehditlerin oluşmaması için tedbirlerimizi alıyoruz. Özellikle Suriye ve Irak'ta yeni bir yapay devlet oluşturma gayretlerine bizim asla müsamaha etmemiz, izin vermemiz söz konusu değil. Bu

konuda muhatap ülkelerle gerekli görüşmelerimizi yapıyoruz. Şartlar ne olursa olsun, ülkemizin milli menfaatlerine, hükümlerlik haklarına bir gelişme yaşarsak, geçmişte olduğu gibi karşılık vermekten tereddüt göstermeyiz.”

Her iki gazetede yer alan haberler çerçevesinde Yıldırım'ın söylemlerinde öne çıkan konu son zamanlarda İdlib'te yaşanan gelişmelerdir. Söyleminin üst yapısında, 150 kilometrelik Hatay'ın Suriye sınırında gerekli tedbirlerin alındığını ve yapılacak askeri operasyonlarda hem insani dram yaşanmaması için hem de sınırlarımızdan ülkemize yönelik tehditlerin oluşmaması için azami çabanın gösterildiği vurgulanmaktadır. Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunması hassasiyeti üzerinden söylemin retoriğinde, Suriye ve Irak sınırlarında yapay devletler kurulmasına izin verilmeyeceği ifade edilmektedir. Başbakan'ın bu söylemleri, bir yandan insani hassasiyetler bir yandan da Suriye ve Irak'tan kaynaklanabilecek ve milli güvenliği tehdit edebilecek her türlü gelişmeye karşı ciddi bir uyarı olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin tüm uyarılarına rağmen İdlib'te yaşanan gelişmeler sonrası burada yaşayan nüfusun Türkiye'ye doğru baskılanarak göçe zorlandığı bir tablo ile karşı karşıya kalınmıştır. Türkiye yeni bir göç dalgası ile karşı karşıya kalmamak için bir yandan uluslararası kamuoyunu bilgilendirmiş bir yandan da yeni bir göç dalgası ile karşılaşmama adında görüşmeler yapmıştır. Ancak Suriye'deki krizi daha da derinleştiren küresel aktörlerin bu çabaları görmezden gelerek Suriye rejiminin İdlib üzerindeki baskısını arttırmasına müteakip Türkiye ulusal güvenliğini korumak amacıyla Suriye'ye yeni bir operasyona girişmiştir. Bu açıdan rejim ve destekçisi olan aktörlerin ortaya çıkardığı İdlib krizi, Türkiye'yi 4 milyon civarında yeni bir göç dalgası ile karşı karşıya getirerek kaosa sürükleme planı olarak değerlendirilebilir. Aşağıda İdlib operasyonu üzerinden Suriye kaynaklı tehditlerle alakalı politik aktörlerin söylemlerine yer verilmektedir.

Yeni Şafak gazetesinin 9 Ekim 2017 tarihli haberinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan AK Parti 26. İstişare ve Değerlendirme Toplantısı kapanışında İdlib operasyonu ile ilgili yaptığı konuşmada “*Mesele İdlib’de planlanan stratejiyi hayata geçirmek. İdlib, Hatay, bizimle iç içe olan yerler. Buralarda sıkıntı var. Öyleyse bunu gidermemiz gerekiyor. Bizim kimsenin iç işleriyle işimiz yok. Biz sadece kendi iç işlerimizi güvence altına almak istiyoruz. İşte biz Suriye’ye gitmediğimizde Suriye bize geliyor. Kendimizi aldatmayalım, bir gerçeği çok iyi bilmemizi lazım. 911 km*

Suriye sınırı ve burada çok ciddi bir devlet yapılanması ön çalışmaları var. Bugün buna sessiz kalırsak, ki geciktik, o zaman bu yapılanma orada tahakkuk edecektir. İşte Cerablus'tan müdahaleyi yaptık. Hani hep söyledim ya: artık kendi göbeğimizi kendimiz keseceğiz. Arkasından Rai ve Dabık'a girdik. Durmadık güneyde El Bab'a girdik. El Bab'a girince birileri tutuştu. Halbuki biz buralarda DEAŞ'ı temizledik. Şimdi olay çok daha farklı bir boyuta ilerliyor. Neydi o? Halep'ten kimler kaçmak zorunda kaldı? Oradaki kardeşlerimiz. Halep bizim kardeşlerimiz. Bugün Gaziantep'e bak, Halep'ten ayıramazsın. Ve Halep'teki o insanlar o bombaların altından İdlib'e kaçmak zorunda kaldı. Ve bugün milyonlarca insan İdlib'de ama her an yine tehdit altındalar. Bize düşen bir görev de İdlib'di" şeklindeki ifadelerine yer verilmektedir.

Erdoğan'ın söyleminin Suriye'de sürdürülen operasyonlar ve Suriye'de faaliyet gösteren terör örgütleri ile mücadele etrafında şekillendiği görülmektedir. Erdoğan Türkiye sınırına yakın Cerablus, El Bab gibi yerlerde yürütülen askeri operasyonlarla buralarda bulunan terör örgütleri ile mücadele edildiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, Suriye'nin toprak bütünlüğü noktasında Türkiye'nin hassasiyet gösterdiğini "bizim kimsenin iç işleri ile işimiz yok" şeklindeki sözleri ile ifade etmektedir. Söyleminin retorliğini ise "biz Suriye'ye gitmediğimizde Suriye bize geliyor" sözleri üzerinden inşa etmektedir. Ayrıca Halep'te yaşananlar ve kardeşlik vurgusu üzerinden İdlib operasyonunun gerekliliği vurgulanmaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin aynı tarihteki bir diğer haberinde ise İdlib operasyonu ile ilgili açıklama yapan Başbakan Binali Yıldırım'ın "El Bab operasyonu ile başarısını ispatlayan Türkiye, şimdi İdlib için yeni bir adım atıyor. El Bab bölgenin kapısıydı, Hatay, Halep, Lazkiye ve Hama arasındaki stratejik konumuyla dikkat çeken İdlib ise bölgenin kilidi. İdlib'in güvenliğinin sağlanması 2011'den beri süren Suriye krizinde nihai çözümün önünü açabilecek yeni bir aşamayı ifade ediyor. Çevremizdeki sorunların kaynağı bellidir. Bölge böl parçala taktiğiyle Sykes-Picot'tan sonra ikinci bir parçalanmaya tabi tutulmak isteniyor. İdlib harekâtıyla hem terör örgütlerinin önü kesilecek hem de yeni bölünmelerin önü kapanacak. Türkiye bölgedeki gücünü Suriye'de kalıcı bir siyasi çözümün sağlanması için kullanıyor. İdlib harekâtı Türkiye'nin Suriye masasında vazgeçilmez olduğunu ve bölgesel güç olduğunu bir kez daha ortaya çıkardı". sözlerine yer verilmektedir.

Yıldırım'ın söylemlerinde öne çıkan konu son zamanlarda yapılan askeri operasyonlardır. Söyleminin üst yapısında, El Bab operasyonu ardından sırada İdlib'in olduğunu ifade eden Yıldırımher iki yerleşim yerini bölge açısından "kapı" ve "kilit" olarak değerlendirmektedir. Bölgede yaşananları Sykes-Picot benzetmesi üzerinden değerlendiren Yıldırım, Böl- parçala-yönet taktiğini gördüklerini ve buna müsamaha göstermeme adına bu operasyonların yapıldığını vurgulanmaktadır. Söylemin retoriğinde Türkiye'nin bölgesel bir güç olduğu ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunması için her türlü önlemi alacağı yönündeki kararlılık en üst perdeden ifade edilmektedir. Son olarak İdlib meselesi ile Türkiye'nin Suriye masasındaki yerine değinilmektedir. Suriye kaynaklı her türü tehditle mücadelenin kararlılıkla süreceğinin işaretleri verilmektedir.

Benzer bir biçimde Yeni Şafak gazetesinin 11 Ekim 2017 tarihli haberindeGüneydoğu Avrupa Savunma Bakanları Toplantısı'na katılmak üzere geldiği Gürcistan'ın Batum kentinde açıklamada bulunan Milli Savunma Bakanı Nurettin Canikli'nin, TSK'nın İdlib'e intikaline ilişkin *"Türkiye'ye yönelik Suriye'den gelen tehditler tamamen ortadan kalkana kadar bizim oralarda olmamız gerekiyor. Orada birlikte hareket ettiğimiz Özgür Suriye Ordusu var, yani Suriyeli. Onlar kendi topraklarını kendileri savunuyorlar, biz de onlara destek veriyoruz"* ifadelerine yer verilmektedir. Canikli'nin söyleminde İdlib operasyonunun gerekçelerine değinilmektedir. Ayrıca hareketin sadece Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından değil aynı zamanda Suriyeliler tarafından oluşturulmuş Özgür Suriye Ordusu tarafından da gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır. Suriyelilerin topraklarını savunmadığı eleştirilerine cevap niteliğinde sarf ettiği son sözlerinde ise Türk ordusunun bölgedeki Özgür Suriye Ordusu'na destek sağladığı belirtilmektedir.

Hürriyet gazetesinin 11 Ekim 2017 tarihli (s. 25214) haberinde Kılıçdaroğlu'nu, hükümete İdlib konusunda uyarılarda bulunduğu *"Türkiye halkı AKP'nin yanlış Suriye politikasının bedelini çok ağır ve kanlı bir şekilde vermeye devam ediyor. İdlib'den gelecek her şehidin sorumlusu Erdoğan'dır. İdlib'deki cihatçıların karadan temizliği Türkiye'ye havale edilmiştir. Türkiye İdlib'i temizledikten sonra devirmeye çalıştığı Esad yönetimine tercih edecek. Esad için gidiyoruz oraya. İdlib'deki temizliğin maliyeti çok büyük olacaktır. Tahrir El Şam direneceğini açıklamıştır. TSK ve cihatçılar arasında çatışma kaçınılmaz olacaktır. Rusya'nın izlediği strateji*

sonunda Erdoğan'ın Suriye yönetimini devirmek amacıyla göz yumduğu cihatçı örgütlerle şimdi TSK çatışacaktır. İdlib'in nüfus, coğrafya gibi nitelikleri göz önüne alındığında TSK Fırat Kalkanı'ndan çok daha fazla sorunla karşılaşacaktır. İdlib'deki yüz binlerce sivil çatışmalardan kaçmak için Türkiye'ye yönelebilir. İdlib'de varlık gösteren cihatçı teröristlerin Türkiye'ye sızma durumu endişe vericidir." şeklindeki sözlerine yer verilmektedir.

Aynı açıklamalar Cumhuriyet gazetesinin 11 Ekim 2017 tarihli haberinde (s. 33607) şu şekilde yer almaktadır: "Biz askerin İdlib'e gidişine destek veririz. TSK oraya gitmeli, bir çatışmasızlık bölgesi yaratmalı. Bazılarının Akdeniz'e ulaşmak için ileride Türkiye'yi zora sokacak amaçlarına engel olunmasını da anlayışla karşılıyoruz. Ama sorun ne, Türkiye bu noktaya niçin ve nasıl getirildi? El Kaide, EL Nusra gibi terör örgütüne Türkiye'den TIR'larla silah götürüldü. Astana'dan sonra Esad, oldu tekrar Esad. Rusya ve İran kimden yana tavır almıştı? Esad. Şimdi Türkiye kimden yana tavır alıyor? Esad'dan yana. Bu nasıl oldu da 180 derece döndü? Adamın burnunu böyle sürterler işte".

Kılıçdaroğlu, aynı haberde konuşmasının sonunda hükümete İdlib için şu 6 uyarıda bulundu:

"1-Türkiye halkı AKP'nin yanlış Suriye politikasının bedelini çok ağır ve kanlı bir şekilde ödemeye devam ediyor. İdlib'den gelen her şehidin sorumlusu hiç kimse unutmamasın Recep Tayyip Erdoğan'dır.

2- İdlib'deki cihatçıların karadan temizliği Türkiye'ye havale edilmiştir. Türkiye İdlib'i temizledikten sonra devirmeye çalıştığı Esad yönetimine teslim edecek. Esad için gidiyoruz oraya.

3- İdlib'deki temizliğin maliyeti çok büyük olacaktır. Tahrir El Şam direneceğini açıklamıştır. TSK ve cihatçılar arasında yoğun çatışma kaçınılmaz olacaktır.

4- Rusya'nın izlediği strateji sonunda Erdoğan'ın Suriye yönetimini devirmek amacıyla beslediği, büyüttüğü ve göz yumduğu cihadçı örgütlerle şimdi TSK çatışacaktır. İdlib'in nüfus, coğrafya gibi nitelikleri göz önüne alındığında TSK'nin Fırat Kalkanı'ndan çok daha fazla sorunla karşılaşacağı açıktır.

5- İdlib'deki yüz binlerce sivil çatışmalardan kaçmak için Türkiye'ye yönelebilir.

6- İdlib'de varlık gösteren cihatçı terörist örgütlerin Türkiye'ye sızmaları ve ülke içinde saldırılar yapmaları endişe vericidir."

Her iki gazetenin haberlerindeki ortak nokta Kılıçdaroğlu'nun bu toplantıda söylem noktasında İdlib operasyonuna odaklanmaktadır. Söyleminin üst yapısında Türk halkının mevcut iktidarın politikalarından fazlasıyla etkilendiği ve İdlib operasyonundan kaynaklanabilecek her şehidin sorumlusunun Erdoğan olduğu eleştirilerini yapmaktadır. Kılıçdaroğlu, İdlib operasyonu üzerinden hükümeti olumsuzlama stratejisini kullanmaktadır. Hükümete bu operasyon yoluyla karadan cihatçıları “temizleme” rolünün verildiğini ifade ederek, bu hareketin milli bir tavırdan kaynaklanmadığı mesajını vermektedir. Ayrıca Fırat Kalkanı ile kıyasa gidilerek yapılan İdlib operasyonu ile daha büyük bir tehditle karşı karşıya kalınabileceği uyarısında bulunmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinin 11 Ekim 2017 tarihli (s. 33607) haberinde Partisinin grup toplantısında konuşan MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin “1924'te milletvekillerine yılbaşı hediyesi olarak Misak-ı Milli haritası dağıtılmıştır. Bu haritada, 'Batım, Halep, Rakka, Deyr-i Zor, İdlib, Süleymaniye, Musul ve Kerkük' Türkiye toprağı olarak gösterilmiştir. Zoruna giden varsa bizim meselemiz değildir. Misak-ı Milli, Türk milletinin yemini. Bu yemin tutulmalıdır. Şimdi anlaşıldı mı niye 82 Kerkük? Şimdi belli oldu mu niye 83 Musul? Bugünden 84'ü söylemeyeyim, çünkü 85'in heyecanı kalmayacaktır. Bize, 'Ne işiniz var Kerkük'te' diyorlar, ama ABD'ye dönüp ne arıyorsunuz Irak'ta, ne geziyorsunuz Suriye'de demiyorlar, diyemiyorlar. Irak ve Suriye'nin toprak bütünlüğünü savunacağız, ancak bu durum tersine dönerse, bu ülkeler dağılırsa biz bu altüst oluşa seyirci kalamayız, dışardan bakamayız. Misak-ı Milli'nin mirasıyla ilgilenmek hakkımız olduğu kadar ecdadımızın bize yüklediği tarihi görevdir.” sözlerine yer verilmektedir. Bahçeli söyleminde Misak-ı Milli gerçeğı üzerinden Suriye'de gerçekleştirilen operasyonlara değinmektedir. Söyleminin retoriğini ise “Misak-ı Milli'nin Türk Milletinin yemini olduğu” şeklindeki tarihi vurgu ön plana çıkarılmaktadır. Bahçeli söylemlerini, tarihi ve kültürel duygudaşlık üzerinden Türkiye şehirlerini temsil eden plaka kodlarını sembolize ederek, devamı niteliğinde gördüğü Suriye ve Irak'ta bulunan şehirlerle ilişkilendirmektedir. Bahçeli sözleri ile hükümetin sınır ötesi operasyonlarını olumlama stratejisi ile hareket etmekte ve bu anlayışı tarihi bir sorumluluk olarak değerlendirmektedir.

Yeni Şafak gazetesinin 11 Kasım 2017 tarihli haberindeBeştepe Millet Kültür ve Kongre Merkezi'nde, Atatürk'ün ölümünün 79'uncu yıl döneminde düzenlenen "Atatürk'ü Anma Töreni"nde konuşan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Biz Kurtuluş Savaşımıza başlarken ilan ettiğimiz Misak-ı Milli'mize dahi sahip çıkamadık. İşte şimdi Suriye'de, Irak'taki gelişmelerde zaman zaman dikkat ederseniz bir şeyi dillendiriyorum. Nedir o, 'Biz Misak-ı Milli'mize yeniden sahip çıkmak zorundayız' diyorum. Gereği neyse bunun gereğini gerektiği şekilde yapma zorunluluğumuz vardır. İşte Fırat Kalkanı Harekatı budur. Şu anda İdlip'te, Afrin'de yapılmakta olan budur. Biz burada seyirci kalamayız. Gereği neyse bunu yapmak durumundayız. Orada olanlar bizim akrabalarımız, onların değil. Öyleyse akrabalarımızın hukukuna da sahip çıkma mecburiyetimiz var." Şeklindeki sözlere yer verilmektedir.

Erdoğan'ın da *Misak-ı Milli* gerçeği üzerinden Suriye'de gerçekleştirilen operasyonlara odaklandığı görülmektedir. Söyleminin retoriğini ise 'Biz Misak-ı Milli'mize yeniden sahip çıkmak zorundayız' şeklindeki tarihte yapılan hatalara yeniden düşülmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Erdoğan'ın söylemlerinde, sınır ötesi operasyonlarla ilgili olarak tarihi ve akrabalık bağları üzerinden Fırat kalkanı ve İdlip hareketini olumlama stratejisi ile hareket etmektedir. Bu söylemini de akrabalık hukukunun korunması çerçevesinde şekillendirmektedir.

Haberlerin geneline bakıldığında tehdit/güvenlik boyutunda politik aktörlerin daha çok Suriye topraklarında oluşan defacto duruma odaklandıkları görülmektedir. Sınır ötesinde yapılan tüm hareketlerin Türkiye'nin iç güvenliği olduğu kadar Suriye sınırında güvenli bir bölge oluşturma ihtiyacından dolayı da gerçekleştiği özellikle vurgulanmaktadır. Hükümete mensup politik aktörlerin Suriye topraklarından kaynaklanan tehditler karşısında yapılan operasyonları olumlama stratejisi ile hareket ederken; muhalefete mensup politik aktörler ise genel olarak sınır ötesi operasyonlarda gelen şehit haberleri üzerinden hükümetin dış politikasını olumsuzlama stratejisi ile hareket etmektedir.

4.3.4. Kimlik ve Vatandaşlığa İlişkin Söylemler

Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin kitlesel girişlerin başladığı 2011 yılından bu yana farklı zamanlarda gündeme taşınan vatandaşlık verilmesi tartışmalarının 2016 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sözleri sonrası daha da arttığı bilinmektedir. Çalışmanın bu bölümünde 2017 yılı içerisindeki gazete haberleri çerçevesinde, ülkemizdeki politik aktörlerin Suriyelilere yönelik vatandaşlık verilmesine ilişkin söylemlerine odaklanılmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye ilk geldiklerinde yaşanan iç savaşın Arap Baharını yaşayan diğer ülkelerdeki gibi kısa sürede biteceği, Esad iktidarının biteceği ve Suriyelilerin ülkelerine geri döneceği düşünülmüştür. Bu anlamda Suriye'den gerçekleşen göçe ilişkin politika, geçici olma durumuna göre belirlenmiştir. Türk halkı da bu geçici olma halini göz önünde bulundurarak insani, dini, etnik gibi hassasiyetler çerçevesinde Suriyelilere yardımdan uzak durmamıştır. Suriye'de iç savaşın uzaması ve belirsizliğin devam etmesine müteakip geçici oldukları düşünülen Suriyeli sığınmacıların kalıcı bir hale dönüşme süreci beraberinde vatandaşlık konusunu da gündeme taşımıştır.

2016 yılında Kilis'te bir iftar programına katılan Erdoğan'ın *“Kardeşlerimiz içerisinde inanıyorum ki vatandaş olmak isteyenler var. Ellerinden geleni bakanlığımızın oluşturduğu ofisle takip etmek suretiyle bu kardeşlerimize, bu yardımı, bu desteği yaparak onlara vatandaşlık imkânını vereceğiz”* şeklindeki sözleri, ulusal ve uluslararası kamuoyunda önemli bir yankı bulmuştur. İşte bu açıklamalar sonrası Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık verilmesi hususu daha sık bir şekilde kamuoyunda tartışılır hale gelmiştir.

Vatandaşlık olgusunun varlığı, ulus devlet süreciyle birlikte daha görünür olmuş ve bu anlamda özellikle günümüzde artan göçlerle birlikte etkisini giderek arttırdığından, tartışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece günümüzde önemli bir yer tutan vatandaşlığın tam anlamıyla ne ifade ettiği de önemli bir konudur. Genel anlamda vatandaşlık; belli bir vatana ait olma ve o vatanın ortak değer, yasal düzenlemeler, örf vb. toplumsal düzenlemelerine uyma davranışı olarak ifade edilebilir (Uğurlu, 2011:154). Turner vatandaşlığı *“bir kişiyi toplumun yetkin bir parçası olarak tanımlayan ve bunun sonucunda kaynakların kişilere ve sosyal*

gruplara akışını şekillendiren bir dizi (hukuki, siyasi, ekonomik ve kültürel) uygulama” olarak ifade ederken; Marshall ise vatandaşlığı bir topluluğa aidiyet olarak tanımlamıştır (akt. TBMM Araştırma Merkezi, 2011: 1). Vatandaşlık çok çeşitli unsurları içinde barındırmaktadır. Vatandaşlık bireylere haklar sağlarken aynı zamanda sorumluluklar da yükleyen bir yapıdır. Kısacası vatandaşlık bireylere bir siyasal katılma fırsatı ve yükümlülüğü getirir. Vatandaş olduğu takdirde birey seçimlere katılacak, vergi verecek, toplumsal ve siyasal kuruluşlarda çalışacak ve başkalarına yardım edecektir (Çarkoğlu& Kalaycıoğlu, 2014: 21). Bu bağlamda Türkiye açısından en büyük göç hareketi olarak Suriyelilerin gelişi ve aradan geçen süre dikkate alındığında, son zamanlarda vatandaşlık tartışmalarının gündemde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Türkiye’de vatandaşlık kriterleri özellikle ulus devletleşme sürecinde giderek milliyetçi bir hale bürünmüştür. Anayasada, “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür. Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk’tür. Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir”(1982 Anayasası m.66) ibaresi ile karşılık bulan Türk vatandaşı olma hususu bazı özel şartlar dahilinde de gerçekleşiyor olsa da esasında kan ve toprak bağı şartını getirmektedir. Yani anne veya babanın Türk olması yanında bir de Türkiye’de doğma şartı söz konusudur. Bu anlamda ABD’deki gibi Türkiye’de doğmuş bebeklerin Türk vatandaşı olması söz konusu olmadığı için Suriyelilerin burada doğan çocukları da sanılanın ve beklenenin aksine vatandaşlığa alınmamaktadır.

Gelinen aşamada Suriyeliler açısından en temel sorun alanlarından biri de Türk vatandaşlığı kazanımı ile ilgilidir. *“Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu için 5 yıllık ikamet süresi gerekmektedir ancak bu durum geçici koruma kapsamındaki kişiler için geçerli değildir. Türk vatandaşlığı evlenme yoluyla da elde edilebilir. Evliliğin 3 yıl sürmesi ve evliliğin gerçek olması kaydıyla Suriyeliler Türk vatandaşlığı kazanılabilmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016, s.106). Bir başka ihtimal ergin olmayan geçici korunanın 17. madde uyarınca bir Türk tarafından evlat edinilmesi suretiyle vatandaşlık kazanmasıdır. Türkiye’de doğan çocuklar bakımından, Suriyeli ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamaması halinde de, madde 8 uyarınca doğum yeri*

esasına göre çocukların doğumdan itibaren Türk vatandaşı sayılmaları da bir başka ihtimaldir. Lakin Suriyeli geçici korunanların 11. maddede düzenlenen genel başvuru yoluyla da Türk vatandaşlığını kazanmaları yolu, Geçici Koruma Yönetmeliği ile kapatılmıştır. Tüm bu usuller bakımından geçici korunanlar her türlü şartı taşısalar da, vatandaşlık sağlanması konusunda idare tam bir takdir hakkına sahiptir. Başvurular geçici korunanlara mutlak bir hak sağlamamaktadır” (SETAV, 2015, s.64). Geçici Koruma Yönetmeliği’nde Suriyelilerin Türk vatandaşlığına geçişleri ile ilgili herhangi bir iznin olmadığı görülmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliğinin 25’inci maddesine göre: “Geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye’de kalış hakkı sağlar. Ancak bu belge Kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmaz, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz, süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmaz ve sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz.”Türkiye’de “Geçici Koruma Statüsü” kapsamına alınan Suriyelilerin belirli bir süre güven içinde kalmalarına müsaade edilmesinin yanı sıra, verilen geçici koruma kimlik belgesiyle Suriyelilere temel insan haklarından sağlık, istihdam, eğitim, istihdam, tercümanlık, psiko-sosyal destek ve tercümanlık hizmetlerinden ücretsiz şekilde yararlanmalarının da önü açılmıştır (Kap, 2014: 329). Ancak Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 25. Maddesi, Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin ülkemizde sınırsız kalış hakkına ve vatandaşlık almasına engel teşkil eden bir düzenleme olarak görülmektedir. Bundan dolayı da günümüzde en önemli tartışma konularından birini oluşturan Suriyelilerin vatandaşlık al(ma)ma meselesi, incelenmesi gereken önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek Suriyelilerin gerekse Türk halkının Vatandaşlığa geçişe dair yaklaşımı aşağıda detaylı bir biçimde ele alınan politik aktörlerin söylemlerinden etkilenmektedir.

Erdoğan (2014:5-21)’ın yaptığı “Toplumsal Kabul ve Uyum” adlı çalışmada bu hususta detaylı bilgilere ulaşılmaktadır. Türk toplumunun Suriyeliler ile arasında çok ciddi bir kültürel mesafe koyduğu, onlara vatandaşlık verilmesine hiç sıcak bakmadığı açık biçimde ortaya koyulmaktadır. Bu araştırma kapsamında Türk toplumunda özellikle kültürel farklılığa vurgu yapan ve Suriyelilerin varlığını “sorun” olarak niteleyen insanların sayısı son derece yüksek çıkmaktadır. “Suriyeli kardeşlerimiz” yaklaşımı sınırlı düzeyde kalmakta; Suriyeliler, “Zulümden kaçan”, “zor durumda olan insanlar” olarak tanımlanmaktadır. Suriyelileri “Bizlerden birileri” gibi görmeme durumu en çok da vatandaşlık hususu söz konusu olunca kendini belli

etmektedir. Savaşın zulmünden kaçıp buraya sığınan Suriyelileri halk gideceklerini de göz önünde bulundurarak bir şekilde kabul etmiş olsa da söz konusu vatandaşlık olduğunda durum oldukça farklı bir boyuta bürünmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi milliyetçi bir vatandaşlık anlayışının hakim oluşu, Suriyelilerin vatandaşlığa kabul edilme ihtimaline karşı oldukça sert tepkileri ortaya çıkarabilmektedir. Araştırmada Suriyelilerin kalıcı olmadığı ve bu anlamda vatandaşlığın da verilmeyeceği vurgulanmakta; Suriyelilerin “misafir” olduğu ve bu anlamda uyum gösterme zorunluluğu içinde bulundukları sıklıkla tekrarlanmaktadır. Burada “misafirlik” kavramının büyük ölçüde bir “sınırlama” kavramı olarak dile getirildiği gözlenmiştir. Ayrıca burada yerel halk, dindaşlarına ve kendi ırklarına yakın olan Suriyeli sığınmacılara daha sıcak bakarken, diğer Suriyeli sığınmacıların dışlandığı görülmektedir. Türkler Türkmenleri, Kürtler Kürtleri, Araplar Arapları daha çok kabullenirken, diğerlerinin ötekileştirildiği görülmektedir. Her bir kitle diğer bir kitleyi ötekileştirmektedir. Suriyeli sığınmacıların vatandaşlık alması demek onların burada yerleşmesi ve bir daha da hiç gitmeyecekleri düşüncesini oluşturmaktadır. Bu anlamda Suriyelilere yönelik bugün karşımıza çıkan sorunların başında kalıcı olacakları endişesi ve onlara vatandaşlık verilmesine karşı tepkileri oluşturmaktadır. Özellikle de henüz vatandaşlık almamışken pek çok sorun çıkardıkları düşünülen ve vatandaşlık aldıktan sonra daha da rahat hareket edip bunların fazlasını yapacaklarından endişelenen halkta buna karşı bir tepki de söz konusudur.

Suriyelilere ilişkin algının ilk geldikleri günlerden günümüze değiştiğini görmek mümkündür. Erdoğan’ın 2014 yılına ait çalışması sonrası iki halkın karşı karşıya geldiği tablo sayısı arttıkça bu husustaki bakış açılarının değişmesini beklemek olağandır. 2014 yılında henüz çok fazla olay olmaması ve Türk halkının Suriyelilere tahammül sınırının daha üst düzeyde olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Suriyelilerin Türkiye’deki kalış süresi uzadıkça ve medyaya da yansıyan pek çok haberle beslendikçe olumsuz algı giderek artmaktadır.

2016 yılında KONDA ve İPM tarafından yapılan araştırmada Türk toplumunda vatandaş olmak için en çok “hukuki statünün yeterli olduğu” düşüncesi ön plana çıkarılmaktadır. Birden fazla seçeneğin sunulduğu formda araştırmaya katılanların yüzde 63’ü vatandaşlığa geçişte hukuki statünün yeterli olduğunu belirtirken, yüzde 52’si Türkçe konuşmak gerektiğini, yüzde 41’i Müslüman olmayı, yüzde 38’i ise

Türk ırkından olmayı temel şart olarak görmektedir (ss.19-20). Aynı zamanda vatandaşlığın ne çağrıştırdığı sorulduğunda görüşülen kişilerin %50'si vatandaşlığın “yasalarda ifade edilen haklar” olduğunu %20'si vatandaşlığı “yasalarda ifade edilen vazifeler,” %30'u ise “devlete üyelik” olarak tanımlamaktadır (KONDA ve İPM, 2016, s.13). Vatandaşlık araştırması esnasında “Türkiye’de insanları ortak bir vatandaşlık bağı ile birbirine hangisi bağlıyor?” şeklindeki soruya ise araştırmaya katılanların yaklaşık üçte biri din birliği, yine üçte birinin ortak gelenekler ve kültür vurgusu yapmaktadır. Her on kişiden biri dil birliğine vurgu yaparken, sadece beş kişiden biri “herkesi bağlayan yasalar” üzerinden vatandaşlık bağı kurulduğunu düşünmektedir (KONDA ve İPM, 2016, s.18). Günümüzde Suriyelilere vatandaşlık konusu sıkça tartışılıyor olsa da belli sayıda kişiye vatandaşlık verilmiş ve bunların genelinin de yine Türk kökenli olduğu ortaya koyulmuştur. Dolayısıyla vatandaşlık verilmesi söz konusu olduğunda ilk bakılan husus soy olmakta ona göre vatandaşlık süreci işlemektedir.

Bu alanda az sayıdaki çalışmalardan biri Suriyeli sığınmacıların vatandaşlık hakkında düşündükleri, onlara vatandaşlık verilmesi halinde kabul edip etmeyecekleri ve vatandaşlığın onlara, onların ise Türkiye’ye ne gibi katkı sunacakları konusudur. Suriyelilerin, Türkiye’de kalma süresinin uzaması ve bununla birlikte gelen vatandaşlık verilmesi söylemi Türkler açısından daha sonra belirteceğimiz pek çok nedenle reddedilmektedir. Ancak bakıldığı zaman Suriyelilerin geri dönüş ihtimalinin çok zayıf oluşu ve burada yerleşik olma ihtimallerinin giderek artması onların bugünkü statüleriyle devamını mümkün kılmamaktadır. Vatandaşlık verilmesinin Türkiye vatandaşları için zararlı olacağı savunulsa da aksine bugünkü statülerinde devam etmeleri daha büyük külfetleri beraberinde getirebilmektedir. Koyuncu (2016:19)’nun çalışmasında belirttiği gibi bu kesimler (eğitim, sağlık, kamu yardımları gibi) hali hazırda birçok kamu imkânından da faydalanmaktadır. Başka bir ifadeyle Suriyeliler özellikle maddi harcamaların yoğun olduğu birçok alanda zaten Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile aynı ya da benzer imkânlardan faydalanmaktadır. Dahası bu imkânlardan faydalanırken statüleri gereği başta vergi muafiyeti olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için geçerli birçok yasal yükümlülükten de azadedirler. Bu anlamda onların vatandaşlık elde etmesi iki taraf için de daha faydalı olacaktır. Aynı zamanda Suriyeliler özelinde açığa çıkan ucuz emek, çocuk işçiliği, vasıfsız eleman ihtiyacı, çalışma izinleri,

yoksulluk, kamu yardımları gibi şikâyetlerin çözümü de yine vatandaşlık ile mümkün hale gelecektir (2016, s.19).

Bu anlamda iç savaştan kaçarak çözümü başka ülkelere sığınmakta bulmuş Suriyelilerin nitelikli, eğitilmiş ve zengin olanları Avrupa ülkelerinde kabul edilirken, büyük çoğunluğunu oluşturan diğer kesimi ise Türkiye, Mısır, Lübnan gibi ülkelere sığınmışlardır. En çok Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkenin başında Türkiye gelmektedir ve sayıları günümüzde yaklaşık 4 milyonu bulmaktadır. Devletin, başlarda Suriyelileri kabulüne karşı Türkiye vatandaşları tepki göstermemiş aksine onlara kucak açarak her türlü yardımda bulunmuştur; fakat geçici olarak geldikleri varsayılan ve bu anlamda kabul gören Suriyelilerin giderek kalıcı hale gelmeleri, Suriyeli bazı bireylerin çıkardığı sorunların herkese mal edilerek yansıtılması ve tahammül sınırlarının aşılmaya başlamasıyla birlikte Suriyeli sığınmacılar sorunu çıkmaya başlamıştır. Bu anlamda en önemli sorun ise geçicilik üzerine kurulan politikaların yetersizliği üzerine vatandaşlık söyleminin gündeme gelmesiyle başlamıştır.

Türkiye vatandaşlığı Suriyeli sığınmacılar için hayati bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesine getirilen “Avrupa’dan gelen” şartı ile mülteci statüsüne giremeyen Suriyeliler sığınmacı statüsünde yer almışlardır. 2013’te eksikliklerin görülmesiyle birlikte yeni bir kanunla şartlı mülteci, geçici koruma, ikincil koruma gibi terimler eklenerek Suriyelilerin geçici koruma statüsüne alınması ve bu bağlamda geçici kimliklerinin oluşturulması süreci gerçekleşmiştir. Suriyeli sığınmacıların artık dönme ihtimallerinin her geçen gün azaldığı düşünüldüğünde ve buna yönelik çalışmalarda da Suriye’ye dönmek isteyenlerin gün geçtikçe azaldığı görüldüğünde vatandaşlık istemi gündemdeki yerini daha da önemli kılmaktadır. Evlenme, evlat edinme gibi şartlarla anayasada vatandaşlığın mümkün olabileceği belirtilse de 5 yıllık ikamet ile vatandaş olma hakkı geçici koruma statüsüyle birlikte engellenen bir durum olmuştur. Suriyeliler de bu anlamda geleceklerine dair endişeler taşımaya başlamış ve vatandaşlık talebinde bulunmuşlardır.

Suriyeli sığınmacılar, Türkiye halkının vatandaş olmalarına karşı tepkilerini görmekte ve burada istenmediklerine şahit olmaktadır. Sığınmacıların bir kısmı bu konuda yerleşik halka hak verirken bu durumun sebebinin ise sorun çıkaran Suriyeliler olduğu ve onların gönderilmesinin de en doğru çözüm olacağını

belirtmektedir. Sığınmacıların bazılarının da ise; şikâyet edilen konuların vatandaşlıkla gelecek yükümlülüklerle birlikte önlenebileceği düşüncesine sahip olduğu görülmektedir. Suriyelilerin bir kısmının ifade ettiği gibi günümüzde sorun olarak görülen Suriyelilere ilişkin pek çok husus vatandaşlık verilmesiyle çözülebilecek boyuttadır. Vatandaşlık verilmesiyle birlikte onların da vergi gibi yükümlülüklerinin olması ayrıca sermaye sahiplerinin burada kalmasının sağlanarak yatırım ve ticaret yapmalarının önünün açılması gibi pek çok husus sorunları önlemekte önemli bir yer edinmektedir (Gülyaşar, 2017: 688).

Dolayısıyla Türklerin ve Suriyelilerin vatandaşlık hususundaki görüşleri arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Genel anlamda yapılan görüşmelerde ve daha önce yapılmış çalışmalarda değinildiği kadarıyla Suriyelilerin çoğunlukla vatandaşlık isteminin olduğu görülebilen; Türklerin de tam tersi şekilde genellikle vatandaşlık verilmesine karşı çıktığı görülmektedir. İşte tam olarak bu noktada Türkiye'deki politik aktörlerin Suriyelilerin vatandaşlık alması hususuna bakışlarını irdelemek ve karşılaştırmalı bir şekilde bunu ortaya koymak bu manada önem arz etmektedir.

2011 yılından beri Türkiye'de geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyelilerle ilgili barınma, eğitim, sağlık ve istihdam gibi konular dışında zaman zaman vatandaşlık tartışmalarının da politik aktörler tarafından gündeme taşındığı görülmektedir. Bu araştırma kapsamında 2017 yılı içerisinde politik aktörlerin Suriyelilere vatandaşlık verilmesine dair söylemlerine bakıldığında iktidar partisi ve muhalefet parti yöneticilerinin farklı söylemler etrafında bu konuyu gündeme taşıdıkları görülmektedir. Aşağıda 2017 yılı içerisinde bu konuyla alakalı haberlere yer verilmektedir.

Ulusal basında yer alan politik aktörlerin söylemlerine makro yapıda haber girişlerindeki önermeler çerçevesinde bakıldığında, on yıldan daha uzun bir süredir geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin Türk vatandaşlığına geçişleri ile ilgili tartışmaların ön plana çıkarıldığı görülmektedir. 2017 yılı içinde yapılan referandum bağlamında iktidar ve muhalefete mensup politik aktörler, vatandaşlık tartışmalarına dair söylemler ortaya koydukları ve bu durumu iç siyaset malzemesi haline getirdikleri görülmektedir. Söz konusu haberlerdeki ana kaynaklar ise politik

aktörlerdir. Sentaktik olarak bakıldığında, politik aktörlerin açıklamaları genel olarak aktif yapıdadır.

Zaman zaman muhalefetin geçici koruma altındaki Suriyelilere vatandaşlık verildiği/verileceği iddiaları karşısında hükümeti temsilen Başbakan Yardımcısı Veysi Kaynak'ın görüşleri Yeni Şafak gazetesinin 24 Şubat 2017 tarihli haberinde şu şekilde aktarılmaktadır:

“Başbakan yardımcısı Kaynak, referandum öncesinde Suriyeli mültecilere vatandaşlık verileceği iddiasını yalanlayarak “Bu, olağanüstü yanlış bir düşünce. Türkiye’de 55 milyon seçmen var. 10-20 bin seçmen neyi değiştirebilir” şeklinde ifadeler kullanarak, muhalefet temsilcilerinin bu iddialarına karşı farklı bir söylem geliştirmektedir.”

İktidarı temsil eden Kaynak'ın söylemlerinde Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili tartışmalara odaklandığı görülmektedir. Kaynak muhalefetin söylemlerini manipülatif olarak değerlendirmektedir. 17 Nisan referandumuna ilişkin yürütülen tartışmalarda az sayıda vatandaşlık elde etmiş Suriyeli üzerinden yürütülen tartışmalara ve bu tartışmalar üzerinden hükümeti olumsuzlama stratejisine eleştiri getirilmektedir. Genel olarak bir değerlendirme yapıldığı takdirde Türkiye’deki politik aktörlerin Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile alakalı tartışmalarda, iltica hukuku çerçevesinden ziyade konjoktürel olarak konuyu iç siyaset malzemesi yaptıkları anlaşılmaktadır.

Hürriyet Gazetesinin 21 Mart 2017 sayılı haberinde CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun 16 Nisan referanduma yönelik Ordu’da seçmenlere yaptığı konuşmasında şu sözler:

“(…)Evet çıkarsa Türkiye maceranın içine girer. Libya, Romanya, Suriye ve Irak’taki gibi. Karadeniz’in milliyetçiliğini, vatanseverliğini, bayrağa bağlılığını biliyorum ama Karadenizli oturup düşünmek zorundadır. Yurtseverlik zamanı gelmiştir, Cumhuriyetimiz sokakta kurulmadı, birileri bize ikram etmedi. Nereden çıktı başkanlık, tek adam rejimi? Hangi şartlar bizi zorladı da rejimi değiştiriyoruz? Saddam’ı, Kaddafi’yi, Esad’ı, Çavuşesku’yu örnek verdim, bu ülkeler dağıldı, bölündü. ‘Evet’ çıkarsa ilk iş 3 milyon Suriyeliye vatandaşlık verecekler. ‘Hayır’ çıkarsa veremeyecekler. Demokrasisi gelişmiş tek İslam ülkesi Türkiye’dir. En

gelişmiş 20 ülkeye bakın, ABD hariç tamamı parlamenter sistem var. En fakir 20 ülke, başkanlık sistemiyle yönetiliyor(...)”

Kılıçdaroğlu’nun Karadeniz’de yaşayan halkı vatan, bayrak ve milliyet kavramları üzerinden yapılacak olan referandumda “Hayır” oyu vermelerinin önemli olduğunu ifade etmektedir. Kılıçdaroğlu, referanduma ilişkin duruşlarını temellendirirken “Evet” çıkması halinde Suriyelilere vatandaşlık verileceği iddiası üzerinden konuyu siyasi bir malzeme olarak kullanmakta; Cumhuriyetin kuruluş şartlarına atıfta bulunarak, zorluklarla kurulmuş Türkiye’de vatandaşlık verilme hususunun hafife alınmaması gerektiği yönünde bir söylem üretmektedir.

Yine Hürriyet Gazetesinin 27 Mart tarihli haberinde CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun 16 Nisan referanduma yönelik Bursa’da Esnaf ve Sanatkarlar Odasında esnaflarla bir araya geldiği konuşmasında:

“EVET oyunu arttırmak için falanla kavga edelim, vatandaşı kandıralım...” Bunları bir tarafa bırakalım. Bunun faturası hep millete çıkar. Yurtdışıyla kavga ettiniz, ne olduğunu biliyoruz. İsrail’de ezanın yasaklanması gündemde, tık yok tık. Ben itiraz ediyorum sadece. Yanlıştır diyorum. Hükümetten tık dahi yok. Niye yok arkadaşlar? Hollanda ile kavga ediliyor. Yahu iki başbakan konuşmuş, seçimlerden sonra gelin diye, kavga çıktı. Fatura kime çıktı? Hollanda’da çalışan işçilerimize. Suriye ile kavga ettik fatura kime çıktı? Hem Türkiye’ye hem Suriye’deki Türkmenlere. 3,5 milyon Suriyeli Türkiye’de. Ne diyorlar; ‘Evet çıkarsa Suriyelilere vatandaşlık vereceğiz’. Doğru diyorsanız ‘evet’ verin. Doğru değil diyorsanız ‘hayır’ verin” şeklinde ifadeler kullanarak, Suriyelilere vatandaşlık verilmesi hususunu referandumda çıkabilecek “Evet” sonucuna bağlamaktadır. Bu şekilde seçmenlerin, referandumda hayır yönünde oy vererek Suriyelilerin vatandaşlığa geçirilmesine de engel olabileceği söylemini öne çıkarmaktadır. Kılıçdaroğlu aynı zamanda “...faturası kime çıktı/çıkıyor” örneği ile vatandaşlık verilmesi-ekonomik yük arasındaki ilişkiye vurgu yapmakta; Erdoğan’ın bu söylemi ile seçim yatırımı yaptığını savunmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinin 14 Nisan 2017 tarihli haberinde CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun 16 Nisan referandumu kapsamında Balıkesir ziyaretinde *“Bizim çocuklarımız El Bab’a girerken Suriyeli gençler Türkiye’de volta atacak. Diyorlar ki ‘Evet oyunu verin 4 milyon Suriyeliye vatandaşlık vereceğiz...’ vermek istiyor musunuz? Ben de vermek istemiyorum. 6,5 milyon işsizimiz var. Benim gencecik*

fidan gibi çocuklarım gidecek Suriye’de Suriyeliler için savaşacak, Suriyelilerin gençleri Türkiye’de oturacak. Buna vicdan izin verir mi? Ahlak izin verir mi? Emin olun ne vicdan ne ahlak buna izin vermez” ifadelerini kullanarak, vatandaşlık konusu ile referandumu aynı denklem içerisinde değerlendirmektedir. Söylem vatandaşlık-ekonomik yük ilişkisi çerçevesinde temellendirilmektedir.

Yine Cumhuriyet gazetesinin benzer bir haberinde CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun “Kaç Suriyeli var Türkiye’de belli değil. Sayı 4 milyondan az değil emin olun. Bizim gençlerimiz, çocuklarımız Suriye için Suriye’de şehit oluyor. Gariban Anadolu ailelerinin çocukları. Onların gençleri, Türkiye’de. Nasıl oluyor bu? Üstelik iş bulup çalışıyorlar. Bizim çocuklarımız işsiz, onların işi var. Sigorta yok düşük ücretle çalışıyorlar bizim çocuklarımıza iş kapısı kapanıyor. İşsiz genç arkadaşım; hala isyan etmeyecek misin, ben bu düzene hayır diyorum demeyecek misin? Suriyelilere vatandaşlık vereceğiz diyorlar. İnsaf. Neden veriyorsun? İstiyorsa sözüm söz Suriyelilere vatandaşlık verilsin mi verilmesin mi, referanduma gidelim. Milletten korkma, bizim gibi milletten korkmayacaksınız. Suriyeliler için 36 milyar TL para harcadık. Bizim vatandaşımız eczanede para öder, Suriyeli ödemez, kendi ülkesinde ikinci sınıf vatandaş. Sevgili vatandaşım bu düzene hala hayır demeyecek misin?” şeklindeki ifadelerine yer verilmektedir. Kılıçdaroğlu geçici koruma altındaki Suriyelilere vatandaşlık verilmesi hususuna ilişkin söylemini ekonomik sıkıntılar ve sınır ötesi operasyonlar üzerinden şekillendirmektedir. Diğer haberlerde dikkate alınarak genel bir değerlendirilme yapıldığı takdirde, ülkede önemli bir kitleyi temsil eden bir politik aktör olarak Kılıçdaroğlu’nun, referandumda halkın olumsuz yönde bir tercih ortaya koyabilmesi için gündemde olan Suriyelilere vatandaşlık konusunu ön plana çıkardığı görülmektedir. Dolayısıyla Suriyelilerle alakalı bir konuda muhalefet partisi genel başkanının vatandaşlığa dair söyleminin “biz-öteki” ayrıştırmasından farkı olmadığı savunulabilir.

Tüm haberden de anlaşılacağı üzere, iktidarın 16 Nisan 2017 tarihindeki referandumda oy hakkı elde edebilmeleri için Suriyelilere vatandaşlık verildiği iddia edilmektedir. Suriyelilerle ilgili zaman zaman bu tür haberler gündeme taşınıyor olsa da ülkemizde 2011 yılından bu yana Türkiye’ye sığınan yüz on bin kişiye vatandaşlık verildiği İçişleri Bakanlığı verilerinden anlaşılmaktadır (İçişleri.gov.tr)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç olgusu süre, sınır, irade, yasal statü ve yerleşim yeri gibi birden fazla kategori altına analiz edilen ve insanlık tarihi kadar eski olan hareketliliği ifade etmektedir. İnsanlık tarihi kadar eski olan bu hareketlilikte kararının alınmasında bir ya da birden fazla sebep belirleyici olmakta; sonuçları itibariyle göç eden kişiler kadar göç edilen yerde mukim olanları da belirli açılardan etkileyen çok boyutlu bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Tarih boyunca ister ülke sınırları içinde ister de ülke sınırları dışına doğru gerçekleşen çoğu göçün ekonomik sebeplerden kaynaklandığı; bununla birlikte yaşanan krizler, iç çatışmalar, savaşlar ve bireysel bir takım kaygıların da bu hareketlilikte belirleyici olduğunu ifade etmek gerekir.

Anadolu toprakları, tarihin her döneminde farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış kadim topraklardır. Anadolu, bazen kaynak bazen de hedef veya transit konumu ile değerlendirilebilmektedir. Anadolu topraklarının iki kıta arasında köprü konumunda oluşu ve İslam-Batı medeniyetinin kesiştiği noktada bulunması bu konumunu belirleyen temel unsurlardır. Özellikle Osmanlı döneminde zirveye ulaşan hoşgörü anlayışı sayesinde Anadolu coğrafyasındaki etnik çeşitlilik önemli ölçüde korunmuş; ancak Lozan sonrası mübadele bu çeşitliliği önemli ölçüde etkilemiştir.

Tarih boyunca Anadolu topraklarına yönelen nüfus hareketliliğinde başta ekonomik olmak üzere sosyal, kültürel, siyasal gibi birçok sebep belirleyici olmuş/olmaktadır. Bu hareketliliğin bir ya da birden fazla sebebi olabildiği gibi birçok sonuç da ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda son on yılda gerçekleşen hareketliliklerden biri olan Suriye kaynaklı göç ise başta ekonomik olmak üzere sosyal, siyasal, hukuki birçok alanda önemli sonuçlar doğuran bir sürece dönüşmektedir.

Son on yılda Suriye kaynaklı olarak Türkiye'ye doğru gerçekleşen hareketliliğe dair bir değerlendirme yapıldığında; Ravenstein'in vurguladığı mesafe faktörü, bütün göçmenler için önemli olmazsa da Suriye kaynaklı zorunlu göçü açıklarken önem arz etmektedir. Suriye'de on yılı aşkındır süren çatışma ve baskılardan dolayı göç etmek zorunda kalanların önemli bir kısmı kısa mesafede bulunan komşu ülkelere yönelmişlerdir. Ayrıca bu süreç göç sistemleri kuramı bağlamında değerlendirildiğinde ise tarihi ve sosyokültürel bağların son on yılda yaşanan Suriyeli göçünde belirleyici olduğu ve yaşanan süreci açıklama noktasında da Göç sistemleri kuramının önemli bir referans kaynağı olabileceğini göstermektedir. İlişkiler ağı

kuramına bakıldığında da kitlesel göç hareketliliğini ilk deneyimleyenler ile sonraki dönemlerde gelenler arasında kurulan ilişki ağı bu kişilerin Türkiye'ye uyum sürecini kolaylaştıran bir etki yaptığı söylenebilir. Dolayısıyla ilişkiler ağı kuramı, Suriyelilerle alakalı süreci açıklama noktasında önemli bir başka referans kaynağıdır. Son olarak merkez-çevre kuramı da 2011 yılından bu yana Suriye topraklarından Türkiye'ye yönelen zorunlu göçü açıklama noktasında önemli kuramlar olarak değerlendirilebilir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular çerçevesinde Türkiye'ye yönelen Suriyeli göçünün tek bir kurama dayandırılmayacak kadar karmaşık bir yapı arz ettiği söylenebilir.

On yılı aşkın bir süredir yaşanan hareketliliğin geçici olma durumundan kalıcı olma haline doğru gerçekleşmesi, halkın yaklaşımında olduğu gibi Türkiye'deki politik aktörlerin de söylemlerinde de belirleyici olmaktadır. Zaman zaman Türk basınında politik aktörlerin söylemlerine dair haberler, geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin bakış açısını ortaya koyma açısından önemlidir.

Bu tez kapsamında iktidar ve muhalefete mensup politik aktörlerin söylemleri analiz edildiğinde, başta birlikte yaşam olmak üzere, yardımlar, Türkiye topraklarına yönelen tehditler ve son zamanlarda artan vatandaşlık tartışmalarına dair konularda politik aktörlerin farklı stratejilerle hareket ettikleri görülmektedir.

Bu çalışmada geçici koruma altında bulunan Suriyelilerle alakalı politik aktörlerin ulusal basında yer alan söylemleri analiz edildi. Böylece, iktidar ve muhalefete mensup politik aktörlerin ulusal basında yer alan söylemleri üzerinden değerlendirme yapma olanağı ortaya konularak; politik aktörlerin geçici koruma altında bulunan Suriyelilerle ilgili bakış açıları karşılaştırıldı. Çalışmada uluslararası göç bağlamında göçmen, mülteci, sığınmacı gibi kavramlara dair açıklamalara yer verildi. Göç kuramlarının yanında kültür çalışmalarına ilişkin tartışmalara değinildi.

Örneklem olarak alınan dönemde ulusal basına yansıyan politik aktörlerin Suriyelilere ilişkin söylemlerinin gerek gündelik siyaset gerekse yapısal siyasete dair bir takım kabuller çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyelilere dair söylemler kategorize edildiğinde ise dört tema etrafında bir değerlendirme yapılmıştır. Buna göre politik aktörlerin Suriyelilerle alakalı

söylemleri birlikte yaşam veya nefret, yardımlaşma, tehdit-güvenlik ve vatandaşlık çerçevesinde şekillenmektedir.

Türkiye’deki politik aktörlerin geçici koruma altındaki Suriyelilerle alakalı ulusal basına yansıyan söylemlerine bakıldığında ilk olarak tanımlamaya ilişkin bir güçlüğün olduğu görülmektedir. Politik aktörler genel olarak Suriyelileri mülteci, göçmen, sığınmacı, misafir, kardeş ya da komşu olarak adlandırmaktadır. Dolayısıyla bu adlandırmalar Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin hukuki statülerini yansıtmamaktadır. Politik aktörlerin söylemlerindeki bu adlandırmalar literatürde bu yönde yapılan çalışmalarda da sıklıkla rastlanmaktadır. Literatüre ve politik aktörlerin söylemlerine yansıyan bu ifadeler, Suriyelilerle alakalı tartışmalara da zemin oluşturmaktadır.

Bu tez, politik aktörlerin geçici koruma altındaki Suriyelilere dair söylemlerinde farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Daha açık bir ifade ile politik aktörlerin Suriyelilerle alakalı olarak ulusal basına yansıyan söylemlerinde; birlikte yaşam ve uyum süreci konularında iktidara mensup politik aktörlerin daha çok tarihi, kültürel, etnik, dini motifler üzerinden bir söylem geliştirdikleri görülmektedir. Muhalefete mensup politik aktörlerin ise daha çok Suriyelilerden kaynaklı demografik yapının değişim riskini ön plana çıkaran bir söylemi geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Suriyelilerin ülkelerine geri dönmesine/gönderilmesine dair hem iktidar hem de muhalefete mensup politik aktörlerin söylemleri bulunmaktadır. İktidara mensup politik aktörler mağdur, mazlum veya muhacir olarak ifade ettikleri Suriyelilerin geri dönüşünü ülkelerinde yaşanan belirsizlik halinin ortadan kalkmasına koşut ilerlemesi gerektiğini savunmaktadır. Suriye’de yaşanan savaşın bitmesi ve güvenli bir alanda kurulan yeni yaşam alanlarına gönüllü olarak dönüşlerin sağlanması zaman zaman iktidara mensup politik aktörlerin söylemlerinde yer almaktadır. Muhalefete mensup politik aktörler ise bu hususa ilişkin söylemlerinde hükümetin Suriye politikasına eleştiriyi merkeze almaktadır. Yani geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye’de daha fazla kalmaması gerektiği, ülkelerine geri gönderilmeleri gerektiği şeklindeki ifadelerle hükümet politikaları eleştirilmektedir. Bu hususta iktidara mensup politik aktörler ile muhalefete mensup politik aktörlerin söylem farklılığı ortaya çıkmaktadır.

Yine Suriyelilere yönelik yapılan yardımlar konusunda da iktidara mensup politik aktörlerin İslami motifler ve insan hakları çerçevesindeki söylemi ön plana çıkardığı görülmektedir. İnsani yardım konusunda Türkiye'nin gösterdiği çaba zaman zaman rakamlarla ifade edilerek bu hususta özellikle gelişmiş ülkelerin duyarsızlığına vurgu yapılmaktadır. Avrupa Birliği'nin yardımlara ilişkin taahhütlerini yerine getirmemesi ise farklı zaman dilimlerinde iktidara mensup politik aktörlerin söylemlerine yansımaktadır. Bunun dışında iktidara mensup politik aktörlerin yardıma ilişkin söylemlerinde İslam tarihinde önemli bir örnek olması sebebiyle ensar-muhacir anlayışına sıklıkla atıfta bulunduğu görülmektedir. Muhalefet mensubu politik aktörlerin ise geçici koruma altındaki Suriyelilere yapılan yardımları ekonomik sorunlar, işsizlik veya yoksullukla ilişkilendirerek, eleştirel bir söylemi ön plana çıkardıkları görülmektedir. Türkiye'de bulunan Suriyelilerin ekonomik hayata katılım şekilleri (kayıtsız, ucuz işgücü) üzerinden yürütülen tartışmalar çerçevesinde hükümet politikalarına eleştiriler yöneltilmektedir.

Türkiye'deki politik aktörlerin tehdit ve güvenlik boyutundaki söylemlerinde, Suriyelilerden ziyade Suriye topraklarından kaynaklanan tehdide odaklanıldığı görülmektedir. Türkiye'nin sınır güvenliği ve güvenli bir tampon bölge oluşturma gayesi çerçevesinde yürütülen harekâtlara dair iktidara mensup politik aktörlerin söylemini inşa ederken gerek iç güvenliğe gerek sınır ötesi güvenli bir bölge oluşturmaya yönelik argümanlarla desteklediği görülmektedir. Muhalefete mensup politik aktörlerin ise sınır ötesi operasyonları, oluşturulmak istenen güvenli bölgenin derinliği ve bu süreçte yaşananlar çerçevesinde hükümetin dış politikasını eleştiren bir söylem inşa ettikleri anlaşılmaktadır.

Son olarak Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile alakalı tartışmalarda ise Türkiye'deki politik aktörlerin önemli bir kısmının konuyu iç siyaset malzemesi yaptığı anlaşılmaktadır. Vatandaşlık tartışmalarına dair ne iktidar ne de muhalefete mensup politik aktörlerin rasyonel bir politika önerisi olduğu söylenemez. Politik aktörler Suriyelilerle alakalı vatandaşlık tartışmalarında genel olarak seçmenlerin desteğini almaya dönük, duygusal referanslara dayalı bir söylem inşa ettikleri görülmektedir. İktidara mensup politik aktörler söylemi kardeşlik, ensar-muhacir

vurgusu ile yaparken; muhalefete mensup politik aktörlerin ise vatandaşlık konusunu daha çok ekonomik yük ve toplumsal sorunlarla pekiştirerek söylem inşa etmektedir.

Bu tez çalışması ile ilgili genel bir değerlendirme yapıldığı takdirde; ulusal basında Suriyeli sığınmacılarla ilgili politik aktörlerin söylemlerinde farklılıkların olduğu görülmektedir. Çalışmada, politik aktörlerin ulusal basında yer alan söylemlerinin kabul ve uyum boyutlarını içermenin yanında dışlama üzerinden de temellendiği görülmektedir. Özellikle vatandaşlık ve güvenlik boyutunda iktidara mensup politik aktörler kültürel kimlikler üzerinden birleştirici unsurları ön plana çıkarmakta iken; muhalefete mensup politik aktörler ise ayrıştırıcı ve dışlayıcı bir söylemi ön plana çıkarmaktadır. İktidara mensup politik aktörlerin Suriyelileri genelde mağdur ve mazlum olarak tanımlaması Suriyelilerin güçsüz ve çaresizliğini pekiştirme işlevi görebilirken, bu söylem ev sahibi topluma ise bir üstünlük pozisyonu verebilmektedir. Muhalefete mensup politik aktörlerin Suriyelileri genelde ekonomik yük, demografik tehdit olarak tanımlaması ise gelinen aşamada ev sahibi toplumla kutuplaşma yani “biz” ve “onlar” ayrımını daha da belirgin hale getirebilmektedir. Bu açıklamalar doğrultusunda son olarak şu öneriler sıralanabilir:

İlk olarak politik aktörlerin geçici koruma altında bulunan Suriyelilerle alakalı söylemlerinde daha dikkatli olmaları gerekmektedir. Bu hususta basına yansıyan söylemler ev sahibi konumundaki halkın Suriyelilerle ilgili tutumlarında belirleyici olabildiğinden bu durum uyum sürecini önemli ölçüde etkilemektedir. Ayrıca uygulanan politika hususunda da ev sahibi konumunda olan halkın kaygı ya da beklentilerinin de dikkate alındığı bir yaklaşım ortaya konulmalıdır.

Yapılan yardımların nitelik ve niceliğine ilişkin yapılan tartışmalarda ortaya konulan söylemin iki halk üzerindeki etkileri özellikle dikkate alınmalıdır. Politik aktörlerin yardım yapılan Suriyeli halkla alakalı söylemlerinde insani hassasiyetler çerçevesinde değerlendirilmeleri yanında; ev sahibi konumunda olanların da yardım alan Suriyelilere dair olumsuz bir yaklaşım sergilenmesinin önünü alacak söylem inşası zaruridir.

Suriye topraklarından kaynaklanan tehditlerin Türkiye’de bulunan milyonlarca Suriyeli üzerinden temellendirilmesi ve bazı politik aktörlerin Suriyelileri birer günah keçisi olarak görmesi/göstermesi, ev sahibi halkın bakış açısı üzerinde etkili

olabilmektedir. Bu sebeple güvenlik tartişmalarında tehdit unsuru olan ve olmayan Suriyeli ayırımının da net bir biçimde ortaya konulması gerekmektedir.

Gelinen aşamada geçici koruma statüsünün işlevsel olmadığını ifade etmek gerekir. Politik aktörlerin vatandaşlık tartışmaları çerçevesinde ortaya koydukları söylemlerini geçici olmaktan ziyade kalıcılığa doğru bir anlayış çerçevesinde ve iç siyaset malzemesi haline getirmeden revize etmeleri elzemdir. Son olarak, geri dönüş koşullarının sağlanması ya da kalıcı olma ile alakalı daha rasyonel söylem ve uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.



KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Akgün, H. ve Arık E (2021). "İngiliz Kültürel Çalışmalar Ekolü ve Medya Mahallesi Haber Programının Alımlama Analizi." *Erciyes İletişim Dergisi* 8.1: 113-128.

Akkayan, T. (1979). "*Göç ve Değişme*", İstanbul Ün. Edebiyat Fak. Yay., İstanbul.

Alkan, T. (1989). *Siyasal Bilinç Ve Toplumsal Değişim*, Gündoğan Yayınları, Ankara.

Alver, F. (2009). Kültürel Çalışmalarda Medya Metinlerinin Okunması Sürecinde İzleyicinin Konumlandırılması. In T. Şeker & M. Şeker (Ed.), *Terör ve Haber Söylemi* (ss. 27-60). Literatürk Yayınları, Konya.

Alver, F. (2011). *Gazetecilik bilimi ve Kuramları*, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul.

Anadolu Ajansı (2021) "*Dünyada Gecen Yıl 82Milyondan Fazla İnsan Yerinden Edildi*" Adlı Haber, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyada-gecen-yil-82-milyondan-fazla-insan-yerinden-edildi/2279084>

Arık, M. B. (2014) "Medya ve Kültür" Çalışmaları Kapsamında Kültürel Çalışmalar Ekolüne Bir Bakış." *Medyada Yeni Yaklaşımlar*, 89.

Arık, E., & Akgün, H. (2018). Medya Metinlerinin İnşasında İdeolojik Farklılıklar:"Süper Teşvik Paketi" Haberlerinin Söylem Analizi. *Intermedia International E-Journal ISSN: 2149-3669*, 5(9), 197-211.

Babacan, M., Haşlak, İ., & Hira, İ. (2011). Sosyal medya ve arap baharı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), 63-92.

Bağlı, M. & Özensel, E. (2005) *Çokkültürlü Vatandaşlık*, Çizgi Kitapevi Yayınları, Konya.

Baklacioğlu, N. Ö. (2015) “Yugoslavya’dan Türkiye’ye Göçlerde Sayılar, Koşullar ve Tartışmalar”, Türkiye’nin Göç Tarihi (iç). Der.: Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Bal, H. (2015). Kent Sosyolojisi, Sentez Yayınları, 6. Baskı, Bursa.

Birsel, H. (2016). “Ortadoğu ve Türkiye Jeopolitiğine Etkileri Üzerine Bir Değer Olarak Suriye ve Suriye Demografisi”, Arap Baharı ve Suriye (iç.) Ed. Dr. Barış Adıbelli 2. Baskı IQ 178-196, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Castles, S., Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketler*, (Çev. B. U. Bal & İ. Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Cengiz (1992), Türkiye’de kültürel Kimlik Krizi, Verso Yayıncılık, Ankara.

Cumhuriyet Gazetesi (2017) “Suriye” ve “Suriyeliler” Anahtar Kelimeleri ile 01.01.2017- 31.12.2017 Tarihleri Arasındaki Haberler.

Çağlayan, S. (2006). “Göç Kuramları Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2016, sayı:17.

Çakmak, C., Yetim, M. ve Çolak, F. G. (2011) Ortadoğu’da Devrimler ve Türkiye, Bilgesam, Rapor No: 31, İstanbul.

Çavuşoğlu, H. (2007). Yugoslavya-Makedonya topraklarından Türkiye’ye göçler ve nedenleri. *Bilig*, 41, 123-154.

Çeçen, A. (1996). Kültür ve Politika, Genişletilmiş 2. Basım, Gündoğan Yayınları, Ankara.

Çelik M. (2008). Egemen İdeolojinin Bir Aracı Olarak Medya ve Eleştirel Farkındalığın Gerekliliği: Medya Okuryazarlığı, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Çolak, F. (2013). Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye göç hareketi (1950-1951). *Tarih Okulu Dergisi*, 2013(XIV).

Dağtaş, B. (1999). İngiliz Kültürel Çalışmaları’nda İdeoloji, *Kurgu Dergisi*, Sayı:16, 335-357.

- Danış, A. D. (2004), Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye, Birikim, No: 184–185, s: 216–224.
- Demiray, M. (2010) “Model Ülke mi Lider Ülke mi? Değişen Dengeler Bağlamında Türkiye’nin Bölgesel Rolü ve Stratejileri”, Journal Of Azerbaijani Studies, Khazar Univeristy Press, ss. 91-112.
- Demirhan, Y., & Aslan, S. (2015). Türkiye’nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 23-62.
- Deniz, T. (2014). Uluslar arası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181(181), 175-204.
- Doruk, Ö. (2013). Disiplin Toplumu Ve Haber Söylemi: Gökkuşuğu Derneği’nce Yapılması Planlanan Yürüyüşün Engellenmesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi Gümüşhane üniversitesi, iletişim fakültesi elektronik dergisi, Cilt 2.
- Duran, H., & Özdemir, Ç. (2012). Türk dış politikasına yansımalarıyla arap baharı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(2), 181-198.
- Erdoğan, M. M., (2014). “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması”, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara.
- Ekici, S., Tuncel, G. (2015). “Göç ve insan”, *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(9). 9-22.
- Faist, T. (2003). Uluslararası Göç ve Uluslararası Toplumsal Alanlar, Bağlam Yay. İstanbul.
- Fichter, J. H. (2012). Sosyoloji Nedir, Çev.: N. Çelebi, Anı Yayınları, Ankara.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017). *İdare Faaliyet Raporu 2016*, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Göç Vakfı. (2017). Çalışma Raporları.
- Güleç, C. (1992). Türkiye’de kültürel Kimlik Krizi, Verso Yayıncılık, Ankara.
- Güllüpınar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4).
- Gülyaşar, M. (2017). Suriyeliler ve Vatandaşlık: Yerel Halk ve Suriyeli Sığınmacılar Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 678-705.)
- Güneş, C. D. (2013). Michel Foucault’da Söylem ve İktidar, Uludağ Üniv. FEF Felsefe Dergisi, (21), 55-69

Güvenç, B. (1996). Kültür ve Demokrasi, Gündoğan Yayınları, Ankara.

Hürriyet Gazetesi (2017) “Suriye” ve “Suriyeliler” Anahtar Kelimeleri ile 01.01.2017- 31.12.2017 Tarihleri Arasındaki Haberler.

İçduygu, A., Ünal, T. (1998). “Türkiye’de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri”. A. İçduygu (Ed.), *Türkiye’de İçgöç Konferans Bolu-Gerede*, 6-8 Haziran 1997 içinde (s. 38-55), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

İnce, C. (2019). “Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 9, Cilt :11 Sayı:18.

Kaba, F. (2014). Çizgi Filmlerde Grafik İfade ve Konu Açısından Kültürel Etkiler: Türk Çizgi Film Örnekleri. *Selçuk İletişim*, 8(3), 163-181.

Kaya, İ., Eren E. (2015). “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu, “Arada Kalanların

Hakları ve Yükümlülükleri”, *Rapor*, Seta Yayınları, Ankara.

Keleş, R. (1998). Kentbilim Terimleri Sözlüğü, 2.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

Kıbaroğlu, M. (2011). Arap baharı ve Türkiye. *Adam Akademisi*, 2(2), 6-36.

Kymlicka, W. (2006) Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş, (Çev.: E. Kılıç Çev.). Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Lee, E. S. (1969). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.

Liang, Z. (2007). “*The Sociology of Migration*”, *21st Century Sociology: A Reference Handbook*, Sage Publication, California.

Mora, N. (2008). Medya ve Kültürel Kimlik. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-14.

Oğuz, H. Ş. (2013). Kültürlerarası iletişim bağlamında sığınmacılık deneyimi: Gaziantep örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara.

Oğuzlu, T. (2011). Arap Baharı ve yansımaları. *Ortadoğu Analiz*, 3(36), 8-16.

ORSAM (2012), Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi, Ankara: ORSAM ve Black Sea International. Richard Perruchoud ile Jillyanne Redpath – Cross.

Oskay, Ü. (1980). Popüler kültür açısından "ideoloji" kavramına ilişkin yeni yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35(01).

Özcan, E. (2017). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 183-215.

Öztürk, N. Ö. (2017). “Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine

Bir İnceleme”, *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi*, 66 (1) 2017: 201-261.

Sağsen, İ. (2011). Arap baharı, Türk dış politikası ve dış algılaması. *Ortadoğu Analiz*, 3(31-32).

Sirkeci, İ., & Cohen, J. H. (2015). Hareketlilik, göç, güvensizlik. *İdeal Kent*, 6(15), 8-21.

Şahin, M., & Eşici, H. (2020). Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Göçmenler İle Türklerin Birlikte Yaşam Kültürü: Değerler, Fırsatlar, Engeller. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(22), 72-99.

Şaul, M. (2015). “ Geçmişten Bugüne Siyah Afrika’dan Türkiye’ye Göçler: Kölelikten Küresel Girişimciliğe”, Türkiye’nin Göç Tarihi (iç). Der.: Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Tatar, H. C. (2013). Sürgünler Mekanı Dünya: Çokkültürlülük ve Ötekileştirme. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(1), 72-81.

Tekeli, İ. (1998). “Türkiye’de İç göç Sorunsalı Yeniden Tanımlama Aşamasına Geldi”

Türkiye’de İç göç (İç.), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Türk, E. (2016). Postmodernite ve Kültürel Farklılıkların Tanınması Bağlamında Çokkültürlülük Tartışmaları. *Journal of International Social Research*, 9(42).

Türk, E. (2019). Batman Yerel Basınında Göçmenlerin Temsili Üzerine Bir Analiz, *itobiad*, 8 (4): 2975/3000.

Türk Dil Kurumu (2015) Türkçe Sözlük, Ankara.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Göç Terimleri Sözlüğü, Editörler: Richard Perruchoud ile Jillyanne Redpath – Cross.

Ünver, O. C. (2015). Azerbaycan Türkleri Örneğinde Avrasya Coğrafyasından Türkiye'ye Yönelik Nitelikli İnsan Göçü, Türkiye'nin Göç Tarihi (iç). Der.: Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Van Dijk, Teun A. (1988). *New Analysis: Case Studies of International and National News in the Press*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Willet, C. (Ed.). (1998). Introduction. *Theorizing Multiculturalism: A Guide to the Current Debate*. Massachusetts: Blackwell Publishers Inc.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Yaman, F. (2019) Göç ve Toplum, Ketebe yay. İstanbul.

Yeni Şafak Gazetesi (2017) “Suriye” ve “Suriyeliler” Anahtar Kelimeleri ile 01.01.2017- 31.12.2017 Tarihleri Arasındaki Haberler.

Yum, J. O. (1988). Comparative study of international images of American and Korean adolescents. *Global Economic Review*, 17(1), 1-18.

Ziya, O. (2012). “Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”, *TBB Dergisi*, Sayı 99, ss. 229-240.